

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ
Դ. ՏԱՐԻ

1930 — ԱՊՐԻԼ — ՄԱՅԻՍ
Թ Ի Ի 4 — 5

Ս Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹՅԱՆ

Հնգյ. ԱՄԵՆ. Տ. ԵՂԻՇԷ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԿԻՆ
Մեծ իւղանկարը
Կախուած Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ.

Գործ՝ նկարիչ ԱՐԱՆ ԽԱՋԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(1928)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. — ՀԱՆԳԻՍՏ ԱՄԵՆ. Տ. ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԴՈՒՐԵԱՆ	98-101
2. — ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ, ՎԱԽՁԱՆՈՒՄԸ, ԹԱՂՄԱՆ ԿԱՐԳԸ, ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐՈՉԸ, ԹՈՒՂԱՐԿԱԴՈՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԱՂՈՒՄԸ, ԵՆԱՊԸ	102-117
3. — ՅԱԽԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ	118-122
4. — ՅԱԽԱԿՑԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ	122-149
5. — ԴԵՐԵԶՄԱՆ ԵՂԻՇԷ ԴՈՒՐԵԱՆԻ (ՔԵՐԲՈՒՄԸ)	149
6. — ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԴՈՐՇԵՐԸ ԵՆ ԹԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ	150-151
7. — ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԴԱՄԲԱՆԻՆ ՎՐԱՅ (ՔԵՐԲՈՒՄԸ)	151
8. — ՀԱՆԳԻՍՏ Տ. Տ. ԳԷՈՐԳ Ե. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ	152-154
9. — Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ	155-160

1930 — ԱՊՐԻԼ - ՄԱՅԻՍ ԹԻԻ 4-5

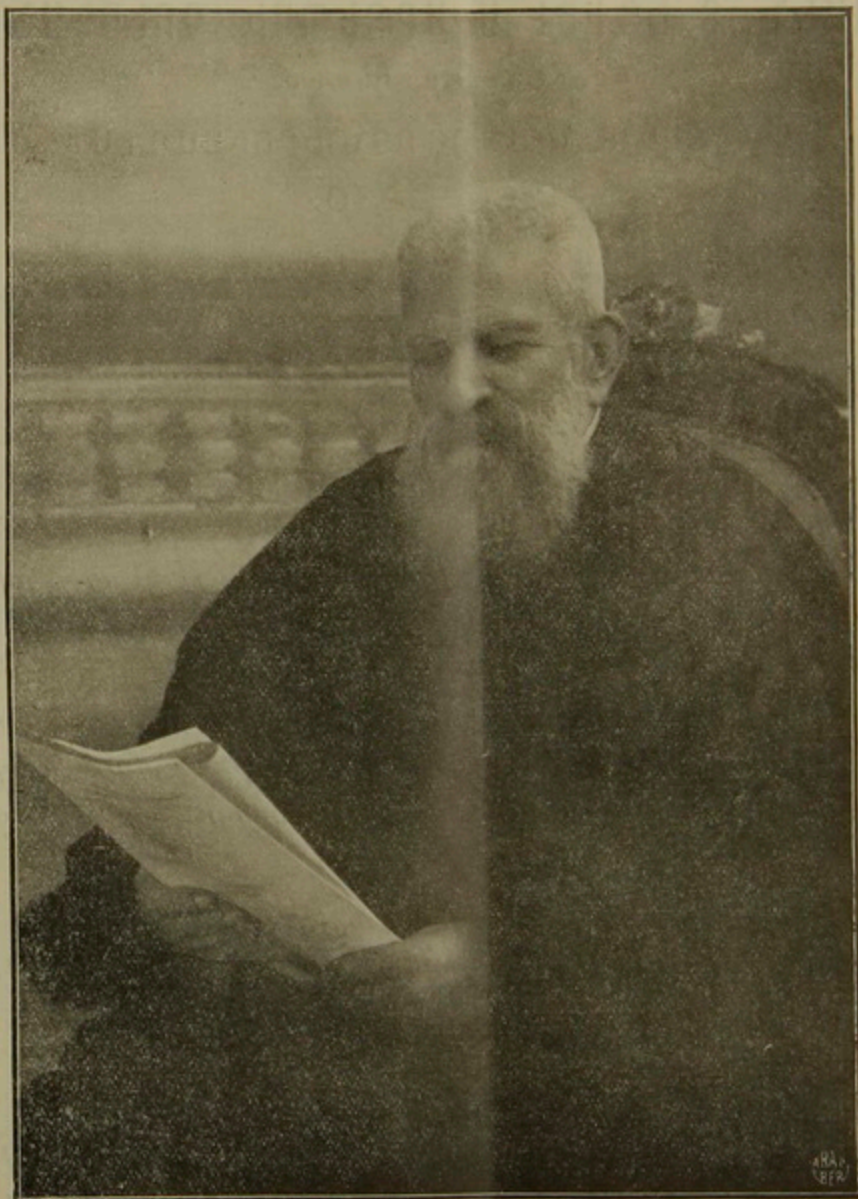
ՍԻՈՆ, ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

Գ. ՏԱՐԻ—ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1930 — ԱՊՐԻԼ

ԹԻԻ—4

Վերջին լուսանկարը հանգուցեալ Ամեն. Տ. Նղիսե Ս. Պատրիարքին,
 Բաշուած 1929 Հոկտեմբեր 29 ին, Յոբելեանէն յետոյ:

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՄԵՆ. Տ. ԵՂԻՇԷ Ս. ԱՐՔԵՊՍԻ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՍԻՐԵՅՆԱԼ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒՆ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՅՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

1860 — 1930

Սուգի մէջ է Հայաստանեայց Եկեղեցին, և սկերու մէջ Սրբոց Յակօբեանց Առաքելական Աթոռը:

Համազգային է այս սուգը, ինչպէս Համազգային եղաւ իր Յօբելեանը:

Ոչ Լս է Ամեն. Տ. Եղիշէ Արքեպս. Գուրեան, Հայոց Մեծ Պատրիարքն Երուսաղէմի, Հայ Եկեղեցւոյ Հոգեւորականութեան Հոյակապ Դէմքը, Հայ լեզուին Սքանչելի Վարդապետը և Սրբազան Քերթողը, ոսկիարան Քարոզիչը Աւետարանին, Աննման Ուսուցիչը և Ուսուցչապետը նոր եկեղեցականութեան, Բարի Հովուապետը Հայ Ժողովուրդին, Խաղաղութեան Հրեշտակը Սրբոց Յակօբեանց Ուխտին, Հմուտ Գպրադէտը (scholar) Հայութեան, շողջողուն Աստղը Հայ մտաւորականութեան և Մաքուր Մարդը:

Ո՛վ կրնար գուշակել թէ Սիոնի այս բարձունքին վրայ, Յօբելեանական Հանդէսներէն ճիշդ վեց ամիս յետոյ, յնծութեան ազազակներուն տեղ պիտի լսուէին մահուան զանգակին զօղանջները տխրագին:

Ո՛վ կրնար հաւատալ թէ Համազգային Համակրանքի Հոսանքներուն մէջ փառաւորուած կեանքի մը արեւատութեան համար մատուցուած աղօթքներու և բարեմաղթանքներու անսպառ բխմունքներուն՝ այնքան շուտ պիտի յաջորդէին արցունքներու աղբերացումը:

Գրեթէ յա՛նկարծ մարեցաւ արեւ կեանք մը, զրկելով Հայ Եկեղեցին վայելելէ անոր վերջալոյսին փառքը:

Ստոյգ է որ շատ ամուր առողջութիւն մը չէր որ կ'ապրէր Գուրեան Սրբազան երեք տարիներէ ի վեր մա՛նաւանդ, բայց իր արագ արագ տկարացումը Զատիկի օր՝ յանկարծակիի բերաւ մեզ:

Ս. Յակոբի Միաբանութիւնը շանթահարուած այս անաւ կընկալ կորուստէն, կ'ողբայ իր Հայրը:

Տակաւին չա՛տ պէտք ունէր Իրեն այս Ս. Աթոռը:

Ինքն ալ կ'զգար դեռ զոնէ տասը տարի ապրելու պէտքը՝ իր ծրագիրներուն և ձեռնարկներուն, իր աշխատութեանց և առաջադրութիւններուն ձեւ մը տուած ըլլալու համար:

Ս. Յակոբի մէջ Գուրեան Սրբազանով սկսուած վերածնութեան գործը պէտք ունէր դեռ իր առաջնորդութեան և շուքին. հոգեւորական վերածնութեան և մտաւորական վերածնութեան գործը:

ՍԻՈՆ, որ իր կարգին, վերածնաւ Գուրեան Սրբազանի Հմայքին ու հովանիին ներքեւ, ՍԻՈՆ որ վերջին դանձարանք եղաւ Գուրեան Սրբազանի բաղմահմուտ մտքին այլադան ու գեղեցիկ արտայայտութեանց, կ'ողբայ իր Մեծ-Վարդապետին կորուստը այնքան սրտաճմլիկ պայմաններու մէջ:

ՍԻՈՆ՝ Գուրեան Սրբազանի սրտին մօտիկ գործ մը եղաւ միշտ: Թէև հիւանդ, վերջին անգամ ձեռք առաւ գրիչը՝ որպէսզի ՍԻՈՆի մէջ հրատարակուելու համար կարգի դնէ իր դիտողութիւնները ԵԶՆԻԿի բնագրին աղաւաղումներուն և խանգարումներուն շուրջ, և հազիւ կրցաւ դասաւորել զանոնք, և իր վախճանումէն հինգ օր յառաջ, Ապրիլ 22, ԳՇ. գիշեր, երբ մօտեցայ իր մահճին, բացաւ իր աչքերը և յանձնարարեց ինձ որ Եզնիկի վրայ գրածը առնեմ իր մատնանշած տեղէն և բաղգատեմ Փռանաբէնին հետ...: 38⁰ էն վեր տաքութեան մէջ կ'այրէր և դեռ Եզնիկի վրայ կը խորհէր:

Այդպէս՝ Գուրեան Սրբազան, միշտ սեւեռուած մտաւոր աշխատանքներու, կեանքի և մահուան կռուին մէջ ալ բեւեռուած ու սեւեռուած կը մնար իր բարձրագոյն և մաքուր զբաղումներուն:

Շիջաւ այս պայծառ իմացականութեան Արևը Ապրիլ 27, Նոր Կիրակի առտուն, ժամը 4,15-ին, երբ ծայր կուտար Մայր արևը Ս. Փաղաքի բանաստեղծական հորիզոններուն խաղաղ տարածութեան վրայ:

* * *

Հովուապետ Բարի:

Կէսգարեան ծառայութեանդ բոլոր հանգրուաններուն վրայ փառաւորեցիր Ուսուցչի Կոչումդ ու Պաշտօնդ Սրբազան, և փառաւորուեցար համազգային գրուածքներու անվերապահ արտայայտութիւններուն մէջ:

Արժանիքիդ բարձրացումներուն և փառաւորումներուն մէջ յայտարարեցիր, Նս պարզ քահանայ մըն եմ և ի՛նչ որ եղած եմ՝ իբրեւ քահանայ եղած եմ Հայաստանեայց Ակեղեցւոյ մէջ: Նս սիրեցի զայն, դուք ալ սիրեցէք, որչափ ալ զրոյլեակներ ձգուած ըլլան այժմ Անոր ուսերուն վրայ իր երբեմնի ծիրաններուն տեղ:

Արխարար կրեցիր կեանքդ թունաւորող դաժան և դաւաճան հիւանդութիւններուն տառապանքները:

Գուն միայն գիտէիր «զինչ կրէր ի մարդն» (Յվհ. Բ. 25):

Հիւանդութիւնները սպաննեցին տկար մարմինդ, բայց փախցան մօտենալ ազնիւ հոգւոյդ, որուն արդիւնքներն ու յիշատակները պիտի ապրին յաւետ մեր յիշողութիւններուն մէջ և այս հաստատութեան մէջ, և պիտի ըլլան խորհրդանշանը անձնուէր ծառայութեան իրական արժէքներուն և աղբիւր մը ներշնչումի քու սիրելի աշակերտներուն համար:

Շահ տանջուեցար: Հանգի՛ր այժմ:

Հանգի՛ր, լուսաւոր Հոգի, լոյսերու մէջ:

Օրհնեա՛լ ըլլայ յիշատակդ նուիրական:

Ծանոթ է Դուրեան Սրբազանի կեանքն ու գործը:

Իր Յիսնամեայ Քահանայութեան Յօրեւեանին առթիւ հրատարակուեցան ընդարձակ և ամփոփ կենսագրութիւններ: Քանի մը ամսէն նաև լոյս կը տեսնէ Ս. Աթուիս Տպարանէն ՄՇԱԿՆ ՈՒ ՎԱՐՁՔԸ, Յօրեւեանի յիշատակին ծրագրուած հատորը, որուն սկիզբը դրուած է Դուրեան Սրբազանին պատկերազարդ կենսագրութիւնը:

Բայց կատարած ըլլալու համար պատմագրի պարտակա՛նութիւնը, այս տեղ կ'արձանագրենք իր կեանքին գլխաւոր հանգրուաններուն ժամանակագրութիւնը միայն:

Միջրան — այս է աւագանի անունը Դուրեան Սրբազանին — ծնած է Իսկիւտար (Կ. Պոլիս) 1860 փետր. 23, ԳՇ. (հին տոմարով): Իր նախնական կրթութիւնը կ'առնէ Իսկիւտարի ճեմարանին մէջ, և յետոյ, 1876-1878, ուսուցչութեան կը կոչուի նոյն հաստատութեան մէջ: Սարկաւազ կը ձեռնադրուի 1878 Դկտմ. 9-10՝ Մատթէոս եպս. Իզմիրեանէ, այն ատենէն առնելով ԵՂԻՇԷ անունը: 1879 Մայիս 13-ին կը ձեռնադրուի քահանայ, և Յուլիս 1-ին կ'ընդունի Մասնաւոր Վարդապետութեան աստիճանը: 1880-1890 Քարոզիչ և ուսուցիչ ի Պարտիզակ: 1882 Մայիս 16, կ'ընդունի Ծայրագոյն Վարդապետի զաւագանը: 1889-1890, Պատգամաւոր կ'երթայ Եւրոպա՝ Աշրգեան Խորէն Պատրիարքի կողմէն: 1890-1904 Ուսուցիչ, Տեսուչ, Փոխ-Վանահայր և Վերատեսուչ Արմաշի Դպրեմանքին մէջ: 1898 Հկտմ. 23-ին Եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Խրիմեան Հայրիկէն: 1904-1908 Առաջնորդ Չմիւռնիոյ: 1908 Յուլիս 16՝ Տեղապահ, իսկ 1909 Մայիս 22-1910 Դկտմ.՝ Պատրիարք Կ. Պոլսի: 1911 Դկտմ. 12 կ'ընտրուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վեհ. Գէորգ Ե. ի հետ, միայն մէկ քուէի տարբերութեամբ: 1911-1921 Քարոզիչ, Ուսուցիչ Կ. Պոլսի Հայ Դպրոցներուն մէջ և Ատենապետ Կրօն. Ժողովոյ: 1919 և 1920-ին երկիցս կ'անդամակցի Հայ Ազգային Պատուիրակութեան ի Փարիզ: 1921 Յունիսի մէջ Կ. Պոլսէն կուգայ Երուսաղէմ և Սպտմ. 5-ին կ'ընտրուի Պատրիարք:

1929 Հկտմ. 25-28 Տօնախմբեց իր Յիսնամեայ Քահանայութեան Յօրեւեանը: — 1930 Ապրիլ 27. Կիր. Առտու մտաւ իր յաւիտենական հանգիստը:

Ըսել է որ Դուրեան Սրբազան 8 տարի, 5 ամիս և 20 օր արժանապէս փառաւորեց Սրբոց Յակոբեանց Առաքելական Աթոռը:

ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Որովհետև Հնգրլ. Դուրեան Սրբազանի աշակերտներու կողմէն խնդրանք կայ որ մանրամասնօրէն անդեկագրենք իրենց Մեծ-Վարդապետին հիւանդութեան պարտականքը, թէ՛ զոճացում տալու համար այդ անկեղծ հետաքրքրութեան ու թէ՛ Հանգուցեային կենսագրութեան այդ կարեւոր շրջանին պատմական զիծերը պահելու նպատակով կուտանք կարեւոր տեղեկութիւններու հետեւեալ շարքը, իրենց ժամանակագրական կարգով:

ՆԱԽԸՆԹԱՅԸ

Դուրեան Սրբազանի դառնադէտ մահը կապուած է հիւանդութեան մը հետ, որ երեան եկաւ երեք տարի յառաջ, 1927 Յնվր. 8-9, ՇԲ.էն կիրակի լուսնալու գիշեր, դողով և սարսուռով:

Յնվր. 11, ԳՇ. բժշկական քննութեամբ՝ յայտարարուեցաւ թէ Ս. Պատրիարքը կը տառապի Orchite (= Որձիտ) հիւանդութենէն, որ աննկարագրելի ցաւեր կը պատճառէր իրեն:

Յնվր. 28-29, Ուրբ.էն ՇԲ. լուսնալու գիշերը շատ գէշ անցուց, և բժշկական նոր քննութիւն մը հաստատեց թէ Cystite է այս նոր տազնապին պատճառը:

Սրբազանը ժառանգական պնդութեան մը (Constipation) աղէտալի հետեանքները կը կրէր իր առողջ ծերութեան առաջին շրջանին մէջ: Մէզի և արեան քննութիւնները ցոյց տուին թէ Քօլի-պասիլներու յարձակման ենթակայ է Սրբազանը: Հիւանդութեան սկիզբը, իր աղիքները մաքրելու համար 50° տաք ջրով զոնխներ եղան: Եւ Քօլի-պասիլներու դէմ վեց ներարկումներ ըրին, որոնց վերջինը Փետր. 12, ՇԲ. օրը, այնպէս որ Փետր. 14, ԲՇ. ապաքինման նշաններ արտայայտեց Ս. Հիւանդը, խաբուսիկ նշաններ: Դժուարամիզութեան երեւոյթները վերջապէս աւելի ստողգ ախտանիշի մը առաջնորդեցին բժիշկները, որոնք Փետր. 20, Կիր. ըսին թէ Prostate-ը խոչորցեր է:

Ապրիլ 1, Ուրբ. նորէն տազնապեցաւ Որձիտով և Ապրիլ 7, ԵՇ. անկողին ինկաւ 40° տաքութեամբ և միզարգելութեամբ: Այս անգամ բժշկական նոր քննութիւն մը

հաստատեց թէ Ս. Հիւանդը կը տառապի Abscess de la Prostate-է:

Ապրիլ 9, ՇԲ. զգալի կերպով ծանրացած էր Ս. Հիւանդի լեզուն: Պարբերաբար այս երեւոյթը կը դիտուէր իր խօսակցութեան ընթացքին:

Ապրիլ 12, ԳՇ. բժիշկները յայտարարեցին որ անհրաժեշտ է զործողութիւնը, փրկելու համար Ս. Պատրիարքին կեանքը, հետեւաբար Ն. Ամեն. Սրբազնութիւնը Ապրիլ 13, ԳՇ. օր փոխադրուեցաւ Երուսաղէմի Ֆռանսական հիւանդանոցը. և որովհետեւ չաքարախտի ալ ենթակայ էր, այդ վիճակը բարւոքեցին եօթնեակ մը, և վերջապէս կատարեցին զործողութիւնը 1927 Ապրիլ 21, Աւագ ԵՇ. առտու և մաքրեցին Prostate-ին պալարը՝ հանելով զաւաթ մը թարախ:

Գործողութեան հետեանքով զգալապէս բարւոքեցաւ Ս. Պատրիարքին առողջական վիճակը, թէև անգամ մը Էնսիլիինի ներարկումէն ետքը նուազում մը ունեցաւ հիւանդանոցի մէջ, մահճակալէն վար ինկաւ և ճակտին վրայ վէշք մըն ալ բացուեցաւ, բայց առաջըր առնուեցաւ այս բոլոր բարդութիւններուն, և ճիշտ երկու ամիս դարմանուելէ յետոյ հիւանդանոցի մէջ՝ Յուլիս 15, ԳՇ. օր վերադարձաւ Ս. Յակոբ, և այնքան լաւացաւ իր վիճակը որ Յունիս 28, ԳՇ. օր այցեւեց Դպրոց, Դիւանատուն, իր ժպիտներուն զուարթութիւնը սփռելով ամէն կողմ:

ԴՈՒՐԵԱՆ, ՅՈՅՍԻ ՇՐՋԱՆ ՄԸ

1927-ի այդ փափուկ շրջանը անցնելէ յետոյ՝ կանոնաւորապէս յառաջ տարաւ իր ուսուցչական, վարչական և եկեղեցական պարտականութիւնները, և իր յամառ ընթերցասիրութիւնը՝ մինչև իր վերջին հիւանդութեան կարճ, բայց տառապազին շրջանը, թէև մնաց իր վրայ դժուարամիզութեան երեւոյթը, որմէ կը դժգոհէր, բայց չէր տառապեր, շնորհիւ այն առողջապահիկ խնամքներուն և բժշկական տեսական հրակողութեան, որոնք հնարաւորութեան բոլոր սահմաններուն մէջ շուրջուեցան իրեն անվերապահօրէն: Այնպէս որ 1928 և 1929 տարիները անցուց լաւագոյն յոյսերով՝ ժառանգաւորաց Վարժարանին և Ընծայարա-

նին կանոնաւոր յառաջգլխութիւնը խորունկ զոհունակութիւն կը պատճառէր իրեն: Կը զուրգուար ՍԻՈՆի վրայ, որուն համար զրեց շատ արժէքաւոր յօդուածներ:

Ուսուցչական մարմնի ներքին ոյժերով ամրացումն ու ապահովումը կարեւոր խնդիր մըն էր, զոր լուծելու համար յարմարագոյն ուսանողները Եւրոպա զրկելու որոշումը տուաւ եւ երկու նորընձաներ, Հայր Նորայր և Հ. Տիրան զրկուեցան Անգլիա, որոնց դարձին կ'սպասէր անձկանօք: Միւս կողմէն ինքն ալ մտաւոր նորագոյն աշխատանքներու անձնատուր կ'ըլլար: Մասնաւորապէս լատիններէնի շատ ժամանակ կուտար և կարգ մը դասական հեղինակներ կ'ուսումնասիրէր իրենց բնաղբիւններուն մէջ: Ատեն մըն ալ լրջօրէն Ասորերէնի սկսաւ հետեւիլ՝ ասորի վարդապետի մը առաջնորդութեամբ: Միւս կողմէն զրեթէ ամէն շաբաթ նոր զիրքերու, ֆուսսերէն թէ գերմաներէն, ծրարներ կուզային Եւրոպայէն, և ատենք բոլոր իր ձեռքէն պիտի անցնէին, և անոնց ամէնէն հետաքրքրականները պիտի կարդար և իր ուշադրութիւնը գրաւող տեղերը պիտի գծէր կարմիր-կապոյտ մատիտներով: Երբ օգերը ներէին՝ շաբաթը մէկ անգամ, երբեմն երկու շաբաթը անգամ մը օթօյով պտոյտ մը պիտի ընէր Երուսաղէմի շրջակայքը, ընդհանրապէս Քերրոն, Եաֆա և Հայֆա տանող ճամբաներու վրայ, քանի մը ժամ: Տարուան մէջ մէկ երկու անգամ ալ կէսօրէն ետքը Բեթղեհէմ կ'երթար. իսկ փոքրիկ օգափոխութեան մը համար կամ Եաֆա կ'երթար կամ Երիքով, եւ աւելի յաճախ «Պարոնտէր»: Վանքին մէջ ալ, մերթ ընդ մերթ տանիքը կ'եւէր Մկրտիչ և Բարգէն Եպիսկոպոսներու սենեակը:

Բայց հետզհետէ ամփոփեց այս բոլոր նուագադոյն զբօսանքներն ալ. կ'ուզէր որ Եպիսկոպոսներ ամէն օր զրեթէ, երեկոյեան ժամը 4 էն կամ 5 էն ետքը մինչև ժամը 7, երբեմն քիչ մը աւելի, իրեն սենեակը երթային, խօսակցութեան համար, որուն ամէնէն համով և իրեն համար կազդուրիչ մասը պիտի ըլլար եւրոպական նոր հրատարակութիւններու խօսքը կամ պատմական և բանասիրական նիւթերու շուրջ իր յայտնած կարծիքները:

Գիտէր Եւրոպայի հրատարակչական հին և նոր բոլոր տուններու անունները, հե-

ղինակները, աշխատակիցները, այս կամ այն նիւթին վրայ գրուած զիրքերը, անոնց վրայ եղած քննադատութիւնները, և այլն, և այլն, և իր երեք սենեակները Պատրիարքարանին մէջ, ուր դասաւորուած էին իր զիրքերը, իր մտքի տաճարին զբօսավայրերն էին. ամէնէն մեծ և անսպառելի հաճոյքը կ'զգար իր զիրքերու այդ ամրոցներուն մէջ: Աւանց ցուցակի զիտէր անոնց ամէնուն ալ տեղը, և ի հարկին անվարան ոտքի կ'եւէր և մատը կը դնէր պէտք եղած հատորին վրայ և զրեթէ մէկ երկու թղթատուժով կը գտնէր ուզուած գլուխը կամ էջը:

Մեծ հաճոյքով կ'սպասէր նոր Մատենադարանի հիմնարկութեան, և կը փափաքէր որ Դուրեան Մասնադարանի հանգանակութիւնը ձեւ մը ստանար, խմբագրութիւնը, և այնպէս կը կարծէր որ տարիէ մը հազիւ կարելի պիտի ըլլար գործի ձեռնարկել:

Այս մտերմական ժամերու մէջ՝ իր խօսակցութիւնը կը համեմէր շատ զուարճակ մանրադէպներով. մանրադէպներ իր պատանեկան կեանքէն, Պարտիզակէն, Արմաշէն, Կ. Պոլսէն, Զմիւռնիայէն և Երուսաղէմէն: Ծոխ էր մթերքը իր զուարթութիւններուն:

Իր աշխատութեան լուրջ մասերը եղան շաբաթական վեց ժամ դասախօսութիւն Ընծայարանի Սարկաւազաց և Ժառանգաւորաց Վարժարանի Դրդ լրացուցիչ դասարանին, ինչպէս նաև Ս. Աթոռի Տըպարանին մէջ տպագրուող քանի մը գործերու և մասնաւորապէս իր դասագիրքերուն տպագրական փորձերուն սրբագրութիւնները. մենք կը մեղքնայինք իրեն, բայց անողոքելի էր ինքն, չէր ուզեր որ ուէ վրիպակ սպրդի. իր մաքուր նկարագրին և գեղեցկագէտի ճաշակին հակառակ էին վրիպակներ:

ՀԻՄՆԱԴՈՒԹԵԱՆ ԿՐԿՆՈՒՄԸ

Այսպէս կանոնաւոր զբաղումներով լարուած կենցաղ մը կը վարէր Դուրեան Սրբազան, երբ հետզհետէ մա՛նաւանդ Յոբելեանէն յետոյ, շեշտուող մեկտուութիւն մը կ'զգար. 20⁰ էն (սանդիկրատ) վար տաք սենեակի մէջ կը մսէր, ջուր թափելու անկանոնութենէն կը նեղուէր:

Այս վիճակին մէջ էր երբ այս տարի

զարնան որոշեց քանի մը օր օգտօնօրէն թեան երթալ Գալիլիա, և Ապրիլ 2-5 գնաց Տիրերիա, իրեն ընկերացան Լուսարարացեալ Մեսրոպ Եպոս, Գաւազանակիր Հայր Սահակ, Դիւանապետ Կ. Նուրեան և իր բժիշկը Տքթ. Ն. Եաղլեան:

Այս կարճ օգտօնօրէնէնէն վերադարձին՝ շեշտուեցաւ միջարդեւութիւնը, այնպէս որ այլեւս շատ դժուար կը կարգար, իսկ բոլորովին կը հրաժարէր գրելէ: Ապրիլ 10, ԵՃ. կէսօրէն ետքը ժամ 2-6, «Պարոնտէր» դացինք, բաւական զուարթացաւ: Վերջին պտոյտ մը եղաւ ասիկա Ս. Պատրիարքին համար:

Ապրիլ 13, Ծագկաղարդի կէսօրէն ետքը, անհանդիստ էր և հակառակ ասոր երեկոյին եկեղեցի իջաւ՝ Դոնրացէքին ներկայ գտնուելու համար:

Ապրիլ 14, Աւագ ԲՇ. շատ լաւ էր. առտուն անկողնէն ելած էր դէմքը ուռած, բժշկին հետ տեսակցած էր: Այդ օր աշխատեցաւ Եղնիկի մասին իր գիտողութիւնները գրելու:

Ապրիլ 15, Աւագ ԳՇ. Երեկոյին եկեղեցի իջաւ և կարգաց Կուսանաց Աւետարանը, հակառակ իրեն եղած խնդրանքին որ չիջնէ և չյոգնի: Շատ յոյնած և միջարդեւութեամբ նեղուած էլաւ Պատրիարքարան: Այդ զիշեր հետաքրքրուեցաւ Կ. Պոլսէն հասած սնտուկ մը ինչ գիրքերով:

Ապրիլ 16, Աւագ ԴՇ. թէև զուարթ կը թուէր, բայց դժգոհ էր միջարդեւութենէն:

Ապրիլ 17, Աւագ ԵՇ. զգուշացուցիչ խնդրանքներ ըրինք որ բաւականանայ միայն Ոսնալուսայի արարողութիւնը կատարելով: Կարեւորութիւն չընծայեց: Ճաշու ժամուն իջաւ և Պատարագի պահուն հազօրութեան Բարոյը կարգաց աշխարհաբար, այնպիսի արտասանութեամբ և կեցւածքով որ կարծես թէ հիւանդ չըլլար:

Երեկոյին կատարեց Ոսնալուսայն, աշխարհաբար կարգալով նաեւ Յովհ. Երզնկացւոյն Բարոյը, և զխեցինք որ սաստիկ տառապեցաւ Ոսնալուսայի առեն ծնրազիր նստածքէն, բայց արիւթիւն ունեցաւ բան չզգացնելու Եկեղեցւոյ մէջ, և նոյն իսկ խորանին ետեւ երբ զգեստները կը հանէր, Անկիւքան Եպոս. Մէկինէս Սրբազանին հետ զուարթ տեսակցութիւն մը ունեցաւ,

երբ սա յայտնեց թէ Զատիկէն ետքը Անգլիա պիտի երթայ, և Ս. Պատրիարքն ալ յարեց ժպտելով թէ ես ալ Փարիզ պիտի երթամ այս տարի:

Ասիկա թէ՛ կատակ էր թէ՛ իրական փափաք մը: Եւրոպա ճամբորդելու կատակը ամէն տարի կ'ընէր Մէկինէս Եպոսին հետ, երբ սա իրեն կուգար մնաք բարովի, իր Անգլիա երթալուն առթիւ: Իրական փափաք մըն էր ասիկա, որովհետեւ քանիցս յայտարարած էր մտերմական խօսակցութեան մէջ թէ այս տարի կ'ուզէր երթալ Փարիզ: Այլեւս ինքն ալ կը զգար լուրջ խնամքի մը պէտքը, իր պնդութիւնը դարմանել տալու համար, որովհետեւ տաժանք մը եղած էր իրեն, չարաթը երկու անգամ արհեստական միջոցներով (գոնիս կամ լուծողական) աղիքները մաքրելը:

Ոսնալուսայն կատարելէ ետքը հանգիստ չըրաւ, և դարձեալ, հակառակ իրեն եղած թախանձանքին որ չիջնէ Եկեղեցի, իջաւ Կանոնադիւխէն յառաջ և Աւագ Ուրբ. զիշերուն առաջին երկար Աւետարանը կարգաց ճիշտ կէս ժամուան մէջ, յտակ և հաճելի ձայնով մը, և Զօրբորդ Աւետարանէն ետքը՝ ելաւ Պատրիարքարան:

Ապրիլ 18, Աւագ Ուրբ. Երեկոյ Փրկչին Թաղման հանդէսին պիտի իջնէր Եկեղեցի, բայց չկրցաւ իջնել, որովհետեւ զիշերը լաւ չէ անցուցեր. փորին երկու կողմերը ցաւեր կ'զգար, շատ նեղսիրտ և դժգոհ վիճակ մը ունէր այսօր. սաստիկ կը տառապէր դժւարամիզութենէն: Այս երեկոյ օգը շատ տաք էր. թէև ջերմաչափը 20° ցոյց կուտար իր աշխատութեան սենեկին մէջ, և սակայն փառարանը տաքցընել տուաւ քիչ մը, տաք թէյ մը խմեց: Մարմինս չի տաքնար, կ'ըսէր միշտ:

Ապրիլ 19, Աւագ ՇԲ. առտուն անկողնէն ելած էր աւրուած արամադրութեամբ. դարձեալ դժգոհ և նեղսիրտ վիճակ մը ունէր: Օրուան մէջ զոհացուցիչ եղած է իր ջուր թափելը: Երեկոյին բաւական զուարթ անցուց, Եղնիկի մասին իր գրած գիտողութիւնները կարգի մը դրած է, թէև վերջնական ձևը չէ տուած: Ողբւորուած խօսեցաւ այս նիւթին վրայ: Նալեանը պաշտպանեց՝ ջրելով Եղնիկի հրատարակութեան մէջ անոր վերադրուած մեղադրանքները:

ՎԵՐՋԻՆ ԵՍԻՍԵՐԸ

Ապրիլ 20, Զատիկի կիր., առտուն ելաւ իր անկողնէն, անցաւ իր աշխատութեան սենեակը եւ Պարքին. Փինըզ. Մկրտիչ Եպոս. Աղանունիի հետ երկար բարակ խօսեցաւ, կատակեց, մինչեւ որ Միաբանութիւնը եւ ուխտաւորութիւնը զատական ժամերգութենէն եւ Պատարագէն ետքը թափօրով վերադարձան Ս. Յարութենէն եւ ելան Պատրիարքարան Զատիկը շնորհաւորելու համար Ն. Ամեն. Սրբազնութեան, որ օրհնելէ ետքը Միաբարանութիւնն ու ժողովուրդը, նստաւ իր աթոռին վրայ եւ ընդունեցաւ ուխտաւորներուն շնորհաւորութիւնները, որոնք իր աջը համբուրեցին, սիրեց փոքրիկները, եւ այս ընդունելութենէն ետքը շատ լաւ չզգաց ինքզինքը եւ կէսօրին 38⁰էն վեր տաքութեամբ մը անկողին մտաւ առանց նոյն իսկ բողբոջին կարենալ հանելու իր հագուստը:

Ետքը մէջ որոշած էր որ անգամ մը իրեն այցելէ խաղական հիւանդանոցին Բժշկապետը, Տքթ. Մանչինին, որ ծանօթ էր իր վիճակին եւ ֆունսական հիւանդանոցի Բժշկապետ Տքթ. Ռուի հետ միասին կատարած էին զործողութիւնը 1927 ին:

Տքթ. Մանչինի կուգայ եւ կը յայտնէ թէ իր ուսուցիչներէն Prof. Dr. Quattrocchi, մասնագէտ այս հիւանդութեան, երկու օրուան համար երուսաղէմ եկած է Զատիկի առթիւ, եթէ Ս. Պատրիարքը հաւանի, այն ալ կանչուի: Ն. Սրբազնութիւնը կը հաւանի, կուգայ ան ալ, եւ հիւանդը քննելէ յետոյ հարկ կը տեսնէ Sonder ընել: Բրօֆ. քաւական գփուարութեամբ կը հասցնէ զործիքը փամփուշտին եւ կը պարպէ զայն:

Ս. Պատրիարքը սաստիկ զոզ եւ սարսուռ մը կ'ունենայ այս զործողութենէն ետքը, ինչպէս նաեւ լուծում եւ փսխում, բայց այս կը հանգստանայ եւ առանց նեղութեան ջուր կը թափէ քանի մը օր: Կ'արժէ դիտել թէ ամէն անգամ որ բժիշկները toucher կ'ընէին իր փոքրաքր սաստիկ կը տառապէր զոզով եւ սարսուռով:

Բժիշկներ սակայն մտահոգ էին, եւ կը խորհէին Ս. Պատրիարքը հիւանդանոց փոխադրել՝ նոր զործողութեամբ առնելու համար անհետ ժտանգին առջեւ: Տաքութիւնը միշտ վեր էր 38⁰էն, քուն չունէր գիշեր ցերեկ, ուժաթափ կ'ըլլար, լեզուն

կը ծանրանար, իր արեան թունաւորումը կը շնչուէր զգալապէս:

Բժիշկները շարունակ կը հսկէին, ուժաւորիչ ներարկումներ կ'ընէին:

Ապրիլ 21, ԲՇ. Զատիկի երկրորդ օրը առտուն սովորական վիճակի մը մէջ էր Ս. Պատրիարքը, սակայն կէսօրին տաքնապ մը անցուց զոզով ու սարսուռով. փսխում եւ լուծումը ունեցաւ:

Յոյսեր ունէինք որ գէպի Փարիզ ճամբորդութիւն ընելու չափ դարմանուի եւ ուժաւորուի, եւ հոն կատարուի զործողութիւնը:

Ապրիլ 22, ԳՇ. Ս. Պատրիարքը զգաց թէ շատ փափուկ հանգրուանի մը հասած էր իր առողջութիւնը:

Երբ հարցուցինք իրեն թէ ինչպէս է, «Ծատ գէշ եմ. ինչ պիտի ընենք» եղաւ պատասխանը:

Այս երեկոյ դառանցանքի պահեր ունեցաւ. անգամ մը բացաւ իր աչքերը եւ ըսաւ «Եղիկին վրայ գրածս ամբողջացած եմ, ա՛ռ եւ ֆունսերէնին հետ բաղդատէ»...:

Լուսարարապետ Մեսրոպ Եպոս. Նշանեան ըսաւ. «Սրբազան այսօր Մէկինէս Եպիսկոպոսին դացինք, շատ ցաւ յայտնեց Ձեր հիւանդութեան համար եւ խնդրեց որ միշտ թէլէֆօնով տեղեակ պահենք զինքն Ձեր վիճակին վրայ: — «Լաւ. Բարձր Գօմիսէրին ալ լուր տուէք» պատասխանեց, եւ յարեց. «Բժիշկները ամէն անգամ որ կը դարմանեն զիս, ջերմ կը բերեն վրաս: Ան բժիշկը, երկաթը խօթեց եւ անանկ մը դարձուց որ...: Աղէկ եմ, ես ինքզինքս աւելի լաւ կը ճանչնամ ներսէն, քան թէ դուրսէն զննողները»: Ս. Պատրիարքին դուարթ վայրկեանները կը յիշեցնէր այս պահը...:

Հետեւալ երեք տեղեկագիրները ցոյց կուտան թէ ինչ էր Ս. Պատրիարքին ախտաբանական վիճակը Ապրիլ 22-26:

(1) Nous sous-signés, docteurs en médecine, déclarons avoir examiné Sa Béatitude le Patriarche, qui souffre d'une hypertrophie de la prostate avec symptômes d'infection urinaire et rétention, et nous estimons qu'il est nécessaire et urgent de pratiquer un cystostomie.

Jérusalem le 22 Avril 1930

Dr. MANCINI, Dr. ROUX, Dr. PASCAL,
Dr. YAGHLIAN

Il est bien entendu qu'il n'y a aucune possibilité actuellement de transporter le malade en Europe et cette éventualité ne pourra être discutée qu'après la cystostomie.

Dr. MANCINI, Dr. ROUX, Dr. PASCAL,
Dr. YAGHLIAN

(2) Nous sous-signés, docteurs en médecine, réunis aujourd'hui au Patriarcat Arménien, avons revus Sa Béatitude Monseigneur le Patriarche et avons constaté le même état qu'à notre dernière consultation, et ayant pris connaissance du résultat de l'analyse de l'urine et du sang où l'on a constaté azotémie et chlorurémie, ainsi qu'une augmentation de la quantité du sucre urinaire, nous confirmons la nécessité de pratiquer la cystostomie, sans laquelle il ne serait pas possible d'arriver à la désintoxication de l'organisme à laquelle nous visons et que nous avons commencé par le régime spécial.

Jérusalem le 24 Avril 1930

Dr. MANCINI, Dr. ROUX, Dr. PASCAL,
Dr. YAGHLIAN

(3) Nous, sous-signés, docteurs en médecine, réunis aujourd'hui à une heure et demi p.m. en consultation, avons constaté que l'état de Sa Béatitude Mgr. le Patriarche ayant empiré il n'est plus possible d'envisager une intervention opératoire.

Jérusalem le 26 Avril 1930

Dr. MANCINI, Dr. ROUX, Dr. PASCAL,
Dr. HAJJAR, Dr. YAGHLIAN,

Ապրիլ 23, ԴՇ. գիշեր չէ քնացած, նեղուներ եւ զառանցներ է. տաքութիւնը 38⁰էն վեր:

Առտուն իրեն այցելեց Տիար Գրիգոր Մխալեան, երբ նստած էր աթոռի մը վըրայ. տեսնելուն պէս րտաւ. «Տ. Կարապետին ձեռագիրը եկաւ. 1845էն առդին գրուած բաներ են: Ներսէս է. ատոնք աչքէ անցնելու է. իրողութիւնները ընդօրինակելու է նոր տետրակի մը մէջ եւ մնացածը նետելու է մէկդի: Խնդիրը Պարտիզակի Տէր Կարապետ Քչյ. Մխալեանի Օրագրութեան վրայ էր, որ նոր եկած էր Կ. Պոլսէն հին գիրքերու հետ:

Այս լուրջ խօսքերէն ետքը, երբ պառկեցաւ, զարձեւաւ սկսաւ զառանցանքը. «Առջեւս գիրք մը բացուած է, բայց չեմ կըրնար կարդալ», կ'ըսէր:

Այս երեկոյ ժամը 6ին Տնօրէն Ժողովը նիստ ըրաւ եւ պաշտօնապէս լսեց բժիշկներուն տեղեկագիրը: Եւ հեռագիր քաշեց Գահիրէ Ս. Պատրիարքին եղբօր՝ Ագրիպաս էֆ. Դուրեանի որ փութայ գալ Երուսաղէմ:

Ապրիլ 24, ԵՇ. — Այս առտու շատ տկարացած էր Ս. Պատրիարքը. խօսուածքը բոլորովին թոյլ, ձեռքերը դողդոջուն: Յանձնարարեց որ իր եղբօր Ագրիպաս էֆ. ին օրագրութեան ձեռք գրեմ իր վիճակը. բան չմտցուի, ըսաւ: Անդրադարձաւ Իտալացի Բրօֆ. ի ըրած սօսիին վրայ, որմէ շատ գէշ ազդուած էր: Անունը կերպով մը պահած էր իր միտքը. Quattrococchi, ըսի, այո՛, յարեց, CH հաւասար է մեր Ձին:

Այս առտու Գեթսեմանի, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ ջերմագին աղօթք եղաւ Ս. Պատրիարք Հօր բժշկութեան համար:

Ապրիլ 25, Ուրբ. — Այս առտու պահ մը լուրջ խօսակցութիւն ըրաւ բանասիրական նիւթերու վրայ. խօսեցաւ նաեւ Լոնտոն ուսանող Արեղաներու մասին. եւ երբ խմացաւ թէ իր եղբօր Ագրիպաս էֆ. ին հեռագիր քաշուած է երէկ, հարցուց «Երբ պիտի հասնին»:

Կէսօրէն ետքը բժիշկները քափուրի ներարկում ըրին Ս. Հիւանդին սիրտը զօրացնելու համար. տաքութիւն այսօր 37⁰5. չափարը 9/20. ջուր թափելը նուազ:

Երեկոյն սկսաւ զառանցել, զրականութիւն, գիտութիւն: Նուաղուն վիճակ մը:

Ապրիլ 26, ՇԲ. — Ամէնէն երկիւղալի օր մը. արեան թունաւորումը արագ արագ յառաջ կ'երթայ: Սիրտը բոլորովին տկար եւ անկանոն: Տքթ. Ռու կէսօրէն յառաջ ժամը 11-ին արիւն առաւ աջ բազկէն մեծ դժուարութեամբ: Կառավարիչ Վսեմ. Քիթ-Րոջ այցելեց Սրբազան հիւանդին, ճանչցաւ, թոյլ ձայնով ըսաւ «Նորհակալ եմ» եւ շատ դժուարութեամբ կրցաւ երկնցնել իր ձեռքը:

Բժիշկները իրենց վերջին տեղեկագիրը տուին այսօր, յայտարարելով թէ վատթարացած է Ս. Հիւանդին վիճակը, կարելի չէ բան մը ընել: Միզարգելութիւնը բացարձակ է. Էմսլլիքի ներարկումներ ըրին:

Այս երեկոյ Անկլիքան Եպս. Մէկինէս Սրբազան իր որդւոյն հետ այցելեց Ս. Հիւանդին, երբ հողեարքի տաղնապին մէջ էր, համբուրեց ճակատը եւ ձեռքը: Ս. Պատ-

րիարքը երբ հասկցաւ թէ ո՛վ է այցելուն, աչքերը սեւեռեց, պիշ պիշ նայեցաւ անոր, եւ անմիջապէս մէկդի դարձուց իր երեսը:

Եղբայրը Ազրիպպայս էֆ., մօտեցաւ իր սնարին, բայց Ս. Հիւանդը չուզեց նայիլ անոր: Կարծես չէր ուզեր իր սիրելիներէն ուսէ մէկը տեսնել իր այդ վիճակին կամ չէր ուզեր որ անոնք զինքը տեսնէին այդ վիճակի մէջ:

Չէր կրնար խօսիլ. անշարժ պառկած կռնակի վրայ. մերթ ընդ մերթ օա՛հօ մը կը թռէր իր շրթներէն, և զուխը բարձին վրայ այս կամ այն կողմը կը դարձնէր ստէպ:

Կ'զգայինք իր տազնապին և տառապանքին բովանդակ ծանրութիւնը, կեանքի և մահուան այդ պայքարին մէջ:

Այս երեկոյ Հսկում կատարուեցաւ Սրբոց Յակոբեանց Տաճարին մէջ, հաւատացեալներու բազմութեան սրտազին ազօթքներով և ջերմագին արցունքներով:

ՎԱՆՃԱՆՈՒՄԸ

Ապրիլ 27, Նոր Կիրակի. — Գիշերն ի բուն տազնապեցաւ Ս. Պատրիարքը. չի կորսնցուց իր մտքին պայծառութիւնը. քանի կը մօտենար ահաւոր և վսեմ վայրկեանը, կարծես կը բազմապատկուէր իր արիւթիւնը այդ պայքարին մէջ:

Վերջին ճիգ մը, բուռն շարժում մը ձեռքերու եւ ահա՛ յաւիտեական խաղաղութիւնը առտուան ժամը 4.15ին:

Ս. Բաղաքին մթնոլորտը փոթորկած էր քանի մը օրէ ի վեր. այս առտու այն ալ խաղաղեցաւ: Մահահանգոյն լուսթիւն մը Պատրիարքարանի մէջ: Ամէն ոք կուլայ և կ'ողբայ իր հոգւոյն խորը:

Ղօղանչեց մահուան տխուր զանգակը ընդհատ ընդհատ Ս. Յակոբի բարձունքէն, գոյժը տալու համար օրերէ ի վեր անձկութեան մատնուած Հայութեան, և Բրիտանական Դրօշը կիսաձող ծածանեցաւ Պատրիարքարանի հիւսիսային ճակտին վրայ, լոյն սուգը իր թոյլ ծալքերուն մէջ:

Երեկոյեան ժամը 3.30ին մարմինը Պատրիարքարանէն փոխադրուեցաւ Եկեղեցի, ընկուզենի շքեղ դագաղի մը մէջ, հայրապետական զգեստաւորումով:

Մեծ և սգաւոր բազմութիւն մը Ս. Յակոբի գաւթին մէջ և տանիքին վրայ խոնուած, իր խանդաղատանքն ու յար-

զանքը կ'ընծայէր: Միաբանութեան բոլոր անդամները ներկայ էին դագաղի փոխադրութեան, որ տեղի ունեցաւ պատկառելի հանդիսաւորութեամբ, լոյսերու, երգերու, խունկի, ազօթքի հոգեյոյզ ներդաշնակութեան մէջ, և կատարուեցաւ առաջին մասը Քահանայթաղի Կանոնին:

ԹԱՂԱՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

Ապրիլ 28, ԲԾ. — Ս. Յակոբի ջահագարդ գմբէթին ներքեւ, բարձր պատուանդանի մը վրայ զետեղուած է Դուրեան Սրբազանին դագաղը, չորս զին բոցալեզու մօմեր, որոնց լոյսերուն անուշիկ երերումներուն մէջ կեանքի շունչ մը կը տեսնէր Բանաստեղծ Հանգուցեալը: Իր աչքերը փակ, ձեռնամած, կարծես թէ ընկղմած չլլար մահուան նինջին մէջ, այլ ինքնամփոփ և խորասոյգ, կեանքի մեծադոյն զաղտնիքին մէջ, կարծես թէ ունկնդիրը եղած ըլլար այն լոյն ընթերցուածներուն, որոնք գագաղի չորս զին գրուած գրականներու վրայ կ'երկարէին գիշերուանէ ի վեր:

Երուսաղէմի Հայութիւնը, իբրեւ արտայայտութիւն խորին յարգանքի, խանութները փակած, գործերը դադրեցուցած, խուռներամ գլմած էր Եկեղեցին՝ տալու համար վերջին ողջոյնը իր Եկեղեցւոյ Մեծ Առաջնորդին: Պաշտամունքին բոլոր մասերը մահերգի վսեմ շունչով մը կը դողդողար և կը թրթռար:

Հասաւ թաղման կարգին յուզիչ հանգրուանը: Լուսարարապետ Մեսրոպ Սրբազան, զգեստաւորուած մութ-կանաչ թաւիչէ հանդերձանքով, կանգնած է Սուրբ Սեդանին առջև: Դագաղը կը փոխադրուի Բեմհոն, ուր Մեծ-Բարոյիչը Աւետարանին՝ իր պերճ եւ բանաստեղծական լեզուով հոգիներ հմայած էր, և հիմայ իր բերնէն հրաժեշտի ողջոյնները կ'երգուէին տխրազգած խաղերու պարոյրներով:

Պատարագիչ Սրբազանը փղձկեղով կատարեց օծումը, Աստուծոյ օծելոյն ճակտին և աջին վրայ: Դագաղը վար առնուեցաւ Բեմէն եւ դրուեցաւ Ատեան, իր սեւաքղուած աթոռին հուպ:

Բարգէն Սրբազան Բեմ բարձրացաւ, զսգուած լուսթեանը մէջ սգաւոր բազմութեան, հակառակ ծանր հարբուխէ մը տանջուող իր հագագին, և իր վշտի պոռթկում-

ներուն մէջ խօսեցաւ Դամբանական քա-
րոզը, որուն խտացումն է հետեւեալը:

Կենդանի ողբերգութիւն մը կը կատա-
րուէր կարծես Ս. Յակոբի կամարներուն տակ:

Յուզումները հասան իրենց բարձրագոյն առ-
տիճանին, փոխուելով հեկեկանքի, փղձկե-
ցաւ ինքն Քարոզիչն ալ, ողբալու տառն Հայ
Եկեղեցւոյ Մեծ — Առաջնորդին անկումը:

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

«Ո՛չ գիտէր եթէ առաջնորդ մեծ անկաւ
յաւուր յայտնի յիսրայէլի» (Բ. Թգր. Գ. 38):

Սուրբգրական պատմութեան հոյակապ դէմքերէն մէկն է Դաւիթ, այն
քաջ Զինուոր — թագաւորը, որ շատ խուր օր մը անցուց երբ լսեց իր զար-
միկներէն քաջ զինուորի մը, Արեւմտեան սպանումը. ողբաց, սգաց, հաց չը
կերաւ այդ օրը: Եւ իր մարդիկը, կարծես չգիտնալ ձեւացնելով իրենց վեհապե-
տիկ խորութեան պատճառը, հարցուցին, ինչո՞ւ խուր ես, ինչո՞ւ կերակուր
չես ուտեր. — թագաւորը վշտալիկ շեշտով մը պատասխանեց, — *Միթէ չէ՞ք
գիտեր որ այսօր մեծ Առաջնորդ մը ինկաւ Իսրայէլի մէջ:*

Եւ մենք կ'ողբանք ու կը սգանք այսօր, որովհետեւ ինկաւ Հայ. Եկեղե-
ցւոյ Մեծ — Առաջնորդը:

Արեւմտեան ինկաւ դաւաճաններու դաշտումը: Իսկ Դուրեան Սրբազան ինկաւ
դաւաճան ախտերու դաշտակից յարձակումներուն դէմ աւիաբար պայքարել
եւսիր, իր պարսկականութեան պատճառով փրայ ինկող զինուորի մը պէս: Իր
մահուան կսկիծը պիտի զգանք մենք ամէն վայրկեան երբ դիտենք թէ թափուր
է այս Արքայ Սրբոց Յակոբեանց, ծուարած սեւերու մէջ, եւ երբ տեսնենք թէ
դասերու զանգակները կը հնչեն անդին, եւ սակայն փակ եւ լռիկ է այլեւս
Մեծ — Ուսուցչին դասարանը, ու երբ մտածենք որ մարած է մեծագուարը,
զմայելի ժպիտը Ս. Յակոբի մընդորսին մէջ:

Այո՛, խուր ենք այսօր եւ կ'ողբանք, որովհետեւ ինկաւ մեր Մեծ — Առաջ-
նորդը, Դուրեան Սրբազան:

ԻՆԿԱՄԻ ՄՏՔԻ ՀՍԿԱՆ.

— Մեր ժամանակակից պատմութեան եւ մեր քաջանակին մէջ ես չեմ
հանչնար հայ միտք մը, որ ա՛յնչափ մեծցած, զարգացած եւ հարստացած ըլ-
լայ հայ ուսումով եւ համալսագիտական հմտութեամբ ո՛րչափ Դուրեան Սրբ-
բազանի միտքը: Հսկայ միտք մըն էր ան եւ մտքի հսկայ մը: Իր ուղեղը մը-
շակած եւ գեղեցկացուցած էր անբաւ հմտութեան մը մըրերով: Այդ քան-
կազին գործարանը ամենեւին չէր գործածած չարի համար, ունայնութիւն-
ներու համար: Այո՛, հսկայ էր Դուրեան Սրբազանին միտքը՝ ընդգրկելու հա-
մար մարդկային ուղեղէն ծորած բազում ծանօթութիւնները խնամոտ ընկեր-
ութեամբ, յսակ գիտակցութեամբ, նոյն դասաւորումով, անջնջելի յիշողու-

քեամբ եւ գեղեցիկ ու առաջ արտայայտութեամբ: Պատմութիւնը, բանասիրութիւնը, լեզուագիտութիւնը, փիլիսոփայութիւնը, միքաբանութիւնը, կրօնները իրենց պատմութեամբ, իսկ քրիստոնէութիւնը մասնաւորապէս իր բոլոր խաւերով՝ ծանօթ էին Գուրեանի հսկայ մտքին, որ հարուստ եւ շեղ մատենադարան մըն էր կարծես, որ լոյս կը նստագայթէր շարունակ: — Գուրեան Սրբազան մատուռական մըն էր, բայց շատ բարձր մատուռական մը:

ԻՆԿԱՆԻ ՄԵԾ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՐ .

— Գուրեան Սրբազան գեղեցկութիւնը կը տեսնէր բնութեան բոլոր երեւոյթներուն վրայ: Մաքուր օդը, կապոյտ երկինքը, ջուրերու հոսանքը, խաղաղ ծովը կը խօսէր իրեն, եւ ինքն շատ լաւ կը հասկնար անոնց լեզուն: Ծառն ու ծաղիկը, գմբուխ տաճարները, շէնք հորիզոնները, երուսաղէմի անմահ վերջալոյսները երգ մը ունէին իրեն համար: Հալիս ձագերը, որոնց հետ իր ընտանիքը հայրենական ժառանգութիւն մըն էր, չէին խրչէր իր մէջ. ինքն զիսէր անոնց ամէն մէկուն բարբն ու հոգեբանութիւնը, կը շոյէր զանոնք. անպատճառ հանդիման կը դիսէր որքովի մը դունչին քելերէն կախումով յարդին շուրջ:

Աննաեղի էր իր խանդաղատանքը ուշիմ փոքրիկներուն համար: Մանկական հոգեբանութիւնը խորապէս կը հետաքրքրէր իր որոնող միտքը եւ իր բանաստեղծի հոգին: Երբ կ'անցնէին հրեայ քաղերու մէջէն եւ գաղութներու խժէն, փողոցը խաղցող հրեայ մանուկներու մէջ դիմագիծներ կը հետագօտէր որ իրեն յիշեցնէին Յիսուս-Մանուկը: Յիսուս Մանուկը, այո՛, որու մանուկ կեանքին զրոյցներէն գոյշիկ շարք մը կերտեց իր ցեղին մանուկներուն համար: Բանաստեղծ Գուրեան Աւետարանի պատմութեան մէջ կը դիտէր աշխարհի հոգիներ եւ կը վերլուծէր աշխարհի իրողութիւններ, որոնք անտեսանելի են սովորական աչքերու: Հովուական Սրբնաբան յայտնութիւնն է Գուրեան Սրբազանի բանաստեղծութեան եւ անոր գեղեցիկ արուեստին: Նորութիւն մըն է ան, զանաւորան մը, մեր նոր հայ գրականութեան համար: Ա.ՆԱՌԱՎին Անէծքն ու Օրհնէքը միայն բառական են Գուրեան Սրբազանի կրօնական բանաստեղծութիւնը անմահացնելու համար իբրեւ կոքոզ ազնիւ զգացումներու եւ գեղեցիկ մտածումների: Իր եղբայրը՝ Պետրոս Գուրեան, որ շուտով դիտած էր մանուկ Միհրանի ուշիմութիւնն ու ընդունակութիւնը եւ կայծ մը բռնկցուցած էր անոր անխաղաղ կուրծքին տակ, երգեց սէրը, գեղեցիկը, իսկ Գուրեան Սրբազան գերազանցեց իր եղբայրը ամէն կերպով եւ երգեց սրբազան սէրը եւ աստուածային գեղեցկութիւնները:

ԻՆԿԱՆԻ ՄԵԾ - ՎԱՐԴԱՊԵՏՐ .

— Աննամեմատեղի, եղական ուսուցիչն եղաւ Գուրեան Սրբազան, կամ դասական բառով՝ Մեծ-Վարդապետը: Յիսուսն իր շաւի շարունակ ուսուց ան եւ ուսաւ: Իր կեանքին եւ առողջութեան զնով, շարունակ նորոգուող ուսուցիչ մը եղաւ ան: Չէր ակնորժեր հաստատաւոր ձեւերէն ու եղանակներէն. ինքնաշիւ էր ան իր ուսուցանելու արուեստին եւ ուսանելու մեթոտին մէջ: Շատ կը կարդար շաւի, քիչ կը գրէր, բայց լաւ կը գրէր: Հեղինակորէն կը դա-

սախօւէր. առաջադրուած նիւթերուն խաւերն ու խորքերը կը բանար աւակերտներուն առջեւ: Դուրեան Սրբազանին շունչը սերունդ մը լուսաւորեց եւ ոգեւորեց: Պատաստեց բազմաթիւ աւակերտութիւն մը:

Աշակերտութիւն. մեծ հաւասք եւ սէր ունէր այդ մեծով ու արեւով պատաստուած արժէքին վրայ: Իրեն ամէնէն կենդանի, ամէնէն օգտակար եւ ամէնէն արժէքաւոր հեղինակութիւնը կամ մեքի արտադրութիւնը **Աշակերտութիւնն** էր: Երբ «Բանգարաբազոյց» կ'ըսէին իրեն, որովհետեւ հասորներ չէր հրատարակած, մասնանիւ կ'ընէր **Աշակերտութիւնը** եւ կ'ըսէր. Սնո՛նք եմ իմ հեղինակութիւններս:

Եւ ինքն եղած էր ամէնէն յառաջ մեծ աւակերտը, միշտ ուսանողը եւ ուսումնասիրողը, համարժեքները հետապնդողը, լուսաւոր միտքը եւ միտքերու լուսաւորիչը:

Ուսուցանելը հանդիման էր իրեն համար. — խօսիլ, բացատրել, մեկնել, հետաքննել աւակերտը, այսինքն ուսուցանել՝ բառին բովանդակ իմաստով, մեծ հանդիման էր խորին գոհունակութիւն կը պատճառէր իրեն: Շուտով կը յոգնէր դասարկութենէն. պոյսներն իսկ, որ անհրաժեշտ էին իր առողջութեան, կը խոնջեցնէին զինքը. բայց չէր յոգնէր կարգալէ, չէր պարտաւոր ուսումնասիրել: Դուրեան Սրբազանի ինքնաշարժութեան եւ հառազայրումներուն պահերն էին իր դասախօսութիւնները: Հմուտ Դուրեան իր խորութիւնով, իր զուարթ, մշտաժպիտ կերպերով, իր սրամիտ ակնարկներով եւ կատակներով կ'ուսուցանէր, եւ կ'անցընէր դասերու համար որոշեալ պահերը: Իր անհանգստութիւնները, արդիւնք զինքն չարչրկող հիւանդութեան, կը մոռնար՝ երբ կը խօսէր իր աւակերտներուն. ամէն խոսքով կը փարատէր՝ երբ խնդիրներ կը լուսաբանէր մտերմական շրջանակի մէջ:

ԻՆԿՍՒՄԵՆԹ-ՔՆՆԱԴԱՏԸ .

— Դուրեան ստուգիւ Մեծ-Վարդապետ մըն էր, բայց չէր հաւատարմ *արդարեան աստի*: Իր ուսումնասիրած բոլոր նիւթերուն մէջ ալ չէր գոհանար երեւոյթներով: Հմտօրէն կը քափանցէր պատճառներու խորքը, եւ մինչեւ որ չգտնէր ասոնց տրամաբանական կապակցութիւնը, չէր հանդարտէր: Քննադատ մըն էր միայն համարժեքները երեւան բերելու համար: Անողորմելի էր իր տրամաբանութեան եւ եզրակացութիւններուն մէջ, երբ հասնէր համարժեքութեան: Գրական բանաբարութիւնները, պատմական կեդծիւները, մասնախօսական անհեղութիւնները, քննադատական շեշտակցութիւնները միառմի կը բռնէր անոնց օձիւներէն: Կը քննադատէր, բայց չէր վիրաւորէր. կը հեզմէր, բայց չէր քեմամանէր. կը զարնէր, բայց չէր մահացնէր:

Դուրեան Սրբազան քննադատ մըն էր ո՛չ միայն մարդկային մեքի աշխատանքներուն եւ արտադրութիւններուն հանդէպ, այլ նաեւ կեանքի իրականութեան վերլուծումներուն մէջ: Սիրահարն էր հին մատենագրութեան, հայ թէ օսար, բայց արդիական էր իր մեքով եւ կեանքի մասին իր ունեցած ըմբռնումներով: Վարպետ գրաբարագէտ մը ըլլալով հանդերձ, անհուն պաշտօն մը ունէր մեր աղուոր աշխարհաբարին համար, որուն ալ վարպետն էր: Մեր եկեղեցւոյ բարեկարգութեան մէջ Սուրբգիրին աշխարհաբարացումը ամէնէն

կենսական կէտերէն մէկն էր իրեն համար: Կ'արգահասէր գրաբարը չհասկը-
ցողներուն եւ սակայն զայն պաշտպանողներուն մտայնութեան վրայ: Իր հըն-
նադասի տաղանդը կ'արժեցնէր լռին գործունէութեամբ: Աւխարհաբարի վե-
րածեց Շնորհալիի երգերէն քանի մը հասր: Եկեղեցոյ մէջ հանոյ՛մ կ'զգար
Հաւոցին մեծ աղօթքներն ու քառաձեռն գումարները կարգալէ ընտիր աւխար-
հաբարով եւ յարասական բացատրութիւններով, իր արծաթի հնչիւնին ներ-
դաշնակ ելեւելներով: Զէր հաւատար յանդուգն ձեռնարկներու եւ յախտուն գա-
ղափարներու: Այդ էր պատճառը որ արի եւ համարձակ էր իր հնադասու-
թիւնը մատուցական մարզի մէջ, իսկ բոլորովին զուսպ եւ վերապահ՝ վար-
չականութեան մէջ:

Բարոյական արժէքի համար կը զոհէր նիւթական բոլոր արժէքները.
մտքի ազնուութիւնը, հոգիի խաղաղութիւնը ամէն արժէքէ վեր իրականու-
թիւններ էին իրեն համար: Անոնք որ անվարչագէտ կը կարծէին Գուրեան
Սրբազանը, կը սխալէին: Իր պաշտօնին վարչական գործերուն մէջ գի-
տէր ամէն բան եւ կը դիտէր: Հոսանքին դէմ չէր ուզեր քի քաշել: Վարչա-
գէտէ աւելի մեծութիւն մըն էր:

ԻՆԿՍՒՄԵՆՏ - ՀԵԳԵՆՈՂԸ .

— Գուրեան Սրբազան իրագէտ հեգնող մըն էր, Մեծ-Քննադասին միւս լը-
րացուցիչ կողմը: Բայց ի՞նչ հեգնող. — փիլիսոփայ հեգնող մը: Կը հեգնէր
կեանքին իրականութիւններն չհասկցողները. կը հեգնէր երկրորդական, եր-
րորդական եւ ոչինչ խնդիրներու համար վասնուած կորովը:

Հայ մամուլի մէջ տիրող եղբայրասեաց ոգին, գոեհիկ խօսքերն ու ռնե-
րը, եւ ասոնցմով հետապնդուած նպատակները, խիստ ցաւ կը պատճառէին
իւր գեղեցկագէտի նաշակին եւ իւր հայ մարդու ոգւոյն: Յօդուածներուն վեր-
նագիրները միայն աչի՛ք կ'անցնէր եւ մէկդի կը նետէր քերթերը. քանի մը
քերթեր միայն կը բանար. կը կարգար հետաքրքրական յօդուածները, երբեմն
ալ կ'ուզէր որ կարգայինք իրեն:

Շէն-հոլ հոգի մըն էր Գուրեան Սրբազան. ամբողջ զուարթութիւն մտե-
րական քշանակին մէջ, դասարաններու մէջ: Արտաքինը գրաւիչ էր եւ պատ-
կառելի. զինքը չհանցցողներ անուշտ չէին կրնար գիտնալ քէ այդ պատկա-
ռելի կերպարանքին ներքը կը ծաւալի մարդկային կեանքին ամէնէն անուշ
խնդրը, ամէնէն գեղեցիկ ծիծաղն ու անկեղծ ժպիտը:

Գուրեան Սրբազան անսպառ ժպիտ մըն էր ինքնին՝ կեանքը անուշեցնող:
Իր կատակները, իր երգիծանքը, իր հեգնանքը սիրուն էին եւ սրամիտ: Ան
հեգնեց նոյն իսկ իր մարմինը ախտաւորող ազդակները, եւ այսօր մեզ դրաւ
դառնադէտ իրականութեան մը հեգնանքին առջեւ:

ԻՆԿՍՒՄԵՆՏ - ԿԲՈՆԱԳԷՏԸ .

— Գուրեան Սրբազան կրօնական մարդ էր բառին լայն առումով: Ռամիկ
չէր իր հաւատքը, ո՛չ ալ աստուածաբանական: Անոնք սէր եւ խանդաղա-
սանք ունէր Տէր Յիսուս-Քրիստոսի եւ քրիստոնէական կրօնի համար: Քրիստո-
նէութեան չափ լաւ գիտէր բոլոր կրօններու պատմութիւնը, անոնց ծագումն

ու զարգացումը, անոնց իրարու հետ ունեցած աղերսը: Օր մը, երբ կրօններու մասին կը խօսէինք, ըսաւ ինծի. գիտէ՞ք, ամէնէն աղուոր, ամէնէն վեհ, ամէնէն ժողովրդական կրօնը՝ Քրիստոնէութիւնն է. որովհետեւ, միայն Քրիստոսն է որ սորվեցուց աշխարհի թէ Աստուած Սէ'ր է եւ մարդիկ որդիներն են այն Աստուծոյն: Այդ է պատճառը որ Մեծ-Կրօնագէտը կրօնիին կրօնականութեան կարեւորութիւն կ'ընծայէր եւ ոչ թէ անոր աստուածաբանութեան, թէն շատ կը հանչնար աստուածաբանութիւնը առաքելական դարէն մինչեւ միջնադարեանը, եւ անկից ալ մինչեւ ամէնէն յանդուգն նորութիւնները արդի աստուածաբանութեան:

Խոսադէմ հզօնուոր մը չէր Գուրեան Սրբազան, բայց պատկառանք կ'ազդէր իր դէմքը. անուշ հոգի մը ունէր աւեսարանական. պատգամաւորն էր խաղաղութեան. մարմնացումն էր ներդաժմութեան: Բարի էր եւ անբասիր: Իր մենակեացի առանձնութեան մէջ պահով ու աղօթով չէր մաշեցուցած իր ծունկերը, բայց իր աշխատութեան սենեկին մէջ, խորաորոյց զիրքերուն ծովը, կը մոռնար հանգիստը, զբօսանքը, կերակուրը, վճանգելով իր մարմնին առողջութիւնը. հզօնուորն էր մտաւորական աշխատանքին. մեկնիչը մարդկային հոգեբանութեան եւ փորձը կրօններու գիտութեան, գիտուն վարդապետը Հայ. Եկեղեցոյ:

ԻՆԿԱՆՍ ՄԵԾ - ՔԱՐՈՂԻՉՔ:

— Աւեսարանին հիանալի ուսուցիչն էր Գուրեան Սրբազան: Իր խորհիլ գիտցող եւ իր խորհածը արտայայտելու կարող մտքին հորիզոնները շատ քնդարձակ էին: Թափանցած էր Աւեսարանի բառերուն եւ խօսքերուն ետեւ ծածկուած իմաստներուն եւ գիտէր պայծառացնել անոնց խորհուրդները շեղ պատկերացումներով: Կարելի չէր ունկնդրել Գուրեանին եւ չհասկնալ զինքն եւ չտանել նոր դաս մը իրմէ քրիստոնէական համարսութիւններու մասին: Երբ կը սկսէր խօսիլ, կ'ուզէր որ խօսէր միշտ: Գաղափարները, իմաստները, լեզուն, արտայայտելու կերպը, ներդաժնակ նուագի մը հմայքին տակ կը վերացնէր ունկնդիրներու հոգին: Մեծ-Բանաստեղծը կը յայտնուէր նաեւ Հայ Եկեղեցոյ Մեծ-Քարոզչին մէջ, եւ կ'զգայիր կրօնին բանաստեղծութիւնը եւ բանաստեղծութեան կրօնը իր շունչին, իր շնչին եւ իր խօսքի հոսանքին մէջ:

Գուրեան Սրբազան Հայ. Եկեղեցոյ բեմին վրայ մագնիս մըն էր. համարիտ աստուածաբանութեան բարոյագիտական եւ գեղեցկագիտական ոլորտները կը փառէր իր ունկնդիրներու ոգին:

Ինկա՛ւ....

Ինկա՛ւ այսօր Գուրեան Սրբազան, եւ իրեն հետ ինկան այս բոլոր մեծութիւններն ինքնաշխատութեամբ կերտուած կեանքի մը:

Ինկա՛ւ Հայ. Եկեղեցոյ Մեծ-Առաջնորդը:

Ահա՛ թէ ինչո՞ւ կը սգանք:

* * *

Շատ սկաւ է ձայնս զովեղ հիւսելու համար ո՛վ իմ քանկագին Վարդապետս ու Բարեկամս:

Դուն երբ այցի ելար Օճական, Սուրբն Մեսրոպի շիրմին, ծունկի եկար ու ըսիւր. — Ինձի դաս մը տուր եւ աղուոր այրուբենէն:

Իսկ ես այսօր այս սուրբ բեմէն կը խոնարհիմ խնկելի դէմքիդ առջեւ եւ կը խնդրեմ, անգամ մը վերցնուր զլուխդ եւ տեսնուր սեւերու մէջ, տեսնուր արտի եւ մտքի զաւակներդ արցունքի եւ սուգի մէջ, տեսնուր Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնը՝ սրտաւորեալ մէզով համակուած, տեսնուր բարի ժողովուրդդ, հովիւր զարնուած հոտին պէս, տեսնուր ամէնք ալ կ'ողբանք եղ, Մեծ-Առաջնորդ, դեռ պէտք ունենիմք եղի:

Վերցնուր զլուխդ, ծայտն անգամ մը. հսկայ միտքիդ գանձարանէն պարգեւներ տուր աշակերտներուդ, զորս որք քողովքի համբուն ծայրը: Դուն ձեռնովդ պիտի օրհնէիր զանոնք, պիտի օծէիր եւ ընծայէիր այս սեղանին: Վերցնուր զլուխդ Մեծ-Բանաստեղծ եւ հոգիիդ քնարէն լար մը հնչեցուր որ հանդարտին մեր խռոված հոգիները: Ելի՛ր, հախարակուած բառերդ խօսեմք մը հիստէ, լեզուիդ հմայքին տակ կազդուրելու համար մեր վշտալից սիրերը: Խօսէ՛ խօսքի եւ գրչի վարպէս, խօսէ՛ անգամ մը:

Ա՛հ, ինչե՛ր կ'ըսեմ...:

Հիւանդի մահնիկ մէջ իսկ, ախար ամէնէն յառաջ լեզուդ կապեց, երբ արքուն եր պայծառ ու զուարթ յիշողութիւնդ: Ինչե՛ր ունէիր ըսելիք մեզի եւ չի կրցար ըսել. «Ա-յ-ն» բառը միայն կը բառալէր բուլակի լեզուիդ ծայրէն, մեր հարցումներուն փոխարէն:

Ա՛հ, խօս ջնջումներ կը պսցնեմ գանկիս մէջ: Գիտեմ որ այլեւս խօսելու չունիս մեզի...:

Անկորնչելի յիշատակներ միայն ունիս ա՛լ մեր հոգիներուն մէջ...:

Միշտ պիտի ողբանք եղ, Սրբազա՛ն, պիտի փնտռենք եղ...:

Յիշատակներդ միայն պիտի մխիթարեն մեզ...:

Յամառ եւ կանոնաւոր աշխատասիրութիւնդ, որով կերտեցիր հոյակապ իմացականութիւնդ: Օր մը չդադրեցար աշխատել, կարդալ եւ համեմատել: Օրինակելի է այս յիշատակդ, որուն պէտք ունի աշակերտութիւնդ Ս. Յակոբի մէջ, լաւագոյն ծառայութիւնը կարենալ մատուցանելու համար այս Աթոռին:

Անհուն բարութիւնդ եւ յիսուսաման ներողամտութիւնդ: Խստութիւն չի կար կարծես բառգիրքիդ մէջ, հեղուքին միայն կը փնտռէիր: Բոլոր դժուարութիւններ եւ բռնութիւններ ինքնին կը փերուէին ներողամտեանդ ծայրին վրայ: Այս դարաւոր հաստատութիւնը պէտք ունի բարի եւ ներողամիտ ոգւոյդ՝ դառնալու համար բարոյական ամրոց մը:

Խաղաղասէր ոգի՛դ, որով լեցուցիր Ս. Յակոբին մթնոլորտը պատշաճութեանդ գրեթէ ինը տարիներու ընթացքին, յուսով եմ որ պիտի սաւառնի միշտ հոս, վկայելու համար Աստուծոյ քաղաքութեան իրական տիրապետութեան այս ուխտին եւ Հայ. Եկեղեցւոյ մէջ:

Սրբասէր եւ անբասիր կեանքդ, զոր գեղեցկացուցիր հաւատարիմ մնալով կոչումիդ: Սիրեցիր աղուոր բաները բնութեան մէջ, սիրեցիր նոխութիւնը

լեզուին եւ գեղեցկութիւնները գրչին, ցոյց տալով որ ունայնութիւնները իրաւունք չունին կապելու զազափարի նուիրուած անձին գորովն ու կորովը:

Թանկագին են կեանքիդ բարոյական մեծութիւնները, որոնցմով ապրեցար եւ գործեցիր: Անկորնչելի՛ են յիշատակներդ. օրհնեալ՛ ըլլան ասոնք:

* * *

Ո՛վ Տէր, ո՛վ Հայր մեր երկնաւոր, ընդունե՛ մեր աղօթքները, զոր այսօր ընկնուած հոգիով կը մատուցանենք քեզ այս դազադին շուրջ եւ սուրբ սեղանոյդ առջեւ: Դառն է այն բաժակը, որ խմցուցիր մեզի այսօր. բայց թող կասարուի օրհնեալ կամփ:

Թափե՛ մխիթարութեան ցօղերդ մեր ամէնուն սրտին վրայ:

Ափովի՛ մեր ողբացեալ Սրբազանին պատուական եղբօր եւ անոր անձնուէր Տիկնոջ եւ բոլոր Դուքեաններու մորմոքած սիրտերը:

Աստուածային փառքերով մէջ լոյսերով ողորդէ մեր սիրելի Վարդապետին հոգին, որ յիսուն տարի հառազայքեց եկեղեցւոյդ մէջ, երգելով օրհնութիւններդ:

Ո՛վ Տէր, անարժան օրքներովս կ'աղաչեմ, այս արժանաւոր ծառայիդ դազադին առջեւ, արժանաւոր յաջորդով մը վերստին օրհնէ Սրբոց Յակոբեանց Աթոռը, Հայ. եկեղեցւոյ փառքին եւ փառաւորեալ սուրբ անուանդ պատմին համար:

Ամէն:

✕

Դամբանականէն ետքը, Սարկաւազունք աղգարարեցին, Ողջուն տուք միմեանց ի համբոյր սրբութեան, եւ ահա եպիսկոպոսներէն սկսեալ մինչեւ Դպիրները կարգով մօտեցան Դուքեան Սրբազանի դազադին եւ ծննդադիր համբուրեցին վերջին անգամ իրենց Հոգեւոր Հօր աջն ու ճակատը:

Յետոյ դազադը նորէն զետեղուեցաւ իր պատուանդանին վրայ, եւ սգաւոր ժողովուրդը սկսաւ դրօշմել իր հրաժեշտի համբոյրը երուսաղէմի Բարի Պատրիարքի աջին:

Ս. Պատարագին մէջ ստաշին անգամ յիշուեցաւ անունը «Հանգուցեալ Պատրիարքին Առաքելական Աթոռոյն Երուսաղէմի», յուզումներու եւ արցունքներու մէջ:

Լռեցին Ս. Պատարագին աղօթքներն ու երգերը, արձակուեցաւ ժողովուրդը, եւ Դուքեան Սրբազանին դազադը մնաց Ս. Յակոբի պատուհաններէն թափանցող արեւի շողերուն տակ եւ իր սնարքին ու անուտքին վրայ պլպլացող մոմարու լոյսերուն եւ խոնկի բուրմունքներուն մէջ:

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կէսօրէն յառաջ ժամը 11-ին անգամ մըն ալ զօղանջեց Ս. Յակոբին մեծ զանգակը ընդհատ ընդհատ, ծանուցանելու համար Յուդարկաւորութեան սկիզբը: Ս. Յակոբայ Տաճարը վերապահուած էր պաշտօնապէս հրաւիրեալներուն. անգլիացի զինուորներու ջոկատ մը չղթայ բռնած էր Տաճարի մուտքին վրայ խոնուքն ու խճողումը արգիլելու համար:

Երուսաղէմի բոլոր եկեղեցիներուն եւ կրօնական հաստատութիւններուն ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Իսլամ եւ Հրեայ ականաւոր անձեր եկած էին իրենց վերջին յարգանքն ընծայելու Հայոց գիտուն Պատրիարքին: Պաղեստինի Պետութեան եւ Երուսաղէմի Կառավարութեան բոլոր նշանաւոր գէմքերը, ինչպէս նաեւ Հիւպատոսական մարմինն գրեթէ բոլոր անդամները ակնյայտնի յուզումով եկած էին ամէնէն յարգուած եւ սիրուած Հայոց Հոգեւոր Պետին դազա-

զին շուրջ հաւաստելու իրենց բարձր գնահատանքը և վշտակցելու Ս. Յակոբի Միաբանութեան:

Թառասունէ աւելի ծաղկեպսակներ, հայ և օտար անձերու, հաստատութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կողմէն, ամէնքն ալ երկտասարդներու գիրքը, բուրաստանի վերածեր էին բեմին առջևը:

Ժառանգաւորներ և Ընծայարանի Սարկաւազունք շապկաւոր եւ ուրարակիր, չորս Վարդապետներ կիսազգեստ և թագակիր իրեւ զազաղաբարձ, խնկարկու և խաչաբարձ Սարկաւազունք եւ ջահակիր Ժառանգաւորներ, շուրջառազգեստ Վարդապետներ անգամ մըն ալ ատեան կազմեցին զազաղին շուրջը՝ հանդիսադրութեամբ Լուսարարապետ Գեր. Մեսրոպ Եպս. Նշանեանի, որ ճոխապէս զգեստաւորուած էր: Բուրիին ձեռքը տրուեցան սպիտակ հաստ մոմեր սեւ ժանեակներով: Յոյն, Դպտի, Ասորի եւ Ռուս Եպիսկոպոսներ հանդիսադիր Սրբազանի աջ ու ձախ կողմը, իսկ Պարքին. Փոխանորդ Գեր. Մկրտիչ Եպս. Աղանունի եւ Բարգէն եւ Մատթէոս Եպիսկոպոսներ, յանուն Միաբանութեան, իրեւ սգակիր կեցան հանդիսադիր Սրբազանին թիկունքը, և սկսաւ Դանեստ Տէր Սաղմոսը: Տրամահաղորդ պաշտամունքը կատարուեցաւ իր բուր վեհութեան մէջ: Յոյն եւ Ասորի Եպիսկոպոսներ, առաջինը եմիփորոն առած, իսկ երկրորդը փորուրար, իրենց մայրենի լեզուով ընթերցուածներ և աղօթքներ կարդացին, շէշտելով իրենց համակրանքը հանդէպ Մեծ-Հանգուցեակին:

Յետոյ կազմուեցաւ յուզարկաւորութեան թափօրը: Ս. Յակոբին գաւիթը և տանիքը, եւ Պատրիարքարանին տանիքները, Ս. Յակոբէն մինչեւ Ս. Փրկիչ ուրուող ճամբուն վրայ պատերուն ցուիքները, Երուսաղէմի հարաւային պարիսպին ձեւելիքը խոնուած էին համակիր և հետաքրքիր բազմութեամբ մը, առանց ազգի և սեռի խտրութեան: Այդ գիրքերէն բազմաթիւ ֆօսաֆներ ուղղուած էին զազաղին վրայ:

Թափօրին կ'առաջնորդէր բազմաթիւ զաւաճեալներու զուգահեռական զիծը, որոնք սեւ շղարշներով պատած իրենց արծաթգլուխ աւաններուն համաչափ դոմիւններով մահուան քայլերը կը զարնէին կարծես:

Ազգային Վարժարանի աղջիկները, մութ-կապոյտ համազգեստով, իսկ մանչե-

րը, թեւերը սգանշան սեւ ժանեակներով օղակուած, ամէնուն ալ ձեռքը ծաղկեպսակն էր, կը հետեւէին զաւաճեալներու զիծին:

Անոնց հետեւն ծաղկեպսակներու շարքը: Երուսաղէմի բոլոր կանաչութիւնները և ծաղիկները իրենց պէս պէս ձեւերով ու տեսքով, իրենց բոյրերով և թոյրերով, իրենց այլազան բոլորումներով համադրուած, տրամալի հրապոյր մը կը սփռէին յուզարկաւորութեան թափօրին անցքին վրայ:

Վերջապէս Ս. Յակոբի Միաբանութիւնը, Ժառանգաւորներէն մինչեւ Վարդապետներ կ'ամբողջացնէին փառաշուք թափօրին վերին և վեհագոյն մասը, որու մէջտեղ՝ զազաղը:

Եկեղեցական եւ աշխարհական հրաւիրեալներ, զինուորական շղթայով պաշտպանուած, և ամէնէն վերջը խիտ բազմութիւնը յուզարկաւորներուն, դուք ըսէք, մարդկային հոսանքը, կը հետեւէր մեծագրոհ թափօրին:

Հանգիստի կարգին երեքը կատարուեցաւ Ս. Յակոբի արտաքին Աւագ Դրան հրապարակին վրայ, Պատրիարքարանի կամարակապին հարաւային ելքին առջև եւ Դաւթի Դրան անկիւնը. իսկ չորրորդը Ս. Փրկիչի շրջափակին մէջ, ծառուղիին վրայ:

ԹԱՂՈՒՄԸ

Այնուհետեւ զազաղը տարուեցաւ Ս. Փրկիչին գաւիթը, եկեղեցական դասը եւ պաշտօնական անձեր միայն ներս առնուեցան և փակուեցաւ դուռը:

Ս. Փրկիչին գաւիթը, Դամբարանն է Ս. Աթոռի Լուսարարապետներուն եւ Պատրիարքներուն:

Դուրեան Սրբազանի գերեզմանը բացուած էր Ս. Փրկիչի հարաւային երկրորդ կամարակապին ներքեւ, Կ. Պոլսի Պատրիարք Անրոքեան Յակոբ Արքեպս.ի կողքին և Երուսաղէմի Պատրիարք Իզմիրցի Յովհաննէս Պատրիարքի սնաքին. այս վերջինին կից է նաեւ Կ. Պոլսի Պատրիարք եւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան Խորհրդական Էտիրնէցի Պօղոս Արքեպս.ին շիրմը:

Կատարուեցաւ գերեզմանի կարգն ալ. Բարգէն Սրբազան իշաւ փոսին մէջ, Յակոբ վարդապետ Թաշճեանի հետ, խնկարկեց և իր ձեռքով հանգչեցուց իր սիրելի վարդապետին և բարեկամին տառապեալ մարմինը տապանին մէջ, ծածկեց հանգուցելոյն գլուխը վեղարով և մարմինը մանիշակ փե-

լոնով, եւ օրհնուած հողը ցանեց վրան: Բոլոր եկեղեցականներ եւ պաշտօնական անձեր ափ ափ օրհնեալ հող նետեցին զերեզմանին մէջ: Հանգուցեալ Սրբազանին եղբայրը, Ագրիպպաս էֆ. Գուրեան, որ իր կոծն ու կսկիծը իր կուրծքին տակ խեղճելով հետեւած էր իր հարազատի դագաղին, արտասուեց գերեզմանին վրայ եւ ափ մը օրհնուած հող ալ ան ցանեց:

Գերեզմանի կնքման արարողութենէն յետոյ հանդիսադիր Մեսրոպ Սրբազան, միւս եպիսկոպոսներուն հետ, Ս. Փրկչի դաւիթին մէջ, յանուն Միաբանութեան, ընդունեցաւ պետական եւ կառավարական անձերուն, այլեայլ եկեղեցիներու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներուն, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդին ցաւակցութիւնը:

Անկեղծ եւ ընդհանուր էր արտայայտուած վիշտը: Մեծ-Մարդու մը կորուստը կ'ողբային ամէնքն ալ:

Յուդարկաւորութեան թափօրին աննկարագրելի մեծութիւնը ցոյց կուտար թէ ո՛րչափ խորունկ համակրանք եւ յարգ կը վայելէր Գուրեան Սրբազան Երուսաղէմի մէջ:

Աւետարանի բացատրութեամբ, «Դըրբողեցաւ քաղաքն ամենայն» Հայոց Պատրիարքին յուդարկաւորութեան առթիւ:

Կէսօրը անցած էր: Կամաց կամաց ցրուեցաւ մեծ բաղմութիւնը, յարգանքի եւ վիշտերու տպաւորութեան տակ:

ՍՈՒԳԸ

Միաբանութիւնը գլխիկոր վերադարձաւ Ս. Յակոբ, ելաւ Պատրիարքարան Լուսարարապետ Սրբազանի առաջնորդութեամբ, եւ հո՛ն իր ցաւակցութիւնը յայտնեց Պարբին. Փոխանորդ Գեր. Մկրտիչ Եպս. Աղաւնունի, եւ յետոյ ամէն ոք առանձնացաւ իր սենեակը:

Գուրեան Սրբազանի թաղումը ոչ միայն փառաւոր եղաւ, այլ նաեւ բանաստեղծական: Արեւփառ գեղեցիկ օդ մը, պայծառ կապոյտով, կանաչութիւններու եւ ծաղիկներու առատութիւն մը, մա՛նաւանդ հրաշագեղ վարդերու, որոնց սիրահարն էր Գուրեան, եւ իր աշակերտները վերջին պահուն այդ ծաղիկներով լեցուցին իրենց Բանաստեղծ-Վարդապետին գերեզմանը:

Թաղման օրը, բոլոր Հիւպատոսարաններ իրենց դրօշները կիսածող պարզեցին, ի յարգանս Հայոց Պատրիարքին:

Բրիտանական դրօշը Պատրիարքարանի վրայ երեք օր կիսածող ծածանեցաւ:

Երեք օր, ԲՇ. ԴՇ. ԴՇ., փակ մնացին մեր զպրոցները եւ Ս. Աթոռոյ Տպարանը եւ Դիւանատունը, որ կիսաբաց մնաց՝ միայն ցաւակցական հեռագիրներն ու նամակները ստանալու համար:

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱՊԷՍ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂՈՂՆԵՐ

Հոգեւոր Պետեր եւ Ներկայացուցիչներ

Յունաց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներ. — Յրանչխական Միաբանութեան ներկայացուցիչներ. — Լատինաց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներ. — Անկլիքան Եպիսկոպոս Մէկ Իննէս Սրբազան իր որդւոյն հետ. — Ռուսաց Տ. Անաստաս Արքեպս. իր հետեորդներով. — Ղապոց Տ. Բասիլիոս Եպս., իր հետեորդներով. — Ասորւոց Փոխանորդը, Տ. Միխայիլ Եպս. իր հետեորդներով. — Հապէշ Միաբանութեան Մեծաւորը, իր հետեորդներով. — Գերմանական Տօմիսիոնի Մեծաւորը. — Տօմինիկեաններու Վանքի Մեծաւորը. — Բաթիգպոնի Մեծաւորը. — Պապական Նուիրակի ներկայացուցիչը. — Կաթողիկէ Հայոց Փոխանորդը, Հայր Յակոբ Կիրակոսեան. — Արար Բողոքականաց Պատուելին. — Գերման Բողոքականաց Եկեղեցւոյն Հովիւ Վեր. Բօֆման:

Պետական եւ Կառավարական

Աճճաւորութիւններ

Վսեմ. Բարձր Գոմիսէրի Թիկնապահ Գրմէնտըր Արչտէյլ՝ համագրեւտով. — Դատապետ Մր. Մաքտօնալտ. — Երուսաղէմի Կառավարիչ Մր. Քիթ Րօջ՝ համագրեւտով. — Երուսաղէմի Փոխ-Կառավարիչ Մր. Սիւլման. — Դատաւոր Մր. Բօռի. — Բուհի Պէյ Ապտէլ-Հատի (Բարձր Գոմիսէրութեան Պաշտօնատար). — Մր. Սթիւրբտ, Օգն. Տնօրէն Առողջ. Վարչութեան եւ Վարիչ Մանրէարանական Հաստատութեան. — Ճէնըրէլ Մալքօքօրտաթօ, Ընհ. Հրամանատար Ոստիկանութեան. — Մր. Մանթուրա, Գանձային պաշտօնատար. — Մէյճըր Վէնրայդ, Ոստիկանական Հրամանատար. — Մր. Պէնթուիչ, Ընդհանուր Դատախազ. — Մր. Սթըպս, Թափուի Տնօրէն. — Տիկին Լիւք (Չիֆ-Սէքրէթարին Տիկինը). — Մր. Էտլին

Աւմուր (Ձիֆ Աւքրէթարիայէն)։ — Ալի է-
ֆէնտի ծարալլահ, անդամ Վերաքննիչ Ա-
տենի։ — Մր. Ֆարահի, Փոխ-Քաղաքացեա
Երուսաղէմի։ — Իսլամական Ճէմիյէթին
Փոխ-Նախագահը։ — Շէյխ Պէտիր էֆէնտի
Եունէս, էվզաֆի Միւտիր։ — Միւֆթի է-
ֆէնտիին Փոխանորդը։ — Գատը էֆէնտիին
Փոխանորդը։ — Ճարալլահ էֆէնտի, Քա-
ղաքացեալաւանէն։ — Շէյխ Մահմուտ Տէճ-
ճանի։ — Մ. Արզարիուս։ — Սուպհի Պէյ,
(Կառավարական պաշտօնեայ)։ — Բեթղէնէ-
մի Կառավարիչը։ — Իպրահիմ Պէյ, Ոստի-
կանական Հարկաւար։ — Մր. Սիկրիսթ։
— Մր. Պէլէֆօրտ, Ամերիկեան Հիւպատո-
սարանի կցորդ։

Հիւպատոսական Մարմին

Մր. Նորտ, Գերմանական Ընդհանուր
Հիւպատոս։ — Մ. Նիլէլ, Ֆրանսական Փոխ-
Հիւպատոս։ — Մ. Բասքալի, Իտալական
Ընդհ. Հիւպատոս։ — Աթըֆ Բիլա Պէյ,
Թիւրքիոյ Ընդհ. Հիւպատոս։ — Մր. Կիւ-
ման, Ամերիկեան Հիւպատոս։ — Սատըզ
Պէյ, Եգիպտական Հիւպատոս։ — Մ. Զալի-
զէփսքի, Բուլղարիոյ Ընդհ. Հիւպատոս։ —
Մ. Ֆէրտինանտ Տամիանի, Մեքսիկայի
Ընդհ. Հիւպատոս։ — Մ. Պէնէթաթոս, Յու-
նաստանի Ընդհ. Հիւպատոս։ — Մ. Վլա-
տիմիր Ֆրից, Զէքսուլօպիոյ Հիւպատոս։
Մ. Հաազ, Աւստրիոյ Հիւպատոս։ — Իսկ
Շուէտական, Հունգարական, Հոլանտա-
կան, Ռումանական, և Լիթուանիոյ Հիւ-
պատոսները գրաւոր յայտնեցին իրենց վըշ-
տակցութիւնը, յայտնելով միանգամայն ի-
րենց անձամբ ներկայ չկարենալ գտնուել-
նուն պատճառները։

Գրամական Հաստատութեանց Ներկայացուցիչներ

Օսմանեան Պանքայի Տնօրէն Տիար Լեոն
Գէորգեան։ — Պարքլէյս Պանքի Տնօրէնի
կողմանէ Տիար Յովհաննէս Նասսարեան։ —
Պանքօ Տի Բօմայի Տնօրէն Մ. Սպանեօլօ։
Երուսաղէմի բոլոր հայ երեսելիները,
Միութիւններն ու Կազմակերպութիւնները,
և Հայութիւնը առհասարակ։

ԾԱՂԱԿԱՅՈՒՄԱԿՆԵՐ

Եւ տնոնց վրայ գրուած յիշատակարաններ

The High Commissioner, Government House.
M. E. Keith-Roach, With deep sympathy.
Dr. Jur. Erich Nord, Deutscher Generalkonsul
Honorarprofessor an der Universität Berlin,
Au nom du Corps consulaire à Jérusalem.
Evdoros Archbishop of Philadelphia, Patriarchal
Representative Greek Orthodox Patriarchate,
Jerusalem:

To the blessed memory of His Beatitude
Monsieur Eliséé Tourian, K. B. E.

Arme. Patriarch of Jerusalem, With reverence,
deep and affectionate, W. W. Peet, Edward
W. Blatchford.

Dr. K. S. Krikorian.

Dr. V. H. Kalbian.

Joseph D. Krikorian, Drogman du Couvent Ar-
ménien, Jaffa.

Leon Kévorkian.

Antranig Balayian.

Armenian Protestant Congregation.

Central Pharmacy.

Alenby Hotel.

Սուրբ Աթոռոյս ուսանողները իրենց բազ-
մերախտ Մեծ-Վարդապետին։

Ազգ. Նախակրթարանի Ուսուցչական Կազմ։

Ազգ. Նիսկրթին. ի Երկեսե Ուսանողութիւն։
Մանկապարտէզի Ուսուցչութիւն։

Ս. Երուսաղէմի սիրեցեալ Պատրիարքին և
Բարեգործականի Բարերար Անդամին
գտնադէտ կորուստին ի յարգանս, նը-
ւիրէ Հ. Բ. Ը. Միութիւն։

Երուսաղէմաբնակ Այնթապցի հայեր կը սը-
զան մահը Սրբոց Յակոբեանց Աթոռի
Մեծ Պատրիարք Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս.
Արքեպիսկոպոսին։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Արարատեան Սաներ։

Երուսաղէմի Զափահաս Որբերու Ա. Գլխաւ։

Երուսաղէմի Զափահաս Որբերու Բ. Գլխաւ։

Երուսաղէմի Հայոց Բարեսիրին. Միութիւն։

Տիգրանակերտցիներու Հայրնկց. Միութիւն։

Զէյթունի Հայրնկց. Միութիւն, Երուսաղէմ։

Մալաթիոյ Կրթ. Ընկերութիւն։

Հայ Կրթ. «Սիոն» Միութիւն։

Եգիպտոյ Հայրնակցական Միութիւն։

Հայկական Միութիւն Երուսաղէմ։

Մարաշի Հ. Մ.

«Յուսարեր» ի Խմբ. և Վարչութիւն։

Արեւելեան Լէզէոնի Նախկին Կամաւորու-

թիւն։

Հ. Յեղ. Դանակցութեան Եգիպտոսի Կ.

Կոմիտէ։

Երանի՛ աշոցիկ որ սուրբ են սրտիւք, զի

նոքա զԱՅ. տեսցեն. (անանուն)

Յակոբ Ալաճաճեան։

Դաւիթ Յովհաննէսեան։

Սինանեան-Թորեան։

Ղազարոս-Պօղոս Մերկերեան։

Ասորոց Եպիսկոպոսարանէն։

«Հայֆայի հայ գաղութին կողմէ», զոր բե-

րած էին Տեարք Խաչիկ Թաչճեան և

Թովմաս Դաւիթեան։

ՑԱԽԱԿՑԱԿԱՆ ԼԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԷՋՄԻԱՆԻՆ, Ապրիլ 29 — Մայիս 3

Էջմիածնի Միաբանության և Գերագույն Խորհրդի հետ դառնապես կ'ողբանք Դուրեան Պատրիարքի մահը: Կը վշտակցինք Միաբանության հետ:

Թորգոմ Արքեպիս, մեր կողմէն ներկայացուցիչ պիտի ըլլայ յուզարկաւորութեան:

Դեռոյ Կարողիկոս

ՊԵՐՈՒԹ, Ապրիլ 28

Դուրեան Սրբազանի մահը խորունկ վիշտ պատճառեց մեզի: Երտանց կը վշտակցինք ձեզի:

Սահակ Կարողիկոս

Կ. ՊՈԼԻՍ, Ապրիլ 28

Սաստիկ եւ խորունկ ցաւ զգացինք Ամեն. Դուրեան Սրբազանի անխիստարկնելի կորուստին առթիւ:

Կը վշտակցինք Միաբանութեանդ:

Մեսրոպ Պատրիարք

Կ. ՊՈԼԻՍ, Մայիս 1

Խորապէս կը ցաւիք Ամեն. Դուրեան Սրբազանի դառնաղէտ մահուան առթիւ և անկեղծօրէն կը վշտակցինք Միաբանութեանդ:

Նախագահ Խառն Ժողովոյ

Մեսրոպ Պատրիարք

ՓԱՐԻՉ, Ապրիլ 26

Կարգադրեցինք որ վաղը հրապարակային աղօթքներ կատարուին Եւրոպայի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ: մեր մաղթանքները հաղորդեցէք Սրբազանին: աղաքինում կը մաղթենք:

Թորգոմ Արքեպիսկոպոս

ՓԱՐԻՉ, Ապրիլ 28

Ընկնուած եմ վշտին ծանրութեան տակ: Կը մասնակցիմ ձեր անունն սուգին, կ'ողբամ այն մեծ կորուստը որուն ենթարկուեցաւ Ազգը, եկեղեցին և Ս. Աթոռը: Խնդրած եմ որ Հայր Կիւրեղ և Պրն. Միսայան Եւրոպայի հայութիւնը ներկայացնեն Յուզարկաւորութեան հանդէսին մէջ:

Թորգոմ Արքեպիսկոպոս

ՓԱՐԻՉ, Ապրիլ 30

Կը ցաւիմ որ անկարելի է զործադրել Վեհ. Կաթողիկոսին հրամանը իրիւ ներկայացուցիչ զրտնուելու Յուզարկաւորութեան հանդէսին: Ժիշ առնեն պիտի դամ Ն. Ս. Օծոթեան Հայրապետական ցաւակցութիւնը հաղորդելու համար Միաբանութեանդ:

Թորգոմ Արքեպիսկոպոս

ՊԱՂՏԱՏ, Ապրիլ 28

Կ'ողբամ սիրելի վարդապետին մահը: մեծ է կորուստը Հայ. եկեղեցւոյ և Ազգին:

Հաւն Արքեպիսկոպոս

ՆԻԿՈՍԻԱ, Ապրիլ 28

Մեր Ժողովուրդին հետ կ'ողբանք Ամենապատիւ Դուրեան Սրբազանին մահը:

Աստուծան Արքեպիսկոպոս

ՊԵՐՈՒԹ, Ապրիլ 28

Ամեն. Դուրեան Սրբազանի մահուան գոյժը

սրտաբեկ ըրաւ մեզ: հաճեցէք հեռագրով իմացնել մեզ Յուզարկաւորութեան օրը, մտադիր ենք պատուիրակութիւն մը զրկել: Պիտի թելադրէինք որ Յուզարկաւորութեան նախագահէ Ն. Ս. Օծոթեան Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը:

Արքեպիսկոպոս Կարօնան

ՍՊԱՀԱՆ, Ապրիլ 28

Արժանընտիր Հովուապետի մահը ողբում ենք Ժողովուրդով:

Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս

ԹԱԻՐԻՉ, Ապրիլ 28

Դուրեանի անհամեմատելի մահը դառն վիշտ պատճառած է մեզի:

Ներսէս Արքեպիսկոպոս

ԱԹԷՆՔ, Ապրիլ 28

Յունաստանի հայ համայնքին կողմէն սրտանց կը վշտակցինք ձեզ:

Մազրմեան Արքեպիսկոպոս

Կ. ՊՈԼԻՍ, Ապրիլ 28

Կ'ողբանք Ն. Ամենապատուութեան մահը: Կը վշտակցինք Միաբանութեանդ:

Սմբատ Նախկոպոս

ՊԱՂՏԱՏ, Ապրիլ 29

Պատրիարք Դուրեան Սրբազանին մահը մեծ ցաւ պատճառեց Ժողովուրդին: կ'ողբամ:

Ռուբէն Նախկոպոս

ՊՈԼԻՐԷՆ, Ապրիլ 29

Յանուն մեր թիմին կը մասնակցինք աղգային այն մեծ սուգին զոր պատճառեց եղիշէ Պատրիարքին մահը: Կը խնդրենք որ Բարգէն Սըրբազան մեր ներկայացուցիչը ըլլայ Յուզարկաւորութեան հանդէսին:

Յուսիկ Արքեպիսկոպոս

ՄԱՆՉԷՍԹԸՐ, Ապրիլ 28

Մեծ, պատկառելի և ամենէն սիրուած Պատրիարքին անակնկալ մահուան լուրը խորապէս յուզեց մեզ: Ընդունեցէք խորին ցաւակցութիւններս:

Դուրեան Նախկոպոս

ՅԲԷՋԵՐ, Ապրիլ 28

Ժողովուրդին հետ դառնապէս կը ողբանք մեր ամենասիրելի Պատրիարքին մահը:

Դարեգին Նախկոպոս

ՓԼՕՏԻՎ, Մայիս 1

Կ'ողբանք Հայ եկեղեցւոյն և Գրականութեան մեծ կորուստը: յարգանք կը խոնարհինք Մեծ-Հանգուցեայի գերեզմանին առջև:

ՓԷՐՈՍԻԱՆԻԱՆ Նախկոպոս

Ատնապետ Թիւրիւնեան

ՓԱՐԻՉ, Ապրիլ 28

Փարիզի բոլոր հայութիւնը, սիրեցեալ Դուրեան Ս. Պատրիարքի դառնաղէտ մահուան տրիստիա առթիւ, անկեղծօրէն կը վշտակցին ձեզի:

Վառձապուռ Նախկոպոս

Վարչական Ժողովոյ Նախագահ

ՏԲր. Թորգոմեան

ՓԱՐԻՉ, Ապրիլ 28

Դուրեան Պատրիարքի անդամանելի կորուստին առթիւ կը վշտակցիմ Ձեզիւ Օրհնեալ ըլլայ անմոռանալի յիշատակը:

Քիպարեան Սպիսկոսոս

ԴԱՄԱՍԿՈՍ, Ապրիլ 29

Դուրեան Ս. Պատրիարքի մահուն առթիւ մեր ժողովուրդին խորին վշտակցութիւնը:

Առաջնորդաւն Հայոց

ՄԱՐՍԷՑԻ, Ապրիլ 29

Արժանաւոր Պատրիարքին անակնկալ մահը խոր սուգ պատճառեց. խորին ցաւակցութիւնս պատուական Միաբանութեանդ:

Պալանեան Սպիսկոսոս

ՀԱՆԿ, Ապրիլ 27

Կողքանք Դուրեան Ս. Պատրիարքին մահը, անկեղծ վշտակցութիւն ըսլը Միաբանութեան:

Արտաւագ Սպիսկոսոս

ԼՈՆՏՈՆ, Ապրիլ 28

Ամեն. Դուրեան Սրբազանին շատ ցաւալի մահուն առթիւ կը վշտակցինք Միաբանութեանդ և կը մաղթենք աստուածային մխիթարութիւն:

Պօղարեան եւ Ներսէսեան

[Արեղայի]

ՊՐՈԽԷԼԻՆ, Ապրիլ 28

Սիրեցեալ Դուրեան եղիւք Պատրիարքին անդամանելի կորուստին առթիւ Պրուքլինի հայ ժողովուրդը կ'արտայայտէ իր անկեղծ վշտակցութիւնը:

Հովիւ՝ Յովսէփ Վ. Կարապետեան

ԴԱԼԻՐԷ, Ապրիլ 28

Սրտաբեկ մեր սիրեցեալ Պատրիարքի մահուն գոյժէն, եղիպտոսի կրօնական ժողովոյն և Հայ գաղութի անունով կ'աղղենք մեր հուսկ յարգանքը Մեծ Հանգուցեալին և խորապէս կը վշտակցինք Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան և Դուրեան ընտանիքին, և խնդրենք որ Ազաւետնի Սրբազան եւ Պրն. Գրիգոր Միսայեան ներկայացուցիչները ըլլան Առաջնորդարանիս Յուզարկաւորութեան հանդէսին մէջ:

Առաջնորդական Փոխանորդ

Հայր Սարգիսեան

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, Ապրիլ 28

Խորունկ ցաւով իմացանք անդամանելի կորուստը Երուսաղէմի Պատրիարք Դուրեան Սրբազանին, ժողովուրդիս և իմ կողմէն կը յայտնեմ սրտագին վշտակցութիւն Ձեր Սրբաւորութեան և Միաբանութեան:

Փոխանորդ

Հայր Մամբրէ Սիրունեան

ՆԻԻ ԵՈՐԲ, Մայիս 1

Մկրտիչ Սրբազանին,

Ամերիկայի Հայերն ու Առաջնորդութիւնը խորապէս կը սգան Դուրեանին կորուստը. հանեցէք մեր Առաջնորդութիւնը ներկայացնել Յուզարկաւորութեան պաշտամունքին մէջ:

Առաջնորդական Փոխանորդ

Ներշապուհ

ՄՕՆԹԷՎԻՏԻՍ, Ապրիլ 29

Կը յայտնեմ հայ գաղութին վշտակցութիւնը:

Ներսէս Վ. Կ. Տօլապեան

ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԷՍ, Ապրիլ 28

Կը վշտակցիմ Ձեզիւ:

Ասով (Աւգ. ԲԵՅ.) Մելիքեան

ԱՏԻՍ ԱՊԷՊԱ, Մայիս 1

Դուրեան Պատրիարքի մահուն առթիւ կը յայտնենք հայ Գաղութին վշտակցութիւնը:

Նախագահ՝ Յովհաննէս ԲԵՅ.

Գէորգօ

ԼՈՆՏՈՆ, Ապրիլ 28

Խորին վշտով յանուն Լոնտոնի հայ գաղութին:

Մերուսեան Բահաւայ

ՀԱՆԿ, Ապրիլ 27

Իմ ըսլը պաշտօնակիցներով կը մանակցինք Ս. Պատրիարքի դառնաղէտ մահուն մեծ սուգին:

Տ. Ներսէս Աւգ. ԲԵՅ. Թալուզեան

ՀԱՆԿ, Ապրիլ 27

Ն. Ամենապատուութեան մահը վերաւորեց իմ որդիական սիրտը. վշտակցութիւններս:

ՏԼԵ Ներսէս Թալուզեան

ՆԻԻ ԵՈՐԲ, Ապրիլ 28

Ձգածուած ենք աղգային անդամանելի կորուստին տխուր լուրէն. խորապէս կը վշտակցինք Ձեզիւ:

Կիւլպէնկեան (Պատրիկ)

ԼՈՆՏՈՆ, Ապրիլ 28

Խորապէս զգածուած եմ Ամեն. Դուրեան Սրբազանի վախճանման գոյժէն. հանեցէք ընդունի իմ սրտագին վշտակցութիւնս:

Պալուստ Կիւլպէնկեան

ԼՈՆՏՈՆ, Ապրիլ 28

Խորապէս զգածուած եմ Ամեն. Դուրեան Սրբազանի անդամանելի կորուստէն. անկեղծ վշտակցութիւններս:

Ներսէս Կիւլպէնկեան

ՄԱՆՉԷՍԹԵՐ, Ապրիլ 28

Մանչեսթրի Հայութիւնը խորապէս զգածուեցաւ աղգային մեծ կորուստի տխրալի լուրէն և խոնարհարար կը մատուցանէ Ձեզի իր խորին ցաւակցութիւնը:

Պալերեան

ՓԱՐԻՉ, Ապրիլ 28

Սրտաբեկ Դուրեան Ս. Պատրիարքի վախճանումով, կ'ողբանք այդ աղգային հոյակապ զէմքին անհետացումը: Կը խնդրենք որ Բարգէն Սրբազան յուզարկաւորութեան հանդէսին մէջ ներկայացնէ կեդրոնական վարչութիւնը:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, Ապրիլ 29

Անկեղծ վշտակցութիւններս:

Մալեգեան

ԼՈՆՏՈՆ, Ապրիլ 29

Խորապէս տրտմած եմ մեր պատկառելի Պատրիարքին դառնաղէտ մահով:

Տիգրան ԲԷԼԼԵԱՆ

ՓԱՐԻՉ, Ապրիլ 29

Խորին ցաւակցութիւններս:

ՏԷՐ. Թորգոմեան

ՓԱՐԻՉ, Ապրիլ 30

Խորապէս զգածուած եմ ցաւագին լուրէն. մեր աղգն ու եկեղեցին յանձին Դուրեան Սրբազանի կը կորսնցնէ իր ամէնէն վսեմ և հոյակապ պաշտպաններէն մէկը:

Նուպար

ՓԱՐԻՋ, Ապրիլ 30

Խորապէս յուզուած եմ՝ կը վշտակցիմ ձեր ա-
մէնուն:

Նորատունկեան

ՆիՍ, Ապրիլ 30

Կ'ողբանք մեր բարի Պատրիարք՝ Դուրեան Սըր-
բազանին մահը, մեծ կորուստ մըն է մեր ազ-
գին համար:

Քելօլեան [Տիկ. Վիրժին]

ՓԱՐԻՋ, Ապրիլ 30

Ձեր հետ կ'ողբամ մեր մեծ կորուստը:

Զօպանեան

ՓԱՐԻՋ, Ապրիլ 30

Խորապէս զգածուած եմ հոյակապ Պատրիար-
քին մահէն, կը մասնակցիմ վշտահար հայ ժո-
ղովուրդի յուզումներուն:

Ահարոնեան

ԵԱՅԱ, Ապրիլ 27

Եսփայի Հայ Սկաւտներու Միութիւնը, Դուրե-
ան Պատրիարք Սըրբազանի մահուան առթիւ,
Տիգրա լեռնէն վշտով կը յայտնեն իրենց ցաւակ-
ցութիւնը:

ՅԻՆՁՆՈ, Ապրիլ 27

ՍանՖրանչիսկոյի, Լոս Անժելէսի, Ֆրէզնոյի
Վարդանանները իրենց համաժողովին անունով,
կը յայտնեն իրենց ցաւակցութիւնը Դուրեան Ս.
Պատրիարքի մահուան առթիւ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍ, Ապրիլ 27

Խորին վշտակցութիւններ:

Դաբրիկեան

ԼԱԹԱՔԻԱ, Ապրիլ 27

Յարգանք կը ներկայացնենք ձեզ մեր վըշ-
տակցութիւնները այն դառնաղէտ կորուստին
առթիւ որուն ենթարկուեցաք:

Մաքիմեան

ԳԱՀԻՐԷ, Ապրիլ 27

Մեր խորին ցաւը ամենամեծ եւ անարատ
հայուն, Դուրեան պատրիարքի մահուան առ-
թիւ:

Յատաքիր

Խորապէս կ'ողբանք մեծ հայուն, Դուրեան Պա-
տրիարքի մահը:

Կեղրոնական Դօմիթ

Դաշնակցութեան

Տանապետեանին.

Ամենասիրելի Դուրեանին մահը խորունկ վըշ-
տով կը լեցնէ մեր սիրտը. Գրադիրեան, Ղազարե-
ան եւ դուք ներկայացուցէք Դաշնակցութիւնը
եւ Յատաքիրը. ծաղկեպսակ դրէք:

Նաւասարդեան

ՓԱՐԻՋ, Ապրիլ 28

Փարզիկ Հայ Տիկնանց Միութիւնը կը մաս-
նակցի ազգային սուգին եւ կը յայտնէ իր սըր-
տագին վշտակցութիւնը:

ՄԱՐՍԷՅԷ, Ապրիլ 28

Խորապէս յուզուած ենք Ամեն. Դուրեան Սըր-
բազանին մահէն. անկեղծօրէն կը վշտակցինք
ձեզի:

Սէլեան

ԻԷՆՍԻ, Ապրիլ 29

Դպրոցատէր Տիկնանց Ընկերութիւնը խորապէս
զգածուած, կը յայտնէ իր անկեղծ ցաւակցու-
թիւնը:

Տիկին Աւետիսեան

ՀԱԼԷՊ, Ապրիլ 28

Ն. Ամենապատուելեան մահուան ցնցիլ լու-
րը բզբտեց սիրտս. կ'ողբամ այս մեծ կորուստը
եւ կ'աղօթեմ որ իր հոգին առաջնորդէ մեր ամէ-
նուն:

ՀԼԵԱՆ

ԳԱՀԻՐԷ, Ապրիլ 28

Կ'ողբանք Պատրիարք Դուրեան Սըրբազանին
մահը, մեր վշտակցութիւնը կը զրկենք Միարա-
նութեանդ:

Մատիս Պետրոսեան

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒԱ, Ապրիլ 28

Ս. Պատրիարքի մահուան առթիւ անկեղծ վըշ-
տակցութիւններ:

Արսիս քիք

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒԱ, Ապրիլ 28

Մեր անկեղծ վշտակցութիւնները պատկանելի
հայրերին՝ Դուրեան Ս. Պատրիարքի՝ դառնաղէտ
մահուան առթիւ:

Ազգային Վարժարան Հայոց

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒԱ, Ապրիլ 29

Մեր հոյակապ Պատրիարքի դառնաղէտ կո-
րուստին առթիւ սրտագին վշտակցութիւններ:

Լեւոն Մկրտիչեան

ԳԱՀԻՐԷ, Ապրիլ 29

Մեծ ցաւով իմացանք ամենասիրելի Դուրեան
Պատրիարքին մահը. կ'ողբանք իր անդամանե-
լի կորուստը. Յուդարկաւորութեան հանդէսին
մէջ Արեւը եւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցու-
թիւնը պիտի ներկայացնէ Պրն. Դրիգոր Միալ-
եան:

Արեւ

ԳԱՀԻՐԷ, Ապրիլ 28

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր անկեղծ վշտակցու-
թիւնը կը յայտնէ Պատկանելի Պատրիարքի մա-
հուան առթիւ, որուն կորուստը խորապէս պի-
տի զգացուի Հայ Եկեղեցւոյ եւ Ազգի կողմէն.
Ընդունեցէք մեր ցաւակցութիւնը այս ազգա-
յին սուգին առթիւ:

Սերոբեան

ՊԱՂՏԱՏ, Ապրիլ 28

Ս. Պատրիարքի մահը կը սգամ սրտիս եւ հո-
գիտի խորէն:

Սգաւոր Սեդրա

ՊԱՂՏԱՏ, Ապրիլ 28

Սրտագին անձկութեամբ կ'ողբանք մեր սիրեց-
եալ Պատրիարքին մեծ կորուստը:

Ի դիմաց Հայ Ուսուցչական Մարմնի

ՏԳՐԷՆ Մարաթեան

ՀԱՅՅԱ, Ապրիլ 28

Անկեղծ վշտակցութիւններ:

Կարապետ Տառուեան

ՀԱՅՅԱ, Ապրիլ 28

Կսկիծով իմացանք ամէնուս սիրելի Պատրիարք
Սըրբազան Հօր մահուան բօթը որով հայ ազգը
կորսնցուց իր թանկագին զաւակներէն մէկը.
մեր խորին ցաւակցութիւնները:

Ի դիմաց Հայմայի գաղութի

Կիւլիւզեան Աբարդեան

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒԱ, Ապրիլ 28

Ողբացեալ Ս. Պատրիարքի անդամանելի կո-
րուստեան առթիւ անկեղծ վշտակցութիւն:

Հայ Միութիւն Աղեմաւերիոյ

ՆԻԿՈՍԻԱ, Ապրիլ 28
Մեր ամենուն կորուստին համար խորապէս կը վշտակցիմ:

Սթորա

ՆԻԿԵՆՐԲ, Ապրիլ 28
Ազգային ժողովոյ նախագահ եպիսկոպոսը իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ:

ՏԻՐ. ԷՍԽԱՐԱ, Հայր Պրիմմէ

ԺԸՆԷՎ, Ապրիլ 28
Դուրեան Ս. Պատրիարքի յիշատակին երախտագիտութեամբ կը յայտնեմ խորունկ վշտակցութիւնս և յարգալից մեծարանքս:

Քրաքր Պոնար

ՉԱԿԱԶԻԿ, Ապրիլ 28
Չապազիկի Հայոց Քաղական Խորհուրդը կ'ողբայ մահը Դուրեան Պատրիարքի, որ զարդն էր մեր հոգեւորականութեան: Ս. Թէրզիեան

ՉԱԿԱԶԻԿ, Ապրիլ 28
Կամարական Տան Հայ պաշտօնէից միութիւնը խորին կսկիծով կը ողբայ մահը Դուրեան Ս. Պատրիարքին, մեր հոգեւորականութեան և զբաղանդութեան ամենէն պայծառ դէմքերէն մէկուն:

Գասպար Իփիկեան

ԵԱՅԱ, Ապրիլ 28
Շատ խորունկ ցաւով իմացայ Ամեն. Դուրեան Ս. Պատրիարքին յանկարծակիս մահուան տխուր լուրը:

Կը փութամ յայտնել Ձեզ իմ ամենէն անկեղծ վշտակցութիւնս և ցաւակցութիւնս:

Մեր պատկառելի Պատրիարքին կանխահաս մահը ձեզի և ազգին համար զառնադէտ և անզարմանելի կորուստ մըն է:

Եւ տուգիւ հանգուցեալը մեծ անձնաւորութիւն մըն էր, պերճ նկարագիր մը, աշուական, քաղցրաբարոյ, յիւանձն, նրբամիտ, բարձր զգացումներու տէր, հոյակապ գիտուն մը, բազմահմուտ փիլիսոփայ մը, և մանաւանդ ինձ համար հայրազգութ բարեկամ մը, յաւէտ պիտի պահեմ իր նուիրական յիշատակը:

Շատ կը ցաւեմ որ Յուդարկաւորութեան ներկայ գտնուելու յիշանքին մէջ չեմ:

Յրեւոյրիկ Մուրադ

ԴԱՅԱ, Ապրիլ 28
Ս. Պատրիարքի մահուան առթիւ մեր խորին վշտակցութիւնը:

Ի ղիմաց Դազայի Հայոց

Արտեմեան

ՆԱՊԼԻՍ, Ապրիլ 28
Յայտնելով մեր խորին ցաւակցութիւնը՝ կ'ողբանք երեստղէմի Պատրիարքութեան մահաւանդ աշխարհիս հայութեան թանկագին և մեծ կորուստը:

Պետկեան Ընտանիք

ՀԱՅՅԱ, Ապրիլ 28
Պատրիարք Սրբազան Հօր մահուան առթիւ մեր խորին ցաւակցութիւնները:

Ազգային Վարժարանին Հոգաբարձուրին Արարդեան, Պոյանեան

ՖԻՆԱՆՏԻՆԱ, Ապրիլ 29
Կսկիծագին կ'ողբանք անզարմանելի կորուստը մեր սիրեցեալ Դուրեան Ս. Պատրիարքին և կը յայտնենք մեր վշտակցութիւնները:

«Էռուկ»

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԳԵՐՈՂԵԱՆ

ԴԱՆԻՆԷ, Ապրիլ 29
Դուրեան Ս. Պատրիարքի մահուան առթիւ կը յայտնենք մեր խորին վիշտը:

Պէրզէրեան Վարժարան

ԽԱՐԹՈՒՄ, Ապրիլ 29
Սուտանի հայ գաղութը խորապէս յուզուեցաւ իմանալով Ն. Ամենապատուութիւն Դուրեան Արքեպիսկոպոսին մահը. սաստիկ կ'ողբանք երեստղէմի հայ պատրիարքութեան հոյակապ Պետին կորուստը:

Սարգիս Իզմիրեան

Նախագահ Հայ Հասարակութեան

ԿԱԿԱԴԱ, Ապրիլ 29
Կալկադայի հայ ժողովուրդը կը յայտնէ իր խորին վշտակցութիւնը:

Վրբանէ

ԴԱՆԻՆԷ, Ապրիլ 30
Չապազանց կը ցաւենք պատահած դժբախտութեան համար. կսկիծներով կը վշտակցինք ձեզի:

Չաբաբեան

ԴԱՆԻՆԷ, Ապրիլ 30
Կը մասնակցինք մեծ հայ աշխատաւորի եւ մեծատաղանդ մարդու մահուան վշտին:

Համազգային

ԴԱՆԻՆԷ, Ապրիլ 30
Եղիպտոսի Հայ Կարմիր-Խաչը Ձեր հետ կ'ողբայ մահը Դուրեան Մեծ Պատրիարքին:

Յանճաճողով

ԽԻՒԱՆ, Ապրիլ 30
Պատուական եւ ամենէն յարգուած Դուրեան Ս. Պատրիարքին կորուստին առթիւ խորին վշտակցութիւններ: Թոգատեան, Տէմիրեան

ՎԵՆԵՏԻԿ, Ապրիլ 30
Սրտանց կը վշտակցինք:

Քազմովէյ

ՀԱՅՅԱ, Ապրիլ 30
ՀայՓայի Հայ երիտասարդաց Միութիւնը զատուօրէն զգածուած է Ամենապատու Դուրեան Եղիշէ Սրբազանին անհամեմատելի կորստեան առթիւ:

Քարաուար

ԱՏԻՍԱՊԷՊԱ, Ապրիլ 30
Չգածուած ենք Ս. Պատրիարքի կորուստով. անկեղծ վշտակցութիւններ:

Ռամկավար Կուսակցութիւն

ՊԵՅՐՈՒԹ, Մայիս 1
Սիւրիոյ Հայ Աւետարանական Միութիւնը և Աւետարանական միաբնակութիւնը, իրենց միացեալ նիստին մէջ, ցաւօք իմացան Դուրեան Ս. Արքեպիսկոպոսին վախճանումը, և կը փութան իրենց խորունկ ցաւակցութիւնը յայտնել Հայ Եկեղեցւոյն այս անզարմանելի կորուստին առթիւ, որուն ենթարկուեցաւ Հայ Եկեղեցին և հայ ժողովուրդը. սրտանց կ'աղօթենք որ նախախնամութիւնը ինքն լիութիւն լեցնէ այս մեծ կորուստին տեղը Եկեղեցւոյ հոգեւոր օգտին համար:

Պէզեան, Յարութիւնեան,

Ռիկ, Փափագեան

ՍՈՒՐԱՐԱՅԱ, Մայիս 2
Խորապէս զգածուած ենք Ազգին և Եկեղեցւոյն ենթարկուած անզարմանելի կորուստէն Դուրեան Ս. Պատրիարքին վախճանման առթիւ:

Ի Դիմաց Հայոց

Շգրա, Դրիգոր

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷՔ, Մայիս 2

Մեծապէս յուզուած ենք Դուքեան մեծ պատերազմին մահուան գոյժով. կը յայտնենք մեր ժողովուրդին ցաւակցութիւնը:

Թաղական Խորհուրդ

ԵՌԽԵՒԸՆ ՍԻԹԻ, Մայիս 9

Ցաւօք իմացանք մեր պատկառելի Դուքեան Ս. Պատրիարքին վախճանումը և անկեղծօրէն կը վշտակցինք մեր սիրելի Միաբանութեան:

Մամբրէ (Աւարդապետ)

Կ. ՊՈԼԻՍ, Մայիս 9

Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ Հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն. կը յայտնեմ Ազգային Երեսօրիսանական ժողովոյ վշտակցութիւնները:

Նախագահ

Տէր-Յակոբեան

ՍԵԼԱՆԻԿ, Մայիս 12

Ողբացեալ Դուքեան Ս. Պատրիարքի յիշատակին՝ երէկ կատարուեցաւ Ս. Պատարագ և Հոգեհանգիստ, յանուն հայ դաղութին կ'արտայայտենք սրտագին վշտակցութիւն:

Թեմական Խորհուրդ

ՅԱԻԱԿՑԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կարողիկոսութիւն Հայոց

Կիլիկիոյ

Համար 2392/93

Պէյրուք, 28 Ապրիլ 1930

Վշտաբեկ

Գեր. Տ. Բարդէն Ս. Եպս. Կիւլէսէքեան
յերուսաղէմ

Արտասուածքով աչքերով ընդունեցինք երէկ Ազաւնունի Սրբազանին անակնկալն ու բօթը:

Անկաւ Մեծն-Մովսէս ի նպատ՝ իւր յաջորդը նշանակելով. անկաւ Սիոնի բարձանց վրայ Մեծին Սահակայ ու Նարեկացւոյն արժանաւորագոյն ժառանգը, ոսկեգրիչ ու ոսկիաբան Մեծն-Եղիշէն:

Իսրայէլ օրերով սուգ պահեց. իցիւ, մեր սուգը տարիներ չտեւ. մինչև յարիցէ այլ Եղիշէ յար և նման մտքով, սրտով ու հոգւով:

Սուգ ամենիս, սուր հարազատին եւ Զեզ ու անոնց որ երկանց ծնունդն էք Հանգուցելոյն:

Միտիթարութիւն ի Տեառնէ մերձաւորաց եւ հեռաւորաց, Միաբանութեան եւ Հայութեան:

Իսկ մենք երկա՛ր ատեն պիտի լանք, եթէ աստուածապարգեւ խաղաղութիւնը խանգարուի, եթէ տարիներու երկունքով նոր ծլած, ծաղկած և պողաբերած Նոր-Արմաշը այլափոխուի ու խամրի եւ եթէ Մեծ-Հանգուցելոյն յաղթանակի պսակը, Ազգին ամէն դասակարգերու սիրալիր հա-

մակրութիւնը առ Հանգուցեալն եւ անտի ճառագայթած Սրբոց Յակոբեանց ժրջան Միաբանութեան վրայ, նուազի եւ թարչամի:

Սերունդները իրարու կը յաջորդեն, կամ ըստ Ս. Գրոց «Ազգ գայ եւ երթայ», այլ մեծագործներու յիշատակը մնայ:

Մինչև կասկածի հաւատքս չլուսաւորուի և չկենդանանայ, պիտի չղաղրին սըրտիս կսկիւծը, հոգիիս աւաշն ու հառաչը և աչքերուս աղիւլեղի արտասուքները:

Տէրը փարատէ սուգի աղջամուղջը. սիրելիներուն սրտին դիպած սուրը բթացուի ու միտիթարէ Միաբանութիւնը եւ Ազգը, որ վերջին տարիներուն իր լաւագոյնները նուիրաբերեց:

Հանգիստ սրբասնեալ ոսկերացդ, որ մաշեցան սիրած գիրքերուդ նոր և հին էջերուն ու գիրքախսառն պրպտումներուդ մէջ. փա՛ռք և պսակ հոգիիդ, «զի զբարեոք պատերազմն պատերազմեցար»: Ազօթէ և բարեխօսէ, որ առաքելական պանծալի աթոռը և սիրելագոյն գրեհական և վարդապետական բեմդ արժանաւորագոյն ժառանգըն ունենան:

Բեկեալ սրտիւ համբոյր սրբութեան և սիրոյ՝ Սիրելագոյն Որդւոյդ, որոյ և

Մնամ Ազօթարար
Սահակ Բ. Կրդ. Կիլիկիոյ

Ուղղուած Բարգին Մըքազանին

Կ. Պոլիս, 29 Ապրիլ 1930

Բարձրաշնորհ Սրբազան եղբայր մեր,

Մեր սիրեցեալ հոգևոր Հօր և Ուսուցչին անակնկալ մահը խոր վիշտ և վրդովում պատճառեց մեզ: Գիտէինք թէ իր առողջական վիճակը փափուկ էր, բայց իր թանկարժէք կեանքին յանկարծական շիջումը ապշահար ըրաւ մեզ: Հարուածը ո՛րքան մեծ և ահաւոր ազդին համար, չա՛տ աւելի շեշտակի խոցեց Դպրեվանքցիներու սիրտը, քանի որ անդարձ կերպով կը կորսնցնենք մեր Մեծ-Վարդապետը:

Այս հոյակապ և հմայիչ անձին թողուցած բացը չի գոցուիր միջակութիւններով:

Այսուհետեւ ո՛ր հօր ձեռքը պիտի կրնայ շարունակել իր գործը եւ վարել Հայ Երեսադէմի կրթական եւ գրական շարժումը:

Չարաչուք եւ շփոթ ժամանակին համար նախախնամական էր Մեծ-Հանգուցեալին դոյութիւնը, իբրեւ շնորհազարդ եկեղեցական, իբրեւ գիտական միտք եւ եռամեծ Վարդապետ:

Դպրեվանքցիներու կը մնայ գօտեպնդուիլ, եւ իւրաքանչիւրը ըստ իր շնորհաց եւ պաշտօնի՝ բազմապատիկ արդիւնաւորել Աւետարանի ակօսին մէջ այն քանքարը զոր երկու մեծ հոգիները՝ Օրմանեան եւ Դուրեան՝ յանձնեցին մեզի:

Մեզի համար փափաքելի է գիտնալ իր վերջին հիւանդութեան մանրամասնութիւնները, իր վերջին վայրկեանները և խօսքերը, եթէ ըսած է: Արդեօք որ եւ իցէ յանկարծական յուզում մը ունեցաւ, թէ գառակաւ յոգնութիւնները իրենց չարաղէտ գերը կատարեցին:

Կը խնդրեմ որ բարեհաճիք գոհացնել մեր այս հետաքրքրութիւնը:

Ձեր Սրբազնութեան, իբրեւ Դպրեվանքի մեր անդրանիկ եղբօր, յայտնելով մեր ցաւակցութիւնը, կը մաղթեմ որ Տէրը զօրացնէ բոլոր հայ եկեղեցականները՝ իրենց նուիրական պարտականութիւնները կատարելու համար:

Եղբայրական Սիրով

Վշտակից

Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս

Ուղղուած Մեսրոպ Մըքազանին

Պաղատա, 30 Ապրիլ 1930

Ամբողջ Ազգը Ս. Յակոբեանց Միաբնութեան հետ կ'ողբայ այս մեծ և տնդարմանելի կորուստը. որովհետեւ Հանգուցեալը ամենուն սիրելի էր իբրեւ մեծ մտքի եւ սրտի տէր անբասիր եկեղեցական: Վերջին տարիներուն մեծ դժբախտութիւններէն յետոյ մեր Ազգին աչքը երեսադէմ յառած էր և անոր մէջ կը գտնէր իր մխիթարութիւնը: Հայ եկեղեցին իր այս զօրաւոր սիւնին կոթնած ինքզինքը տակաւին ուժով կը զգար և կը յուսար քիչ ժամանակուան մէջ իր քայքայումէն վերականգնիլ: Իր մահուան լուրը մեծ յուսաբեկութիւն առաջ պիտի բերէ ամբողջ Ազգին սրտին մէջ:

Իր գրեթէ տասնամեայ Պատրիարքութիւնը նութական եւ բարոյական շինութիւն մը եղաւ Ս. Յակոբեանց Վանուցդ համար, կարծեմ, Ազգին և օտարաց սիրալիր ակնարկը դէպի հոն ուղղել տալով: Վստահ եմ թէ Երեսադէմի Պատրիարքութեան պատմութեան մէջ լաւագոյն էջ մը պիտի գրաւէ Հանգուցեալը: Ուստի կը փութամ իմ անկեղծ ցաւակցութիւնս յայտնել նախ Ձեր եղբայրութեան որ գիտեմ թէ զինքը սրտանց սիրող և գնահատողներէն եղաք եւ յետոյ Ս. Յակոբեանց Միաբնութեանդ որ իր գուրդուրտ Հայրն ու Պետը կորսնցուց: Տէրը մխիթարէ մեր դժբախտ ժողովուրդը, փրկէ մեր եկեղեցին նման աղէտներէ և իր սփոփարար ցօղը կաթեցնէ իմ ալ սրտիս մէջ, որ քառասուն տարիներ վայելած եմ հանգուցեալ Հօր գոբովն ու սէրը:

Գթութեան Տէրը իր գթառատ աչքը չի հեռացնէ Ս. Յակոբեանց ազգանուէր Միաբնութեանդ վրայէն և շուտով պարգեւէ նոր Պետ մը, որ ողբացեալին հետքերուն վրայ քալելով պսակէ իր և Ազգին յոյսերը, մխիթարութիւն մը ըլլալով ամենուն:

Եղբայրական ջերմ ողջոյններով կը

մնամ սգակիր եղբօր սգակիր

Աղօթակիցը

Զաւէն Արքեպ.

Յ. Գ. Յառաջիկայ Կիրակի հանգերձեալ եմ Ս. Պատարագ մատուցանել հանգուցեալ հոգևոր ծնողիս հոգւոյն համար, իր մահուան ութօրէքին առթիւ: Զ. Ա.

Ողղուած Մկրտիչ Մրապանին

Առաջնորդ Թեմին Հայոց
Պաշտօնատեղ

840—Համար—4507

Սօֆիա, 28 Ապրիլ 1930

Սրբազան եղբայր ի Բրիտանոս.

Կսկծալի եղաւ անարժան վարդապետիս Զեր Սրբազան եղբայրութեան այն գութաբեր լուրը, որ Նորին Ամենապատիւ Սրբազնութիւն, Ս. Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան, Արժանընտիր Պատրիարք Հայոց Առաքելական Ս. Յակոբեանց վանուց Երուսաղէմի, առ Աստուած փոխուած է: Անմիջապէս՝ Հոգւոցն ըսի, այնինչ եւրեկոյ մը Ս. Եկեղեցիէն կ'ելլէի ու բակին մէջ կարգացի հեռագիրը գոր, Այրի Տիկին Զարուհի, հոգելոյս Յակոբոսի — Յաւութիւնեան — Յովակիմեան՝ ինձ կը բերէր կարգալու: Անմիջապէս, յ'Առաջնորդարան կ'ելլեմ 1045 արշն տեղ քալելով. և կ'որոշենք երկու քահանայիւք եւ թեմական խորհրդով Պաշտօնատեղ Հայոց Թեմիս 12 քաղաք ու գիւղերը, ուր քահանայ ու Ս. եկեղեցի կայ, շոյտ չըջաբերական թուղթ զրկել, որ Աշխարհամատրան, Կանաչ կիւրակէին Մայիս 4, Դձ. ԺԵ. օր Յինանց, թէ Ս. Պատարագ ըլլայ եւ թէ Հոգեհոգեւորական պաշտօն կատարուի եւ թէ անարժան ալ այս Կանաչ կիւրակէին թէ Ս. Պատարագ մատուցանեմ եւ թէ Հոգեհոգիստ կատարուի:

Այս առթիւ, աւելորդ չլինի եթէ յիշեմ որ երբ Հոգելոյս Սրբազանը, յայնժամ վարդապետ, առաջին անգամ Առաջնորդարանս կ'այցելէր՝ Պոլսէն յ'Իզմիթ եկած, համառօտ մը ըսելիքս ըսի, իրը առաջին ու վերջին պարտք. շատ կ'աղաչեմ, մի՛ մոռնայք, Պարտիզակի Ներսէս Շուշանեան Վարժարանի տնօրէն-դաստառ պիտի լինիք ու Ս. Յակոբ եկեղեցւոյս քարոզիչն. երբեք Թաղականութեան ու Հոգաբորձութեան ու զանազան ընկերութեանց հետ գործ չունենայք, միայն Վարժարան ու Ս. Եկեղեցի սերտեցէք որպէս զի, Վարժարան ու Ս. Եկեղեցին չտուժէ. այսպէս վարուեցաւ եւ տասն տարիներ խաղաղութեամբ թէ՛ Վարժարան օգտուեցաւ, ինչպէս որ պէտք էր եւ թէ՛ բարե-

պաշտ ժողովուրդը մխիթարուեցաւ Անոր քարոզութեամբ: Այնուհետեւ Վանահայր կը լինի Արմաշու վանքին, Եպիսկոպոս եւ պատրիարք: Ըսել կ'ուզեմ թէ անոր վախճանը իմ ուրախութեան տունը քակեց եւ ոչ թէ միայն Ազգին եւ Ս. Երուսաղէմի Առաքելական վանքի Ս. Աթոռոյն միաբանութեան տունին:

Աստուած հանգչեցնէ հոգելոյս Պատրիարքին հոգին յ'երկինս եւ զսուրբ Միաբանութիւնդ եւ բոլոր պաշտօնէութիւնն եւ Հայոց ողորմելի մնացորդն եւ զիս զանաթանս Հոգին Սուրբ Աստուած մխիթարէ եւ նոր ու արժանաւոր յաջորդի մը ընտրութիւնն յաջողցնէ Աստուած յուրախութիւն սգաւոր Միաբանութեան եւ ի պայծառ պահպանութիւն Առաքելական Ս. Աթոռոյն պատրիարքութեան Սուրբ Երուսաղէմի:

Ողջ լերուք ի Տէր, հանդերձ սրբագուժար միաբանութեամբ եւ Տնօրէն Ժողովով եւ բոլոր մեծ եւ փոքր պաշտօնէիւք եւ ժառանգաւորաց վարժարանի անմեղ սաներով եւ ուսուցիչներով ու մայրապետներով:

Աղօթարար իս. ծ.

Սեփանոս Արեւայ. Յովակիմեան

Ողղուած Բաքգին Մրապանին

Պաղտատ, 30 Ապրիլ 1930

Սիրելի Բաքգէն Սրբազան

— . . . Եւ սակայն դժբախտ իրողութիւնը այն է որ մենք մեր այս Հայրն ալ կորսնցուցինք. Երուսաղէմի Միաբանութիւնը կորսնցուց զուրգուրտ Հայր մը եւ Մեծ Պատրիարք մը. Ազգը կորսնցուց իր ջահերէն մէկը եւ մեր Եկեղեցին՝ իր զօրաւոր սիւներէն զլխաւորը:

Անոր կեանքը մեծ մխիթարութիւն մըն էր մեր դժբախտ ժողովուրդին եւ ոյժ մը՝ մեր Եկեղեցիին: Յաւալի է որ շատ կանուխ եղաւ անոր մահը. տակաւին զոնէ տասնեակ տարի մը ապրելու էր, իր ծրագիրները յառաջ տանելու համար, եթէ ոչ ամբողջացնելու: Այս կորուստը շատ մեծ եղաւ Ազգին համար:

Գիտեմ թէ Դուսն ալ շատ ընկճուած ըլլալու ես այս դժբախտութեան հանդէպ: Տէրը մխիթարէ զքեզ եւ զօրացնէ:

Զաւէն Արեւապիսկոպոս

Ուղղուած Մկրտիչ Մրապանին

Պաղատաւ, 6 Մայիս 1930

Սրբազան Եղբայր,

Ս. Աթոռոյդ երջանկայիշատակ Գահակալին կսկծալի վախճանման եւ թաղման բօթարեր լուրը ծանուցանող Զեր Ս. Եղբայրութեան երկու հեռագիրները ժամանակին ընդունելով խոր սուղով համակուեցայ: Զգացումներս հեռագրով հաղորդած եմ: Մեծապէս դժբախտ կը համարիմ անձս որ անոր վերջին տեսութենէն զերկուեցայ:

Անոր քաղցր յիշատակը օրհնելու եւ հոգւոյն յաւիտենական հանգիստ հայցելու համար անցեալ կիրակի, ամսոյս 4ին, քաղաքիս Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյն մէջ յատկապէս Ս. Պատարագ մատուցի տեղոյս զրեթէ տմրող շայնութեան ներկայութեանը, որ կանխաւ տխուր լուրը առնելով փութացած էր իր վերջին յարգանքը մատուցանելու համար անոր յիշատակին եւ իր ջերմեռանդն աղօթքները բարձրացնելու առ Աստուած անոր հոգւոյն համար: Պարագային յարմար քարոզս արտասուելից լսեց սրտաբեկ ժողովուրդը եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին ատեն ձայնակցեցաւ մեր սրտառուչ աղօթքներուն իր առաջնորդ Գեր. Տ. Ռուբէն Եպս. Մանասեանով, որ վերջին պաշտաման նախագահեց:

Տէրը իր սուրբ լուսովը լուսաւորէ մեր սիրեցեալ Հանգուցելոյն հոգին եւ յաւիտենական հանգիստ պարգևէ անոր:

Ս. Յակոբեանց Առաքելական Աթոռիդ հաստատութիւն եւ սգազգեաց Միաբանութեանդ երկնային մխիթարութիւն հայցելով կը քնամ սգակիր եղբօրդ աղօթակից Զաւեն Արեւել:

Ուղղուած Մկրտիչ Մրապանին

Ֆիւլիպպէ, 29 Ապրիլ 1930

Սօֆիայի Առաջնորդարան ուղղած Զեր Ս. Եղբայրութեան անթել հեռագրէն խորունկ կսկիծով տեղեկացայ Երուսաղէմի Պատրիարք՝ Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Դուրեանի անակնկալ վախճանումը:

Աղէտը կտտարեալ է. Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ լուսափայլ վերջին ջահն ալ կը մարի: Բարի, ազնիւ եւ մաքուր խղճմտանքով վարդապետն ալ կը մեկնի միանալու համար իր լծակցին՝ Օրմանեան Սըրբազանի: Հայուն մույլ հորիզոնին վրայէն կ'անհետանայ հմուտ եւ գիտնական ուսուցչապետ մըն ալ: Որբացած է ժառանգաւորաց վարժարանը. Դուրեանի հոգին այլեւս անոր վրայ պիտի չսաւառնի. այրիացած է Ս. Յակոբեանց վանքը. Դուրեան իր մաքուր նկարագրով եւ հոգի իմուցականութեամբ կարողացած էր հմայք մը ստեղծել իր շուրջը եւ իր անձովը ներշնչած էր խորունկ պատկառանք մը նոյն իսկ օտարներուն:

Ս. Յակոբեանց Ուխտը մասնաւորապէս, Ազգը ընդհանրապէս, Սրբազանին մահով, զրեթէ կ'ենթարկուին անդարմանելի կորուստի մը:

Կ'ողբամ, Պատ. Միաբանութեանդ հետ, Հոգեւոր Ծնողիս մահը, բոլոր սրտովս կը մասնակցիմ վանքիդ սուգին, եւ կը մաղթեմ ազգային իրաւանց ժաշան պահպաններուդ երկնային մխիթարութիւն:

Յարգանքներով աղօթակից
Նուանդ Եպիսկոպոս

Ուղղուած Մկրտիչ Մրապանին

ԱՅԼԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ
ԻՐԱՔԻ

N° 89

Պաղատաւ, 29 Ապրիլ 1930

Ամենապատիւ Տ. Եղիշէ Արք. Եպիսկ. Դուրեան Պատրիարքի մահուն հեռագրական զոյժը ցնցեց զիս եւ գաղութիս հայ համայնքը:

Դուրեան Պատրիարքի մահը ոչ միայն Միաբանութեանդ, այլ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ համայն հայ ազգի անփոխարինելի մեծ կորուստ է: Արտասուեցինք ի հեռուստ մենք եւ Պաղատաւ հայ գաղութը Զեզի հետ:

Մահագոյժ զանգակահարութիւն մը սուգի մեծութիւնը թրթռացուց. իսկոյն եւեթ Ազգ. Առաջնորդարանս սգատունի էր փոխուած...:

Տեղոյս Ազգ. Քաղաքական Ժողովը

իմ նախագահութեամբ անմիջական բացառիկ նիստ գումարեց և որոշեց.

1.— Ի նշան ազոյ արձակել դպրոցները մի օր, որ եւ անմիջապէս կատարուեցաւ:

2.— Յառաջիկայ Մայիս 4-ի կիրակի օրը, Հանգց. Սրբազանի հոգւոյն հանդիսաւոր պատարագ մատուցանել եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել:

3.— Հանգց. Սրբազանի մեծողիւր նըկարը պատրաստել տալով զետեղել Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ ի շարս կաթողիկոսաց:

4.— Հեռագրաւ յանուն ժողովրդեան ցաւակցութիւն յայտնել Ս. Ռեխտիդ Միաբանութեան:

Ամենապատիւ Տ. Ջաւէն Արք-եպիսկ. Տ. Եղիսեան ցանկութիւն յայտնած է անձամբ մատուցանելու իր մեծանուն առաջնորդի հոգւոյն պատարագ, որպէս բազմաթիւ աշակերտ: Ազգ. Քաղաք. Ժողովն եւ սիրով ընդառաջացած է ն. Սրբազնութեան ցանկութեանը:

Այս յոյժ տխրաւոր մահուան անթիւ անգամ մ'եւ կուգանք յայտնելու մեր ամենախորին ցաւակցութիւններն Ս. Ռեխտիդ Միաբանութեան և հանգուցեալ Սրբազանի սանուց, մաղթելով որ Հանգուցելոյն մահուամբ գոյացած հսկայական բացը գոցելու համար Տէրը արժանաւոր յաջորդ մը շնորհէ:

Սգակից՝ Ռուբեն Եպիսկոպոս

Կաթողիկ. Պատուիրակ Իրաքի Հայոց

Քարտուղար՝ Սեդրոս Մ. Համբարձումեան

Ողջունած Մեսրոպ Մրապանին

Նիկոսիա, 30 Ապրիլ 1930

Միւրելի ու Սրբազան Եղբայր,

Ապրիլ 27ին, կիրակի օր, կէսօրէն վերջ ժամը 3ին հեռագիր մը ստացայ Ազաւնունի Սրբազանի ստորագրութեամբ, կարդացի և շուարեցայ. նորէն կարդացի, յուսալով որ սխալ կարդացած կամ հասկըցած կ'ըլլամ. բայց հեռագիրը շատ որոշ էր, «այս առաւօտ վախճանած էր Դուրեան Սրբազան». Հափազանց անակնկալ մըն էր. անցեալ տարի վախեր մը ունե-

ցանք, բայց գոհութիւն Աստուծոյ՝ անցուցած էր և այս տարի աւելի լաւ էր և նորին Սրբազնութեան տկարութեան մասին ուէ բան մը լսած չէի, թէպէտ Երուսաղէմէն վերադարձող Պ. Մ. Սինանեանէն լսելի թէ քիչ մը տկար էր, սակայն Ջատկի օր ընդունելութիւնը բրած էր և ահա յանկարծ հեռագրական գոյժը հասաւ: Շատ ցաւեցայ թէ նորին Սրբազնութեան մահուան վրայ, քանզի տակաւին կրնար շատ տարիներ ապրիլ և միւսնոյն ժամանակ Միաբանութիւնը չէր կնթարկեր դժուարութեանց. հազիւ Միաբանութիւնը ինքզինքը գտած, իր գլուխը ունենալով պատրիարք մը որ իւր մտքի, սրտի եւ հոգիի բարձրութեամբ պատկոտելի էր ինչպէս յաշտ օտարներու նոյնպէս և Միաբանութեանը, ահա նորէն թափուր կը մնայ Ս. Յակոբեանց Աթոռը. տա՛յր Աստուած որ շուտով արժանաւոր յաջորդ մը ընտրուէր եւ Միաբանութիւնը իր այժմեան ընդգրկած շաւղէն ընթանար, յօգուտ իւր և յուրախութիւն Ազգին:

Միւրելի Սրբազան եղբայր, արդէն հեռագրաւ իմ եւ ժողովրդեան ցաւակցութիւնը յայտնեցի Միաբանութեանդ և ներկայիս ալ կը յայտնեմ իմ ցաւակցութիւնս Ձեզ՝ որ շատ դժուարին կացութեան մը առջև կը գտնուիք եւ հաւատք ունիմ որ Ձեր խոհեմութեամբ, հեռատեսութեամբ եւ շրջահայեաց գործունէութեամբ պիտի յաջողիք այս դժուարութեանց ալ յաղթել, իբրեւ փորձառու, որ ասկէ աւելի գէշ կացութեան մը մէջէն կրցած էք յաջողութեամբ դուրս գալ:

Միշտ, ամէն անգամ որ գոյժ մը կ'առնեմ Երուսաղէմէն՝ կը յիշեմ մեր ողբացեալ եղբայրը, Հայր Դաւիթը, և կը վստահացնեմ զՁեզ որ իբրեւ մտերիմ, իբրեւ եղբայր որքան որ ցաւած էի Հայր Դաւիթի դժբախտ մահուան վրայ, այնքան ևս ազդուեցայ Դուրեան Սրբազանի մահուան գոյժէն:

Կը մաղթեմ Ձեզ համբերութիւն եւ յաջողութիւն Ձեր յառաջիկայ դժուարին պաշտօնին մէջ: Յայտնեցէք իմ ցաւակցութիւնս բարեկամական շրջանակներու:

Ողջունելու և ողջագուրմամբ

Ձերդ ցաւակից

Պետրոս Արքեպ. Սարգսեան

Ուղղուած Մկրտիչ Մրբազանին

Աղեքսանդրիւ, 30 Ապրիլ 1930

Սրբազան Հայր,

Երուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռին անգուգական Դահակալին, մեր ամէնուս սիրելի Դուրեան Սրբազանին անսպասելի և անակնունելի մահուան բօթը գուժող Ձեր Սրբազնութեան Ապրիլ 27 թուակիր հեռագիրը՝ խորունկ վիշտով համակեց Աղեքսանդրիոյ մեր պատուական ժողովուրդը:

Ի նշան սգոյ անմիջապէս փակուեցան Ազգ. Պօղոսեան Վարժարանն ու Մեղգոնեան Մանկապարտէշը, Հայկազունի կրթութեան ու Պալայեան Վարժարանը, փակուեցաւ Առաջնորդարան, որուն վրայ ծածանեցաւ կէս քաշուած Հայկական եռագոյնը սև շղարշով՝ մինչև երեկոյ:

Սրբազան Հայր սխալ չըրի՞ արդեօք գործածելով «մահ» բառը մեր պաշտելի և սիրելի Դուրեան Պատրիարքին համար՝ որուն իտէալն ու կեանքին նպատակը անմահութիւնը եղաւ այս աշխարհի վրայ:

Մեռաւ՝ Հայ եկեղեցականութեան փառքն ու պատկառազօղութիւնը, Երուսաղէմի բազմահմուտ Պատրիարքը, Աւետարանի պերճաբարբառ քարոզիչը, Հայ Գրականութեան լուսաւոր աստղը, և հայութեան ընտրելագոյն զաւակը, Եղիշէ Արքեպիս. Դուրեան՝ յաւիտեան ապրելու համար:

Եթէ այդ սուրբ և նուիրական զէմքը, իր նիւթական գոյութիւնը չի պտտցներ այլ ևս մեր աշխարհուն առջև, իր անբիծ հոգին սակայն գեղեցկացած, համբուրելի և սիրելի դարձած իր անթառամ յիշատակով՝ պիտի ապրի յաւիտանապէս հայ հոգիներուն մէջ:

Անոր սրբանուէր կեանքը, նուիրուող ու զոհաբերուող հոգին թող առաջնորդ ըլլայ մեզի մեր կեանքի օրերուն մէջ:

Իր մաքուր յիշատակովը խանդավառութիւնք գործելու համար, եւ գործենք իր պաշտելի անունն ու յիշատակը փարաւորելու համար:

Անողջք ճակատագիրը հարուածեց Հայոց ժողովուրդն ու Հայոց եկեղեցին իր սրտէն, կտրելով կեանքին թելը անոր աշուտական զաւկին, Ամենապատիւ Պատ-

րիարք Եղիշէ Սրբազանին, մեր սիրելի և աներկրորդ Ուսուցիչ Վարդապետին՝ Դուրեան Արքեպիսկոպոսին:

Սրբազան Հայր, այս կսկծալի և անդարմանելի կորուստին առթիւ կը փութամ յայտնել Ձեր Բարձր Սրբազնութեան խնչպէս նաեւ բովանդակ Միաբան եղբարց Ս. Յակոբեանց փառաւոր ուխտին՝ Աղեքսանդրիոյ մեր պատուական ժողովուրդին ու իմ ցաւակցութիւններս՝ խնդրելով Ամենակալէն հոգի մխիթարութեան մեզ ամենուս համար:

Ամենախորին ակնածանօք

Ազակիր

Մամբէ Ծ. Վրդ. Սիրունեան

Առաջն. Փոխանորդ Աղեքսանդրիոյ

Ուղղուած Մկրտիչ Մրբազանին

Լաւոդիկէ, 28 Ապրիլ 1930

Սրբազան Տէ՛ր

Տեղւոյս՝ Աթոռապատկան կալուածոց Տեսուչ՝ Տիար Եսայի Եսայի Մաքնաճեանի հասած հեռագիր մը կը գուժէ Ս. Երուսաղէմի համազգային Աթոռոյ Պատրիարք Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիս. Դուրեանի՝ առ Աստուած փոխուելը, որը իմիշտ և սուգ համակեց ամբողջ հօտս և հովիւս: Սոյն տխուր լուրը սրտի զաւարուանքով հաղորդած եմք կեդրոնի և թեմիս եկեղեցական և կրթական հոգաբարձութեանց, իբրեւ սուգի արտայայտութիւն օր մը վարժարանները փակ պահելու եւ մեռելական զանգակահարութիւն կատարելու հրահանգով, նոյնպէս հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն եւ Ս. Պատարագ մատուցանել թեմիս բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, Մայիս 29-րդի Աշխարհամատարան կիրակիին:

Թեմիս ամբողջ հայ ժողովուրդին անունով կը վշտակցինք վշտաբեկ Փոխանորդիդ և սգակիր Միաբանութեան բոլոր անդամներուն, և կ'աղօթենք որ Տէրը՝ լուսաւորէ գհոգի մեր պաշտելի եւ երջանկալիշատակ Պատրիարքին իրոյս Աստուածային երեսաց իւրոց:

Կաթ. փոխ. Հայոց Լաւոդիկէի Թեմին

Վշտակիր Նփրեմ Ծ. Վրդ. Տոմարեան

Ուղղութեամբ Մկրտիչ Մարագանիին

Ճիւնիէ, 29 Ապրիլ 1930

Ներկայիս, իբր յետին աշակերտներէն մին Հանգուցեալ Դուրեան Մեծ վարդապետին, եւ իբր սրտով եւ հեռուէն հետաքրքրուող Ս. Երուսաղէմի Աթոռով, կը փութամ իմ խոր եւ անկեղծ ցաւակցութիւնս յայտնել Ձեր Սրբազնութեան, և Ձեր միջոցաւ՝ Ս. Յակոբեանց ամբողջ Միաբանութեան:

Կը մաղթեմ հանգիստ Հանգուցեալին մեծ ու անմահ հոգիին, կեանք և Ս. Հոգւոյն մխիթարութիւնը՝ հանուր Միաբանութեան, և փութով բարեյաջող ընտրութիւնը՝ Ս. Յակոբեանց Աթոռին համար՝ արժանաւոր զահակալին, որպէսզի սկսուած վարչական, տնտեսական եւ ուսումնական գեղեցիկ ձեռնարկները և ազգօգուտ ծրագիրները շարունակեն և արդիւնաբերուն միևնոյն թափով և պտղաբերութեամբ: Կեանք կարողութիւն և բարեյաջողութիւն մաղթելով իրոյոր սրտէ Համայն Միաբանութեան, խորին վշտակցութեամբ եւ անկեղծ յարգանքներով

Մնամ իս. ծ.

Փառեմ Մ. Վրդպ.

Ուղղութեամբ Բարգին Մարագանիին

Հալէպ, 28 Ապրիլ 1930

Կիրակի օրը կէսօրէն ետքը Դուրեան Սրբազանի վախճանումի անակնկալ գոյժը շատ խոր խոցեց շատերուն, մանաւանդ իմ սիրտը:

.....

Սրբազան Հայր, շատ ցաւեցայ ես, ամբողջ ընտանեօք լացինք կիրակի օրը, բայց գիտեմ որ զուք աւելի մօտը զտնուելով Սրբազանին աւելի շատ ցաւեցաք. այսու կուգամ ցաւակցիլ և վշտակցիլ Ձեր Սրբազնութեան խնդրելով երկնաւոր հօրմէն որ ինք տնօրինէ և կարգադրէ լաւագոյնը և պարգևէ շնորհ և իմաստութիւն միաբանութեան և մեծաւորներուն:

Մնամ խորին յարգանք
Ներսէս Աւագ Քնյ. Թալուզեան

Ուղղութեամբ Մկրտիչ Մարագանիին

Հալէպ, 28 Ապրիլ 1930 (Թիւ 47)

Կիրակի օրը կէսօրէն ետքն էր Ձեր հաղորդագրութեամբ խմացանք այն սարսաղեղեցիկ լուրը, որ կը գուժէր ամենասիրելի պատրիարք Սրբազանին՝ եւ իմ պաշտելի հոգեւոր ծնողին վախճանումը: Այս ինչ սոսկալի անակնկալ մըն էր: Որ և է առթիւ, Ն. Ամենապատուութեան ողջ առողջ և հանգիստ ըլլալուն լուրը կ'առնէիք եւ սրտանց կը հրճուէինք: Բայց յանկարծ սուգի և լացուկոծի փոխուեցաւ մեր ուրախութիւնը: Կ'զգամ խորապէս թէ ո՛րչափ աւելի խոր տպաւորուեցաւ Պատ. Միաբանութիւնը այս անդամանելի կորուստին առջև: Թէ և անմիջապէս հեռագրեցի իմ ցաւակցութիւնը, բայց որդիական խոնարհութեամբ կուգամ, դարձեալ, Ձեր և Պատ. Միաբանութեան անհուն ցաւէն բաժին մը վերցնելու, վշտակցելով Ձեր Կերապատութեան: Այս առթիւ, նաեւ կը խնդրեմ որ Տէր Աստուած «հանգուցէ ի լոյս երեսաց իւրոց» զհոգին հանգուցելոյն:

Նկատելով որ մարդկային որ և է մխիթարական խօսք չի կրնար այս մեծ կորուստին առթածը ցաւին, բացածը վէրքին համար սպեղանի ըլլալ, կը խնդրեմ Ամենակարողին նախախնամական շնորհը, որ միայն կրնայ դարման մը տնօրինել եւ որով միայն Պատ. Միաբանութիւնը իր ցաւը թեթեւ զգալ ու իր վրայ ճշող ծանրութիւնը վերցնել:

Մատչելով ի համրոյր Սրբզնթենդ. Ս. Աջոյն

Մնամ որդիական խորին յարգանք
Ներսէս Աւագ Քնյ. Թալուզեան

Ուղղութեամբ Բարգին Մարագանիին

Լոնտոն, 29 Ապրիլ 1930

Սրբազան Հայր,

Երուսաղէմէն մեկնելէս առաջ վախ մը կար սրտիս մէջ, որ թերեւ ալ պիտի չի տեսնէի մեր սիրելի Պատրիարք Դուրեան Սրբազանը: Վախցածս գլխուս եկաւ դժբախտաբար, երբ վերագարձի օրերու մօտենալով յոյսս կը զօրանար նորէն մօտ

ըլլալու մեր Անդուզական Վարդապետին։ Իր յորելեանի օրերը ուրախութեան ազգային օրեր էին, գրեթէ ամբողջ գաղութահայութեան համար։ Իր վախճանն ալ համազգային սուգ մը պիտի պատճառէ զոյգ կիսադուռներու վրայ։ Բայց աւա՜ղ որքան շուտ մեր խնդր լացի փոխուեցաւ, և մեր հազիւ բարձրացող գլուխները դարձեալ կուրացաւ վշտառիթ հարուածին ու ժգնութեան տակ։ Բայց ի՞նչ կրնանք ընել եթէ ոչ համակերպել այն կամքին, որ կու տայ ու կ'առնէ իր ուզած ատենը։ Մաղթենք որ նոր եղիշէներով Աստուած օժտէ մեր Մայրենի եկեղեցին, որուն թափառական դաւակները Հովուական Սրինգի մը քաղցր ներգաշնակութեան կարօտով կը տոչորին։ Յոյսըս Աստուծոյ վրայ դրած եմ որ ճշմարիտ աղբիւրն է ամէն բարութեան և սփոփանքի։ Ուր որ Իր Աջը հովանի կ'ըլլայ, հոն ամէն բարիք կ'առատանան։ ուր որ Իր ձայնը կը հնչէ, հոն յուսոյ երգեր կ'արձագանգեն։ Աղօթենք որ Ս. Յակոբեանց Տան վերեւէն Աստուածային Աջին հովանին չհեռանայ եւ Իր ձայնը լսուի միշտ կամարներու տակ դարաւոր Մայրապանքին։

Տէրը մխիթարէ Ձեր վշտահար հոգին և երկար օրեր տայ Ձեզի ի պայծառութիւն Հայ Առաք. Եկեղեցւոյն։

Ձեր Սրբազնութեան Ս. Աջն
համբուրելով կը քնամ
Սգակից
Նորայր Աբդ. Պօղարեան

Ողորում Բարգին Մրբազանին

Աղեքսանդրիա, 30 Ապրիլ 1930

Սրբազան Հայր,

Ամէն բանէ յառաջ կը փութամ իմ խորունկ կակիծս ու ցաւս յայտնել Ձեր Սրբազնութեան այն անդամանելի կորուստին համար, որուն ենթարկուեցաւ ո՛չ միայն Արմաշի Միաբանութիւնը, Ս. Յակոբեան դարաւոր ու փառաւոր հաստատութիւնը՝ այլև Հայաստանեայց եկեղեցին ու բովանդակ Հայոց ժողովուրդը՝ երուսաղէմի անդուզական Պատրիարքին, մեր սիրեցեալ Դուրեան Սրբազանին անակնկալ մահուամբը։

Տէրը այց ընէ իր հօտին և իր եկեղեցիին։

Ի նշան սգոյ երկուշաբթի օր փակուեցան ազգային և անհատական վարժարանք, Առաջնորդարան, որուն վրայ կէս քաշուած դրօշը ծածանեցաւ մինչև երեկոյ։

Մտադիր ենք յառաջիկայ Կիրակի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել և կատարել Հոգեհանգստեան պաշտամունք, հրաւիրելով բոլոր պաշտօնական անձինք, ուսանողք և ուսուցիչք։

Մամբէ Ծ. Վրդ. Սիրունեան

Ողորում Բարգին Մրբազանին

Բարիզ, 30 Ապրիլ 1930

Լացը աչքիս, զողզոջ գրիչով մը կը տողեմ ներկայս. իրա՛ւ է որ մեռաւ այս աննման անձը, որ եղբայրական սիրով կապուած էր ինձ հետ՝ մանկութենէս իվեր։ Վախճանեցա՛ւ, իրա՛ւ անհետացաւ Հայ եկեղեցականութեան այդ կարկառուն վեհափառ գէմքը, ԵՂԻՇԷ ՍՐԲԱԶԱՆ ԴՈՒՐԵԱՆԸ, որ Ս. Երուսաղէմի Վանքին արեւը ըլլալ սկսած էր։ Ի՞նչ եղաւ՝ որ այսպէս յանկարծակիի բերաւ արարաշխարհ, ի՞նչ պատահեցաւ... որչափ ցաւ է սրտիս, որ իբր իւր վաղեմի դասընկերն ու բժիշկը քօվը չգտնուեցայ, իմ խնամքս ալ զուգելու այն պատուական բժիշկներուն, որոնք անշո՛ւշտ իրենց բոլոր կարողութիւնը իզորձ դրին մեր ու ձեր սիրելի Սրբազանը փրկելու։ Միհրանին հետ լացած էինք Պետրոսին վրայ. ես անա մինակս կուլամ եղիշէ Սրբազանին վրայ։

Անհուն է զգացած ցաւս, սիրելի Բարգէն Սրբազանս. սակայն յետ այսորիկ Ձեր ու թորգոմ Սրբազանին վրայ կենդանի պիտի համարիմ Սրբազան եղիշէն ու ո՛չ միայն ես, այլ հանուր Ազգը իւր կարօտը ձեր երկուքէն պիտի առնէ։ Աստուած Ձեզի ու ամենեցունցդ երկա՛ր ու երկա՛ր օրեր բաշխէ, և նոր նոր եղիշէներ պարգեւէ մեր տարաբախտ Ազգին... .

Յաւակից Ձեզ ու անձնուէր
Տոբ. Թորգոմեան

Յ. Դ. — Տիար Ազրիպպաս եթէ այդ տեղն է հաճեցէ՛ք իմ ցաւակցութիւններս յայտնել իրեն ու Տիկնոջը, ինչպէս նաեւ ամբողջ Միաբանութեան, որուն կանխած

էի արդէն հեռագրով ցաւակցել առանձինն, ու յետոյ Եկեղեցւոյ Վարչութեան հետ:

Իւր մահազդէն հատ մը կը խնդրեմ որ խրկէք ինձ, նաեւ դազազլին մէջ պառկած լուսանկարը՝ եթէ հանել տուիք:

Նոյն

Ուղղում Մեսրոպ Սրբազանին

Բաբիդ, 28 Ապրիլ 1930

Վազեմի բարեկամս,

Սրտի դառն կսկիծով կ'իմանամ մահը մեր սիրելի վարդապետին՝ Ամեն. Եղիշէ Դուրեան Սրբազանին, որ անբասիր կեանք մը ապրեցաւ, որ կէս դար Հայ Եկեղեցւոյ ծառայեց, որ սերունդներ կրթեց, որ գըրականութեան սատարեց, որ պատմութեան մթին կէտերն ուսումնասիրեց և լուսարանեց, որ՝ վերջապէս՝ իր փառաւոր անուան արժանի աշակերտներու հոյլ մը պատրաստեց, որոնք փառքն ու պատիւն եղան Հայ Եկեղեցիին և Ազգին:

Օրհնեալ ըլլայ իր յիշատակը:

Կը խնդրեմ, սիրելի Սրբազան, ընդունիլ խորին վիշտս ու սրտագին ցաւակցութիւններս այս դառն և անփոխարինելի կորուստին առթիւ, և հաղորդել Նոյնը՝ Երուսաղէմի պատուական Միաբանութեան:

Ձեզ վշտակից

Յ. Կ. Բամադեան

Ուղղում Մկրտիչ Սրբազանին

Երուսաղէմ, 28 Ապրիլ 1930

Սրբազան Հայր,

Սրտի խորունկ կսկիծով կ'ողբանք անփոխարինելի կորուստը մեր Սրբազան Պատրիարք Զօր՝ Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոս Դուրեանի, և մեր անկեղծ ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Ձեզի և Պատուարժան Միաբանութեանդ, երկնային մխիթարութիւն հայցելով ի վերուստ:

Մնամ ի համբոյր Ս. Աջոյդ

Ձերդ խոնարհ որդի

Յակոբ Քիւրճեան

Ուղղում Միաբանութեան

Յուպէ, Ապրիլ 28 1930

Սրբազան Եղիշէ Արք. Դուրեանի ցաւալի մահուան առթիւ հաճիք ընդունիլ իմ անկեղծ ցաւակցութիւններս.....

Իւր համբաւը, իւր գիտութիւնը իւր եկեղեցասիրութիւնը և իւր հայրենասիրութիւնը զինքը անմահացուցին.....

Նա եղաւ ճշմարիտ օրինակ ներկայ և յաջորդ հայ կղերին, կրկին կը մխիթարեմ Պատժ. Միաբանութիւնը խնդրելով Ս. Հոգիէն յաջող ընտրութիւն և նման յաջորդ:

Տիգրան Գանեան

Ուղղում Մկրտիչ Սրբազանին

Երուսաղէմ, 28 Ապրիլ 1930

Գեր. Ս. Հայր,

Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Դուրեան Պատրիարքի, այդ մեծ Վարդապետին, մտքի հսկայ տիտանին, անզուգական լեզուագէտ-քննադատին, զգայուն Բանաստեղծին և մեծանուն Գահակալին մահը կ'ողբանք նաեւ Երուսաղէմաբնակ ափ մը Զէյթունցիներս: Այս տխուր և անփոխարինելի կորուստին առթիւ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Ձեզ, և Ձեր միջոցաւ ալ Ս. Յակոբի Միաբանութեան, միտնգամայն հայցելով երկնային մխիթարութիւն, երկար օրեր, և արժանաւոր յաջորդ մը Մեծ Քահանայապետին:

Մատչելով ի համբոյր Ս. Աջոյդ,

Ի գիւմաց Զէյթունի Հայր. Միութեան

Ատենադպիր

Ատենապետ

Կ. Յարութիւնեան

Յ. Կարապետեան

Ուղղում Տեօֆիլ Ժողովին

Պէյրութ, 29 Ապրիլ 1930

Դեռ երէկ, Հայ Ժողովուրդը զբաղեցաւ իր սիրելի Պատրիարքին Յոբելեանով և Սրբազան Յոբելեարին կատարած գործի արժէքով:

Սաղմէն եկած բօթը, արիւնեց արդէն վերաւոր Զէյթունցւոց սրտերը:

Դիւրին չէ հաշտուիլ մեծ հանճարներու մահուան հետ: Դուրեան Պատրիարքի անհետացումով՝ հայ սգակիր ժողովուրդը եւ անոր նահատակ եկեղեցին կորսնցուց երկրորդ Շնորհալի մը եւս: Դուրեան եւրէկ յուզումով յիշեց իր մեռելները եւ մեր ցեղին բիւրաւոր նահատակները, իսկ այսօր կ'երթայ կը միանայ անոնց՝ տանելով Յեղին բողոքը Յեղը Ստեղծողին:

Հայ ժողովուրդի անվերջ տառապանքը, միլիոն մը նահատակներու խաչելութիւնը, իր երէկի նահատակ գրչի եղբայրներու յօշոտութիւնը՝ թէ մեր աստանդական ու թափառական կսկծալի վիճակը, հաւեց ու մաշեց մեր ամբասիր Պատրիարքը:

Խաչուած ցեղի մեծ զաւակը՝ Խաչեցեալին մօտն է հիմայ, ըլլալով մեծ թարգմանիչը Հայ ժողովուրդի խոր ցաւերուն: Դուրեանի հոգին եւ շունչը եւ յաւէտ խընկելի յիշատակը պիտի ապրի մեր մէջ քանի կ'ապրինք եւ քանի Աստուծոյ տաճարը կը մնայ մեզ համար պաշտամունքի սրբոգան ներշնչարան մը:

Ձեր սուգին մասնակից դժբախտ Զէյթունցոց զգացումներուն թարգման,

Զէյթունի Հայրենակցական Միութեան

Կեդրոնական Վարչութիւն

Ատենադպիր Ատենապետ

Գր. Գ. ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ Պաղ. Սալարեան

Ուղղուած Մկրտիչ Արքապանին

Կ. Պոլիս, 29 Ապրիլ 1930

Գերապատիւ Արքապան Հայր,

Ս. Աթոռոյդ Գահակալ եւ Առաքելաշաւիղ Պատկ. Միաբանութեանդ Արժանընտիր Նախագահ յաւէտ ողբացեալ, մեծանուն եւ տաղանդաւոր Գրագէտ-Պատրիարք Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպսկ. Դուրեանի անակնկալ եւ յաւիտենական դառն կորուստին առթիւ, կը փութամ իմ խորին վիշտս եւ սրտազին ցաւակցութիւններս յայտնել, արտասուածքոր աչօք, Ձեր Արքայութեան եւ բոլոր միաբանակիցներու: Համբուրիւ Ս. Աջոյդ եւ խորին ակնածանօք մաղթելով կար եւ կարողութիւն, մնամ միշտ Ձեր խոնարհ որդի

Լեւոն Միհրանեան

(Խմբագիր «Նոր Լուր»)

Ուղղուած Մկրտիչ Արքապանին

Գահիրէ, 29 Ապրիլ 1930

Արքապան Հայր,

Մեր ամենուս սիրելի եւ պաշտելի Դուրեան Արքապան Պատրիարքի դառնադէտ կորուստը մեծագոյն վիշտ պատճառեց վարժարանիս Տնօրէնութեան, ուսուցչական կազմին եւ ողջ երկսեռ աշակերտութեան:

Համայն ազգին հետ մենք ես դառնօրէն կ'ողորանք իր անժամանակ կորուստը, որ ընդհանուր սուգի մատնեց ամբողջ հայութիւնը, որ դեռ երէկ այնքան մեծ խանդավառութեամբ տօնեց մեծանուն հանգուցեալին քահանայութեան յիանալիայ յորեկեանը:

Խնդրենք, բարի եղէք թարգմանն ըլլալ մեր անհուն վշտին եւ մեր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան՝ իր կրած այս անդամանելի կորուստին համար:

Մատչելով ի համբոյր Ձեր Արք. Աջոյն, Ձեր սուգին մասնակից

Տնօրէնութիւն Թաճեան Վարժ. Թաճեան Քոյրեր

Ուղղուած Բարգին Արքապանին

Ամման, 29 Ապրիլ 1930

Սիրելի Արքապան

Սրտի անհուն կսկիծով մը իմացայ Դուրեան Արքապանի մահուան գոյժը, վանքէն տրուած հեռագրէ մը. գրիչս անկարող է բացատրել այն ցաւը, որ տակաւին կ'զգամ, զի բազմակողմանի է այն: Նախ որ թանկագին ու անրիժ կեանք մըն է որ խաւարեցաւ. երկրորդ, դժբախտ հայ ժողովուրդը կորսնցուց իր ամէնէն կարող եւ արդիւնաւոր զաւակներէն մէկը. երրորդ, հայ Սիոնը կորսնցուց անշահախնդիր եւ արթուն հսկող մը, որուն ուղղուած էին, իբր ապաստանի միակ վայր մը, ի սփռուս աշխարհի ցրուած հանուր հայութեան աչքերը. կորուստներ որոնք անփոխարինելի են. խեղճ հայ ժողովուրդ:

Պիտի խնդրէի, վշտակիր Արքապանս, որ հաճէիք ընդունիլ իմ խորին ցաւակ-

ցութիւնս այս առթիւ, և թարգմանը ըլլալ ատոր Ազրիպայա Էֆ. ի և Ս. Յակոբայ Միարանութեան մօտ:

Ռորին յարգանքներով
Զերդ
Վ. Պարսանեան

Ուղղուած Մեսրոպ Մրբազանին

Վառնա, 30 Ապրիլ 1930

Անցեալ Նոյեմբեր 24էն ի վեր կը դըտնուէի անկողնի մէջ. հազիւ թէ ի վիճակի եղալ գրելու. այսօր հետազոտութեան տուած գուժը սարսեց զիս և իմ խնամքին յանձնուած հօտը. ուստի, հաճեցէք ընդունիլ իմ և իմ օրհնեալ ժողովրդեան սրտագին ցաւակցութիւնները մահուանը համար մեր յոյժ սիրեցեալ Դուրեան Տէր եղիշէ պաշտելի Սրբարան Հօր — Շնորհազարդ և անձնուէր Պատրիարքին Սրբոյ Երուսաղէմի:

Յաւակից Զեզ և միշտ խ...որդի
Սարգիս Քիյ. Վարիպեան
Աւագներէց Ս. Եկեղեցւոյս

Ուղղուած Մկրտիչ Մրբազանին

Աղեքսանդրիա, 29 Ապրիլ 1930

Սգակիր Սրբազան Հայր,

Երէկ արցունքով և անսահման կակիծով իմացանք մեր պատուական և սիրեցեալ Հօր Ամեն. Տէր եղիշէ Ս. Պատրիարքին դառնաղէտ մահը, որուն շնորհակցելի ազգեցութեան տակ ձեռքերս կը դողան ու եւէ մխիթարական խօսք գրելու բոլոր անոնց՝ որ ճանչցան մօտէն իր առաքելին, աննման անձը և վայելիցին հայրական խանդակաթ սէրը:

Սրբազան Հայր, իրաւունք ունիք, լացէք և լացուցէք մեզ, որ իր որդեգիր զաւակները և խոնարհ ուսանողները եղած ենք, զի այս պարզ մահ մը չէ և ո՛չ ալ դարմանելի կորուստ մը, որուն ահաւոր ցաւը անկարելի է որ մեր դժբախտ ազգը մոռնայ հարիւրաւոր տարիներ, մինչև իսկ եթէ ապագայ տարիները նոր առաքելատիպ եղիշէ Սրբազաններ ձերն:

Թոյլ տուէք ինձ ուրեմն, վշտակոծ Հայր, որ համարուելով Զեր Գերապատուութեան Ս. Աջը, երուսաղէմի սգաւոր ժրջան Միարանութեան աւագին և կրտսերին, եկեղեցականին և աշխարհականին սրտագին ցաւակցութիւններս յայտնեմ, մաղթելով որ Երկինք խնայեն մեզ այսպիսի ցնցող մահեր այսուհետև, որոնք բովանդակ հայութիւնը կը զրկեն իր արժանաւոր առաջնորդներէն:

Մնամ խոնարհ և անմխիթար որդի
Զեր Սրբազնութեան
Վ. Արծրունի

Ուղղուած Մկրտիչ Մրբազանին

Պէյրութ, 29 Ապրիլ 1930

Սրբազան Տէր.

Սրտի անհուն կակիծով տեղեկացանք մեր սիրելի Ամենապատու Հօր, Տ. Տ. եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոս Դուրեանի մահը. իսկապէս կայծակ մըն էր լուրը, որ շանթահարեց մեզ, սուգով ու արտասուքով պատելով մեզ ու վարժարանը. չէինք կըրնար հաշտուիլ իրականութեան հետ. զըրկուիլ գորովագութ Հօրմէ մը, որ այնչափ համակրանք ու գուրգուրոտ վերաբերում ունեցած էր վարժարանիս հանդէպ. որբանա՛լ, ինչ տխուր բան, բայց վերջապէս իրականութիւն: Վարժարանս յայտնած է և պիտի յայտնէ իր յարգանքի և երախտագիտութեան զգացումը Ն. Ամենապատուութեան: Սրբազան Տէր, ունինք մխիթարութեան կէտ մը միայն, այն յոյսը թէ, այսուհետև Զեր Սրբազնութիւնը և Պատկ. Տնօրէն ժողովը պիտի շարունակէ այն գուրգուրանքը հանդէպ վարժարանիս, որ կը վայելէր իր հանգուցեալ Հօրմէն:

Այս առթիւ կը խնդրենք, Սրբազան Տէր, ընդունիլ մեր և ամբողջ ուսանողութեան ցաւակցութիւնները և մաղթանքները արեւատութեան Զեր և Միարանութեան համար:

Որդական յարգանք և համբուրել
Զեր Ս. Աջոյն, մնամք ի զիմաց Ս. Նշան
վարժարանի Հոգաբարձութեան,

Ատենաղապիր Ատենաղետ
Sof. Կ. Յ. Խաչիկեան Sof. Գ. Գրգիւսեան

Ուղղուած Մկրտիչ Սրբազանին

Գահիրէ, 30 Ապրիլ 1930

Բարձր. Սրբազան Հայր,

Ձեզի հետ անկեղծօրէն կ'ողբամ անդամանելի կորուստը՝ զոր ունեցան Ս. Յակոբեանց Մայրապանքդ, հայ ազգն համօրէն ու եկեղեցին. սղալի՜ մահովը Ձեր Սրբազնութեան Հոգեւոր Պետին և Ուսուցչին՝ Ամենապատիւ Դուրեան Սրբազանի, Մեծանուն Պատրիարքին, անստգիւտ եկեղեցականին, Մեծ Ուսուցչին, Մեծ Մարդուն:

Հայ գիրն ու գրականութիւնը, լեզուն ու պատմութիւնը ո՛րք կը մնան կարծես. որքա՛ն սրտապնդիչ էր Իրե՛ն նայիլ մեր վարանումներուն, տարակոյսներուն ու տատամսումներուն մէջ. իցի՛ւ կարենայինք տոկալ փուլումին որ կը կատարուի մեր մէջ, իցի՛ւ կարենայինք դիմադրել յուսահատութեան . . . :

Խնդրելով որ հաճիք ընդունիլ իմ անկեղծ ցաւակցութիւններս, կը մնամ,
Համբուրիւ Ձեր Ս. Աջոյն
Զերդ
Ղ. Ն. Նահապետեան

Ուղղուած Մկրտիչ Սրբազանին

Գահիրէ, 30 Ապրիլ 1930

Ս. Երուսաղիմայ Ս. Պատրիարք Հօր փառանման դառն լուրը ինձ ևս սուգի մէջ թողով, կը խնդրեմ Սրբազան Հայր հաճեցէք ընդունիլ անկեղծ ցաւակցական զգացումներս:

Այս տխուր առթիւ հաճեցէք նաև հաղորդել Պատ. Միաբանութեանդ՝ իմ ցաւակցութիւններս: Տէրը անասան պահէ Ս. Աթոռը, որ փառքն ու պատիւն է Հայ Ազգին:

Ընդունեցէք նաև Տիկնոջ և Աղջկանս վշտակցութիւնները այս տխուր առթիւ. անոնք վերլիշումը կ'ունենան այն զեղեցիկ ասպնջականութեան որոնք ունեցան վանքին մէջ՝ յորեկինական հանդէսներու ատեն:

Մտաշելով ի համբոյր Ս. Աջոյդ,
Վահան Զարդարեան

Ուղղուած Մկրտիչ Սրբազանին

Կ. Պոլիս, 1 Մայիս 1930

Խոր վշտով, դառն ցաւով համակեցանք ի սուգ և յողբ, մեծ այն կորուստին որ ունեցանք յանձին նորին Սրբազնութեան անձնուէր Պատրիարքին անձնուէր նախագահին պատուական միաբանութեանդ և Ս. Աթոռին անմոռաց Դուրեան պատուական մեծ ուսուցչին: Յաւեր կան որ ընդհանուրինն են, վշտեր կան որ բոլոր հոգիներունը ու այսպէս անհ Դուրեանինը, իր դառնաղէտ մահովը և տխուր շատ տխուր իրականութիւնովը:

Մեր ցաւակցութիւնը Դերապ. Եղբայրութեանդ ու Սրբազան բոլոր եղբարց և հոգեւորական վարդապետաց ու բոլոր Միաբանութեան:

Հոգին Շնորհաց մխիթարէ ամենեւինդ ու ամենս որ լցած ենք սուգով անմխիթար. և հանգիստ երանական ու անվախճան լուսաւորութիւնով իր հոգւոյն:

Մնամ եղբայրական ողջունիւ
Աղօթակից
Նախկին Պատ. Տեղ.
Դեռզ Արք. Արսլանեան

Ուղղուած Մկրտիչ Սրբազանին

Լոնտոն, 1 Մայիս 1930

Սրբազան Հայր,

Սրբազնութեանդ հեռագրէն մեծ կըսկեմով վերահասու եղայ Ամեն. Դուրեան Ս. Պատրիարք Հօր մահուան գոյժին. աւսիկա ոչ միայն կորուստ մ'է Ս. Յակոբայ Աթոռին համար, այլ նաև անդամանելի հարուած մը ամբողջ Ազգին: Ես ալ իբր սրտցաւ ազգային մը կ'ողբամ Ն. Սրբազնութեան այս յանկարծական անհետացումը մեր մէջէն և այս առթիւ կուգամ անգամ մ'ևս խորին ցաւակցութիւններս յայտնել Ձեզ և Ձեր միջոցաւ բոլոր Միաբանութեանդ յարգելի անդամոց:

Մնամ յորդանօք
Ն. Պ. Կիւլպէնկեան

Ուղղուած Մկրտիչ Մրբազանին

Ալեքսանտրէթ, 1 Մայիս 1930

Հալէպի Աղղ. Առաջնորդարանէն ըստացուած լուր մը ցնցեց ամբողջ քաղաքը. կայծակը տուելի ուժովին չէ՛ր կրնար ըլլալ. Անցնող տարուան վերջերը իր յիսնամեայ բեղուն և անգնահատելի գործունէութեան յորելեանը աննախընթաց խանդավառութեամբ ամէն ուրեք կատարուած Մեծագոյն Վարդապետին և եղական Պատրիարքին անակնկալ մահը, ի՞նչ կ'ըսեմ, յաւիտենական նինջը, աղէտաբեր ուրականի մը պէս մթազնեց բոլոր պայծառ զեմքերը. եկեղեցիի ու դպրոցի պաշտօնեան ու զիրի և զիրքի մարդը:

Ինչպէ՞ս հաւատալ սակայն այս ընդ-վզեցուցիչ բօթին: Վեհափառ Յորելեարի մասին ստացուած վերջին տեղեկութիւններուն մէջ ոչինչ կար մտահոգիչ, և ահա յանկարծ սուգի աղջամուղջը կը տրեւէ ամէն կողմ: Ո՞վ պիտի տայ մեզ լսել այսուհետեւ պաշտելի Սրբազանին առաքելաշունչ հմայիչ պատգամները, կարգալ հայ գրականութեան ու բանասիրութեան գոհար արժէքները, և հասցընել տարուէ տարի կենդանի առաքելներ Հայ Եկեղեցիին ու ազգին . . .

Օ՜հ, Սրբազան Հայր, վշտին ծանրութիւնը հաւասար կորուստին մեծութեան՝ անմխիթար կը թողու մեզ իր յետին սաները, և ես՝ մին անոնցմէ՝ արտասուալից աչքերով ի հեռուստ կը մօտենամ զեռթարմ իր դամբարանին՝ զայն համբուրելու և ըսելու համար լսին «Հայր, օրհնէ՛ ու մխիթարէ՛ զիս»:

Իր սգակիր սաներէն
Գրիգոր Ֆերմանեան

Ուղղուած Բարգին Մրբազանին

Փարիզ, 2 Մայիս 1930

Դուրեան Պատրիարքի յանկարծական անուկնկալ մահը աղէտ մըն է: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Երուսաղէմի վանքը, Ժառանգաւորաց փոթարանը, Սլոնը, երբ Դուրեան կը վախճանի և դուք կը մեկնիք: Կիլիկեան Աթոռին վրայ բախտաւորութեան լոյս

մը իջած միջոցին՝ ահա ամպ մը կուգայ պատել Երուսաղէմի Աթոռը որ այնքան լաւ շրջանի մը մէջ մտած էր: Ի՞նչ տարօրինակէս յամառ մշտանորոգ՝ այս ժողովուրդին քամբախտութիւնը:

Ի՞նչպէս եղաւ որ յանկարծ քանդուեցաւ Դուրեան Պատրիարքի առողջական վիճակը: Բոլորովին բուժուած կը կարծէինք: Ատենէ մը ի վեր տկարութեան նշաններ չէին տեսնուեր, կարելի չէ՞ր տուելի առաջ միջոցներ ձեռք առնել, յանկարծակի՛ եկաւ *crise*ը, յուսահատ գործողութիւն մը փորձուեցաւ ու անոր հետեւեալն եղաւ մահը: Շնորհակալ կ'ըլլամ եթէ հաճիք այս բոլորին վրայ քիչ մը տեղեկութիւն տալ:

Գիտէք թէ ի՞նչքան կը սիրէի զինքը. կ'երեակայէք ի՞նչքան տխրած եմ մտածելով որ այլ ևս չպիտի տեսնեմ զինքը, զիր մ'իսկ չպիտի ստանամ իրմէ: Դեռ տասը տարի ան կրնար ու պէտք էր մնար Երուսաղէմի վանքին զուլսը: Ո՞վ իր տեղը պիտի բռնէ:

Սիրալիբ բարեկներով

Զեբգ

Ա. Զօպանեան

Ուղղուած Միսրանուքեան

Միլանօ, 2 Մայիս 1930

Անցեալ շաբաթ օր՝ տեղուոյ զաղութը հեռագիր մը ստացաւ Փարիզէն, Դերաշնորժ Թորգոմ Արքեպիսկոպոսի կողմանէ, որ կ'իմացնէր մեզի Ամենապատիւ Դուրեան Պատրիարքի հիւանդ ըլլալը և անոր ծանր վիճակը: Այս տխուր լուրը մեծ ցաւ պատճառեց զաղութիս բոլոր ազգայիններուն: Տեղուոյ Հայ Եկեղեցոյ Հոգաբարձութիւնը մասնաւորապէս եկեղեցական պաշտամունք կատարեց, զաղութիս Հոգ. Հովիւ Տէր Նիլիէ քահանայի միջոցաւ. մասնաւոր աղօթքներ կատարուեցան Ս. Յակոբայ աթոռակալին բժշկութեան և կենաց համար: Ժողովուրդը եկեղեցիէն մեկնեցաւ յուսալից՝ սպասելով նպաստաւոր լուրերու մեր սիրեցեալ Պատրիարքին առողջութեան վրայ: Բայց աւագ որ չատչանցած գոժեց մեզի այն տաժանելի լուրը թէ արդէն աւանդած էր հոգին Երուսաղէմի բազմապատակ Դահակալը:

Այս առթիւ Հայ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն փութաց խրկել Ձեզի ցաւակցական հեռագիր մը, որուն պատճէնը ներփակ պիտի գտնէք: Նոյնպէս կու գամք Ձեզի, ինչպէս նաև համայն եկեղեցական եւ աշխարհական իշխանութեանց կրկնել մեր սրտագին ցաւակցութիւններն այս անդարմանելի կորուստին համար, մաղթելով միանգամայն որ Սուրբ Յակոբայ Միաբանութիւնը կարենայ տալ հայ ազգին հանգուցեալ անդոյգ Դուրեան Պատրիարքի նման անբասիր եւ շնորհալի եկեղեցւոյ զաւակներ:

Խորին վշտով եւ սուգով
Ի դիմաց Հայ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան
Միւլանոյի՝

Ատենադպիր Ատենապետ
Տրդատ Դ. Տկմիւրեան Խ. Թօփաբեան

Ուղղուած Բարգին Մրբազանին

Հալէպ, 3 Մայիս 1930

Ձեր Սրբազնութեան կուգամ վշտակցել, իբրեւ Աւագ սանը Դուրեան Եղիշէ Ամին. Պատրիարքին եւ հնգամեայ գործակիցը Ն. Սրբազնութեան ժառանգաւորաց Վարժարանի մէջ, մաղթելով որ Երկինք օթանդակեն Ձեզ մխթարուելու այն անդարմանելի կորստեան առթիւ, որ իբրեւ Վարդապետ, Ուսուցիչ եւ Բանաստեղծ երբեակ հանգամանքներով, օրինակ հանդիսացած էր յիսնեակ տարիներէ ի վեր հանութր եկեղեցականութեան եւ ուսանողութեան, եւ իբրեւ Քարոզիչ Բանին կենաց՝ հաւատացելոց, շինականաց, քաղաքացւոց եւ մտաւորականաց ներշնչող մը եղած էր քրիստոնէական կեանքի եւ հայենակ ոգւոյ: Եղիշէ որ յորելինական պատկները չթորչումած, սուգի ծաղկեպսակներ կուգան ողողել Յորելեար վաստակաւորի գերեզմանը: Ո՛րքան մօտիկ է արդարեւ որորանին եւ դամբարանին մէջտեղի անջրպետը: Բայց գոնէ սփոփանք մը կը տանի Մեծ Մահականացուն. համազգային յարգանաց առհաւատչեալն տեսաւ, շօշափեց եւ ապա հանգեաւ, ինչպէս ըսած էր վաղամեռիկ եղբայրը. մահամերձը լացողներ ու յարգողները միանգամայն տեսած ըլլալով վախճանեցաւ: Հանգիւստ իր աննհնգ ու սրբ-

բանուէր հոգւոյն: Թող երկինք անթառամ պսակներով այլևս միացնէ անոր հոգին եւ իր նախնեաց՝ Սրբոց Սահակայ-Մեսրոպայ եւ Ձեզ՝ իր անդրանիկ սանին. Տէրը նման Եղիշէի՝ պարգեւէ Եղիային կրկնակի ոգին որ կարենաք անվհատ ու անվկանդ շարուանակել անոր ուղին, զոր ընդգրկած էք ի վաղուց անտի, որ մխթարութիւնը պիտի ըլլայ Ձեր ու մեր, ազգին լրութեան եւ երջանիկ հոգւոյն՝ Ձեր Ուսուցիչ երկոքին Պատրիարքաց հանգուցելոց:

Գարեգին Քննյ. Պողարեան

Ուղղուած Բարգին Մրբազանին

Պէյրութ, 3 Մայիս 1930

Սրբազան Հայր:

Համայն հայութիւնը ընդ որ եւ ես, սրտի անհուն կսկիծով ընդունեցանք ցաւալի գոյժը, Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոսին եւ Պատրիարքին Հայոց ի Սուրբ Տեղիս:

Հանգուցելոյն կեանքի զրուատիքը ընել իմ տկար գրիչի գործը չէ. եւ արդէն ինչ որ գրել ջանամ, դու պիտի լինի ընդօրինակութիւնը այն ամէն խօսուածք եւ գրուածքին, որոց ենթակայ եղաւ. ես միայն մէկ խօսք ունիմ, Սուրբ մըն էր որ մեռաւ, նա 20րդ դարու ոգւոյն համապատասխան կեանքով ապրող Սուրբ մըն էր, միւլենոյն ատեն, նա կոչուած էր կերտել երկրորդ Ոսկեդար մը. սակայն աւա՛ղ, պատեհութիւնները չքաջալերեցին, եւ մանաւանդ աւա՛ղ որ, մահը անժամանակ եկաւ, եւ փակեց ամէն ինչ գոնէ իրեն համար:

Այո՛, «Այր մեծ անկաւ», եւ իրաւամբ արժանի է լալ եւ ողբալու: Ես միշտ կը ջանամ նայիլ նաև մետայլին միւս կողմը. ուր կը կարգամ, մեռա՛ւ Դուրեան Պատրիարքը, բայց պատուով ապրեցաւ եւ իր փառքի զազաթնակէտին վրայ մեռաւ. տակաւին «Ովսաննա»ներու արցունքը չմարած մեռաւ, եւ երեք «ի խաչ հան զգա» ըսող մը չգտնուեցաւ: Իր անձին նախանձելու շատ բաներ կան, անցեալը անբասիր, ներկայն պատուաւոր ու փառաւոր, ապագայն . . . պերճ եւ փայլուն. ալ ի՞նչ պէտք է մարդ էակի մը համար:

Սրբազան Հայր, դիտեմ շատ ընդհուած էք, կորսնցուցիք Ձեր ուսուցիչը, Ձեր բարեկամը և խորհրդականը. որոյ համար Հոգւոյն Սրբոյ մխիթարութիւնը կը հայցեմ: Եւ կը համբարեմ Ձերդ Սրբազնութեան Աջը:

Յորին յարգանք
Ս. Ա. Խաչատուրեան

Ուղղութեամբ Մկրտիչ Սրբազանին

Կ. Պոլիս, 3 Մայիս 1930

Ս. Աթոռիդ արժանաւոր պետին, և համայն ազգայնոց՝ սիրեցեալ ու պաշտեցեալ եղիչէ Արքեպ. Դուրեան պատրիարքի մահուան ցաւառիթ լուրը, սրտամորմոք գոյժ մ'եղաւ մեզ համար, ու խորին սգով համակեց:

Արդարեւ, մեծ է կորուստը, որուն առջեւ, ամէն խղճամիտ հայ կ'ողբայ դառնակակիծ: Այնինչ, իր Բաճանայութեան Յիսնամեակին առթիւ՝ փառաւորուած արժանաւորացէս, աչերը առյաւէտ կը փակէ, արցունքի կաթիլներ խլելով բոլոր հայերու աչքերէն: Արժանաւոր Պատրիարքը Ս. Աթոռիդ, ճշմարիտ և իմաստուն Հայր, անբասիր՝ եկեղեցականը, հոգեշունչ՝ բանաստեղծը ո՛չ ևս է: Սիւն սուգ հազաւ. սուգ հազաւ հայ Ազգը սգաւոր:

Նորին Ամենապատուութիւնը, իր աչերը փակեց, վստահ արժանաւոր յաջորդի մը, Ս. Յակոբեանց բազմաշարժար աթոռին վրայ: Վշտակոծ տողերովս

մնամ մայր Գալֆ. Որբանոցի
ի համբոյր Ս. Աջոյդ՝
Աղաւնի Մյուս. Կ. Բեօսէեան

Ուղղութեամբ Մկրտիչ Սրբազանին

Կ. Պոլիս, 3 Մայիս 1930

Ս. Յակոբեանց Առաքելական Աթոռի արժանաւոր պատրիարքին, Դուրեան եղիչէ Սրբազանի կորուստը արդարեւ շատ ծանր է: Սիւնի հետ, ամբողջ հայ ազգը կը սգայ: Սրբազանը սակայն, իր հայու պարտականութիւնը լիովին կատարեց, իրեն համար զծուած շրջանը պատուաւորապէս բոլորեց, ու մեկնեցաւ «զաւուրբ

լցեալ».— Ինք կրնայ խղճի հանդարտութեամբ ըսել.— «զընթացան իմ կատարեցի...»:

Ու այդ համոզումով, Նորին Սրբազնութիւնը իր աչերը փակեց՝ Արեւուն, ճուղաւոր դարձուցած Յաւիտեականութեան լոյսին:

Իմ գգացած խորունկ ցաւս, կցելով Միաբանութեանդ կսկիծին, կը վերջացնեմ նամակս, մաղթելով որ՝ Սիւնի Աստուածը, իր Աթոռին համար նոր Դուրեան մը յաւուրցանէ: Այն ատեն է որ՝ Երուսաղէմի այդ մեծ մենաստանը սիրողներուս վիշտը մեղմացած, ու ցաւը փարատած պիտի ընայ:

Համբարեմ Ս. Աջոյդ
Մեղուն Աստուր
Տնօր. Գալֆ. Ազլ. Որբանոցի

Ուղղութեամբ Տեօրեան Ժողովին

Ալեքսանտրէթ, 4 Մայիս 1930

Անդարմանելի և մեծ կորուստին ցընցող գոյժը արդէն հաղորդուած էր տեղիս հասարակութեան և մասնաւորներու. և այսօր մեր փոքրիկ եկեղեցին իր սգաւոր զգեստաւորումով և բարեպաշտներու բազմութեամբ մը լացաւ ու ողբաց իր Մեծճարտարապետը:

Ու իմ — մին աննշան աշակերտներէն նշանաւոր Ուսուցչապետին — կարեւոր սիրտը կրկին կ'արիւնոտի սա՛ պահուս ի ձեռին ունենալով Պատ. Միաբանութեանդ մահազգը: Կ'ըմբռնեմ Գեր. Ս. Հայրեր թէ սուգը, կսկիծը համազգային, համահայկական է: Սակայն ինչպէ՞ս չափել խորութիւնը ա՛յն վշտին՝ որ կը թարթափի Ս. Յակոբի փառալուրդ և սեւապատ աթոռին շուրջ, Վեհարանէն ներս, Ձինքը մօտէն ճանչցող՝ պաշտող սաներու սրտին մէջ: Եւ երեւակայել թէ՛ հայ բեմը ա՛լ պիտի չլսէ նոր օրերու Մեծ-Տեսանողին աստուածամաստ պատգամները. հայ գեղարուեստը պիտի զրկուած մնայ իր Մեծ-Կերտողէն, և Հայ եկեղեցին մեկուսացած՝ Մեծագոյն Բարենորոգիչէն: Ձեմ կրնար փորձել մխիթարական խօսքեր կախալել արժանայարգ Ս. Հայրերուդ: Ուխտ մը միայն ունէի, չմեռած անգամ մըն ալ

տեսնել՝ վայելել իր լուսատիպ գեմքը և լսել մարդարեւաշունչ խօսքերը. աւաղ նա զիս կանխեց . . . բոլոր ազգը խոր թախ՝ ծովեան մատնելով:

Արդ մարած ուխտս շրջելով սառած փափաքի մը, պիտի խնդրէի որ մերձեւնալով իր թարմ ու լուսաւոր դամբարանին և տա՛ք արցունքի կայլակի մը ընդմէջէն լուս ըսէի՝ք իրեն տրուալիս կողմէ՝ «Հայր տո՛ւր ինձ դաս մը Ա. Բ. Գ. էզ»:

Ամենախորին յարգանքներով վշտակից Ձեզ
Գրիգոր Ֆեւմանեան
(նախկին սան Արմաշու Գպրեւմանքին)

Ողորտած Բարգին Սրբազանին

Հալէպ, 5 Մայիս 1930

Վշտակիր Սրբազան,

Դիտեմ, կ'զգամ որ շատ դժուար է մխիթարել Ձեր Սրբազնութիւնը, Դուրեանի մահովը Ձեր կրած վշտին մէջ: Կորուստը ահաւոր է, բացուած վիհը անյատակ. սուզը բոլորիս է, բայց է առաւելագէտ աւնոնց՝ որոնք ցանկալի երջանկութիւնը ունեցան իրենց մտքի ձեւերն ու քանդակները Դուրեանի աստուածային մուրճէն ու մականէն ստանալու: Պիտի չմոռնամ երբեք Հոկտ. 26-ի առտուն, հէք Դուրեանի մատուցած Ս. Պատարագը, իր երեցագոյն երկու ձեռնասուռներուն սպասաւորութեամբը:

Ենթարկուած համազգային վշտին առջև ո՛չ մէկերնիս կրցեր ենք սխափիլ, ուէ բան զրել, խօսիլ, արտայայտուիլ, վասնզի ո՛չ մէկ կերպով կրնանք հաւատալ կոկծալի իրականութեանը: Չարչարակիր ու մահառիթ երկունքներու մէջ հազիւ կրցի թեւատուեր մը պատրաստել երէկի Դամբանականիս համար: Կը համարձակիմ ներփակել զայն, իբր յիշատակի ամենադոյզն տուրքը: Կ'ողջագուրեմ զՁեզ՝ եղբայրական սիրով և Ձեր Սրբազնութեան կը ներկայեմ խորին վշտակցութիւններս:

Պէտք է շուտով սխափիլ, ընկիւք հարկեցուցիչ աշխատանքներ կան, ի մասնաւորի Հայ Երուսաղէմի մէջ:

Մնամ աղօթակից

Առաջնորդ Հայոց Բերիոյ
Արսաւագ-Նալի. Սիւրմեան

Ողորտած Մկրտիչ Սրբազանին

Սայտա, 4 Մայիս 1930

Սրբազան Հայր:

Որչափ որ չենք կրնար հաշտուիլ մեր սիրեցեալ Պատրիարք՝ Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպ. Դուրեանի մահուան դառնակակիժ զաղափարին հետ, սակայն գերմարդկային այս օրէնքին կամայ ակամայ զլուխ ծռելով, Մայիս 4 կիրակի յետ հանգիստաւոր պատարագի և հոգեհանգստի՝ Սայտահայ գաղութա տխուր և վշտակից, կուգայ Ռորհուրդիս միջոցաւ ն. Սրբազնութեանդ և Միաբանութեան և համայն հայ ազգին սգակցիլ ներկայ երկտողով. խնդրելով Բարձրալէն որ մեզ մխիթարութիւն և Ձեզ ոյժ ու կարողութիւն տայ որ այս անգամանակի կորուստին պակասը զգալի չընէք կոտորակեալ և բազմաշարշար ազգիս մէջ:

Մատչելով ի համբոյր Ս. Աջոյդ

Ձեզ սգակից խոնարհ որդիքդ

Ի զիմաց Սիրոյնի Թղկ. Ռորհրդոյ

Ատենապետ

Նախագահ

Ս. Վարժեան

Խոռէն Քննյ. Դուլիկեան

Ողորտած Մկրտիչ Սրբազանին

Հայկական

Բարեգ. Ընդհ. Միութիւն

Nº 11767

Բարիդ, 5 Մայիս 1930

Գերապատիւ Տէր,

Ռորագգած վշտակրութեամբ ստացանք ձեր հեռագիրը, որով կը գուժէիք Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարք Հօր հանգիստը: Իրմով Ազգն ու Եկեղեցին կը կորսնցնեն մեծ հայ մը, և մեր Միութիւնը իր թանկագին բարեկամը:

Ուրբաթ օրը, Կեզր. Վարչական Ժողովը գումարուելով իր սուգի արտայայտութիւնը ըրաւ, և Կիրակի օրը ևս Միութեանս վարիչները և անդամները մասնակցեցան Եկեղեցական պաշտամունքին, ի յարգանս երջանկալիշատակ Պատրիարքին և Դրագէտին:

Կը հաստատենք նաեւ մեր 28 Ապրիլ թուակիր հեռագիրը, որով Կեզր. Վարչութեան կողմէ փոխանորդ նշանակած էինք

մեր Պատուոյ Անդամ Գեր. Բարգէն Սըր-
բազան, պաշտօնապէս մասնակցելու հա-
մար յուղարկաւորութեան:

Հաճեցէք ընդունիլ, Գերապաւիւ Սըր-
բազան, և Պատուարժան Միաբանութեան
ներկայացնել Միութեանս սրտազին ցա-
ւակցութիւնները:

Քորին յարգանքով՝
Վարիչ-Պատուիրակ
Վ. Մալեգեան

Ուղղուած Մկրտիչ Մրբազանին

Վիեննայ Հայ Եկեղեցական
Համայնք

Վիեննա, 5 Մայիս 1930

Վիեննայի Հայ Եկեղեցական Համայնքի
վարչութիւնն խոր ցաւով ու սրտաբեկու-
թեամբ տեղեկացաւ Ս. Աթոռոյ Գահա-
կալ և մեր ամենասիրելի Պատրիարք Ե-
ղիշէ Արքեպսկ. Դուրեանի վախճանման
տխուր գոյժին:

Փոքրաթիւ գաղութիւս անունով նուի-
րական պարտք նկատելով ուղղել Զեղ ու
Միաբանութեանդ վշտակոծ բոլոր անդամ-
ներուն, մեր անկեղծ ցաւակցութիւններն,
Զեր ու բովանդակ Ազգին ենթարկուած
այդ դառն ու անդարմանելի կորուստին
տոթիւ:

Տէրը լուսաւորէ Ս. Հանգուցելոյն հո-
գին ու Զեղ երկար կեանք պարգեւէ:

Կը խնդրենք որ Տէրը պարգեւէ Միա-
բանութեանդ իմաստուն առաջնորդ մը ու
Ս. Յակոբայ Աթոռին արժանաւոր յաջորդ
մը:

Մնամք խոնարհաբար

Ի դիմաց Վիեննայի Հայ Եկեղեց. Համ.
Վարչութեան

Ատենդպիր Ատենապետ
Աւետիս Զեհեան Եր. Զաւսեան

Յ. Գ. — Յառաջիկայ Մայիս 11 Կի-
րակի օր յատուկ Ս. Պատարագ և Հոգե-
հանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի ի
հանգիստ հոգւոյ երջանկայիշատակ հան-
գուցելոյ:

Նոյնք

Ուղղուած Տնօրէն Ժողովին

Պէյրուս, 5 Մայիս 1930

Երեսօղէմի Պատրիարք Ամեն. Տ. Տ.
Եղիշէ Արք-Եպս. Դուրեան իր անբասիր
կեանքով, հայ դժբախտ ցեղի եւ անոր
գրականութեան անգին ծառայութիւննե-
րով՝ Հայ Ժողովուրդի Հայրիկը դարձաւ:
Հայ Ժողովուրդը նոր ներսէս Շնորհայի մը
կորսնցուց: Սուգ է պատեր բոլորին սիրտը:

Մայիս 1ը՝ «ծաղիկներու օր» սահման-
ուած է վարժարանիս համար, «Սուգի օր»
յայտարարուեցաւ այդ օրը Նախակրթա-
րանիս և Մանկապարտէզիս 300-էն աւելի
երկսեռ ժողովրդներու համար: Այդ օր մին-
չեւ կէս օր ունեցանք սգահանդէս մը, ուր
եղան յուզիչ արտասանութիւններ և երգեր
աշակերտութեան կողմէ: Մեր ժողովրդները
ուզեցին թուիլ և դառնալ մէյմէկ հրեշտակ
եւ կամ թռչնիկ՝ ծաղիկներ սփռելու հա-
մար իրենց սիրելի մեծ հայրիկին անշնչա-
ցած մարմնոյն և թարմ հողակոյտին վրայ:
Բոլորս զգածուած ենք եւ մեծ կսկիծ
ունինք մեր հոգիներուն խորքը:

Սրբազան Պատրիարք Զօր կեանքն ու
գործը պատկերացուցին Արժ. Տ. Յուսիկ
քահանայ Այանեան, Տ. Միքայէլ Դուլում-
ճեան, Տնօրէն Գր. Դուռուլեան և ուսու-
ցիչ Պր. Նշան Տ. Պետրոսեան:

Կը մասնակցինք Միաբանութեանդ եւ
յաւէտ ողբացեալ Դուրեան Սրբազան Պատ-
րիարքի աշակերտութեան սուգին:

Ի դիմաց Ամանոս Քէմրի Ս. Երրորդութիւն
Եկեղեցւոյ Թաղական Քորուրդի
Նախագահ՝ Յուսիկ Քն. Այանեան
Ատենապետ՝ Վ. Քեօբեան

Տնօրէն Մեսրոպեան երկսեռ վարժարանաց
Գրիգոր Գ. Գուսուլեան

Ուղղուած Մեսրոպ Մրբազանին

Պէյրուս, 5 Մայիս 1930

Վշտակիր Ս. Հայր

Քորին ցաւօք և անհուն կսկիծով լը-
սեցինք Ս. Աթոռոյ Գահակալին Ամեն.
Դուրեան Ս. Պատ. Զօր դառնաղէտ մահը.
մահ մը՝ որ անդարմանելի է և առհասա-
րակ ամէն հայու ընդհանրապէս եւ Ն.

Սրբազնութիւնը մօտէն ճանչցող օտարազգիներու մասնաւորապէս մեծ վիշտ եւ անսահման կսկիւժ ազդեց:

Կը մաղթենք որ՝ Հոգեւոյն Սրբազանը այնքան բարեմասնութիւններով օժտող նախախնամութիւնը, դարձեալ իր անսահման գթութիւնով օժտէ նաեւ իրեն արժանընտիր յաջորդը ի մխիթարութիւն Ս. Աթոռոյն եւ ի սփոփանս համայն հայութեան. վասնզի հայութիւնը պանծացնող եւ միջազգային տեսակէտով ազգին անուանու հմայքը բարձրացնող դարաւոր այդ սրբավայրը միայն ունինք, որուն վրայ պէտք է գուրգուրայ բովանդակ Ազգը:

Արդ հայցելով Աստուծմէ բոլոր Միաբանութեան մխիթարութիւն եւ մասնաւորապէս Ձեր Սրբազնութեան կրած վշտին թեթեւացում, կուգամ մատչիլ ի համբոյր Ս. Աջոյդ

Խոնարհ յարգանքօք
Վ. Յ. Ուզունեան

Ուղղուած Մկրտիչ Սրբազանին

Վիեննա, 6 Մայիս 1930

Սրտի անհուն կսկիւծով տեղեկացանք այն դառն գոյժին, ծանուցանող հանգիստը Ամեն. Տ. Եղիշէ Արքեպսկ. Դուրեանի, սիրեցեալ Պատրիարքին Առաքելական Ս. Աթոռիդ:

Ո՞վ կրնար երեակայել թէ այսքան շուտ պիտի մարէր Ազգին ու Եկեղեցիին մեծագոյն փառքը կազմող այս լուսատու ջահը:

Երբ անցեալ աշնան ամէնուրեք մեծ խանդավառութեամբ կը տօնուէր իր դործունէութեանց յոբելանը, բոլորին մաղթանքն էր երջանկայիշատակ մեծանուն Պատրիարքը հարկերամեայ տեսնել: Աւա՛ղ որ չարաղէտ ու անողոք հիւանդութիւնն թոյլ չի տուաւ այդ սրտաբուրդի մողթանաց իրականացման:

Մեծ ու անփոխարինելի է Ձեր ու Ազգին կորուստը:

Տէրը լուսաւորէ երջանկայիշատակ հանգուցելոյն Հոգին ու Ձեզ եւ Միաբանութեանդ պարզեւէ երկար կեանք:

Ընդունեցէք մեր խորին ցաւակցութիւններն եւս: Կը մաղթենք որ Տէրը Ձեզ

օգնական լինի, որպէսզի յաջողիք արժանաւոր յաջորդով մը օժտել Ս. Աթոռը:

Կրկնելով մեր վշտակցութիւնն Ձեր զգացած ցաւին համար, կը մատչիմ ի համբոյր Ս. Աջոյդ, մնալով խոնարհաբար Հոգեւոր Հովիւ Հայոց ի Վիեննա Եղիշէ Քննչ. Իւրիւնեան

Ուղղուած Բարդեմ Սրբազանին

Պէյրուս, 6 Մայիս 1930

Սիրելիդ խմ Սրբազան.

«Որպէ՛ս ինկան կտրիճները»: Դաւթի ողբէն այս տողը միտքս եկաւ անցեալ շաբթու մէջ երբ Երուսաղէմէ մահազոյժը հոս հասաւ:

Յանձին Եղիշէ Արքեպիսկոպոսի Դուրեան Պատրիարք Հօր, կը կորսնցնենք Մեծ Մարդ մը, Մեծ Հայ մը, Մեծ Քրիստոնեայ մը, Մեծ Եկեղեցական մը, Մեծ Աշխարհաքաղաքացի մը: Կորուստը անդամանելի է: Ոչ նուազ Կաթողիկէ Եկեղեցիին քան Հայ Եկեղեցիին է կորուստը: Խոնարհաբար կ'աղօթեմ որ Աստուած թափուր Աթոռը իր ձեռքով իսկ լեցնէ եւ Եղիայի հոգիէն առնելով Եղիսէի վրայ թափէ:

Վեր. Մ. Կ. Փափազեան,

Ուղղուած Մկրտիչ Սրբազանին

Կեսարիա, 6 Մայիս 1930

Անստղիւտ Եկեղեցականին, ամենամաքուր Հոգեւորականին, հոյակապ Գրագէտին, Չքնաղ բանաստեղծին, Ոսկերեւան հուսորին, Նշանակելի մատաստէրին, Ընտիր մատենագրին եւ Անձնուէր ուսուցչին՝ Ամենապատիւ Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպսկ. Դուրեան՝ Պատրիարքին Ս. Երուսաղէմի՝ դառնակսկիւժ մահուան տխուր առթիւ, կուգանք մեր ամենախորին ցաւակցութիւնն յայտնել Ձեր սրբազնութեան եւ Ս. Ուխտիդ բովանդակ Միաբանութեան, մաղթելով որ իր ցեղին ու Եկեղեցիին ծառայութենէն անդարձ բաժնուող սրբազնասուրբ հանգուցեալին արժանաւոր յաջորդներ յարուցանէ Յարուցեալ Տէրը շատ զըժբախտ մեր Հայ Եկեղեցիին, որ ողբացեա-

ին բաժանումով ամենամեծ կորուստը կրած է այսօր, գրեթէ անդամանելի ըլլալու չափ: Հուսկ բան, Սրբազան Հայր, Ս. Հոգին Աստուած լուսաւորելով ողբացեալ Եկեղեցականին ամենամաքուր հոգին, մխթաբութիւն պարգեւէ Զեղի և բոլոր Զեր միաբանակից հայերեւոյն:

Համազգային Զեր այս սուգին

սգակիցներ

Ս. Վրդ. Սալեան Ս. Բենյ. Պուրմայեան
Տն. Ազգ. Որբ. Ա. Փ. Կեսարիոյ և շրջ.
Կեսարիոյ

Ուղղում Միաբանութեան

Հայ Ազգ. Միութիւն և Հոգաբարձութիւն
Վալանսի և Շրջակայից

Վալանս, 6 Մայիս 1930

Սրտի դառն կեկիծով իմացանք Պատրիարք Սրբազան Հօր Գեղաշ. Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոսի վախճանումը:

Հանգուցեալ Պատրիարք Ս. Հօր մահն թէև իրեն անմահութեան նախադուռն էր, բայց տեղւոյս հայ ժողովրդեան համար ծանր և ցաւալի կորուստ մ'է:

Այս առթիւ հոգեւոր հովուութիւնս, Ազգ. Վարչութիւնս և Եկեղեցաւորաց Միութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնը յայտնելով Ս. Երուսաղէմայ ուխտի միաբանութեան Սրբազան Հայրերուդ, կը մաղթէ մխթաբութիւն և երկար կեանք ձեզ բոլորիդ, որպէսզի Սրբազան Պատրիարք Հօր հոգեւոր առաքելական բարեմասնութեանց պատկերն կրէք ձեր վրայ, անզգալի ընելով երջանկայիշատակ Պատրիարք Ս. Հօր մահն:

Կը մաղթեմք հոգեւոյս Հանգուցելոյն երկնային երանութիւն և ձեզ երկնային մխթաբութիւն:

Զերդ Հոգեւոր Հովիւ Վալանսի Թեմին
Պսակ Բենյ. Վեհուցի

Հայ Ազգ. Միութիւն և Հոգաբարձութիւն
Վալանսի և Շրջակայից

Ատենադպիր

Ատենապետ

Ա. Թադեոսեան

Պ. Մանուկեան

Ուղղում Մկրտիչ Սրբազանին

Բարիդ, 6 Մայիս 1930

Վշտակիր Սրբազան Բարեկամս,

Սորին վիշտով ու զարմացումով միանգամայն իմացայ մահը մեր սիրեցեալ Սրբազանին:

Պաշտումի պէս բան մը ունէինք իրեն հանդէպ ամէնքս ալ. ճիշտ կէս դար եղաւ երբ առաջին անգամ ծոռնիկ եկանք իր առջև, և անկից ի վեր մեր սէրն ու գուրգուրանքը բնաւ չտկարացաւ, ընդհակառակը: Բարիզը վերջին այցելութիւնն էրուն շատ՝ գրեթէ միշտ կը տեսնուէինք, նոյն գուարթութիւնը միշտ վրան:

Դուք հոտ Մխալեանին հետ մեր հիշուուրց հոգեւոր ու մտաւոր ընտանիքը կը ներկայացնէք:

Կը բերեմ իմ վիշտը խառնելու Զերին հետ. կէս դարու կեանքին սխնը ինկաւ. կը մաղթեմ որ պատերը դեռ երկար տարիներ մնան կանգուն ու անասան:

Զերդ վշտակցութեամբ
Ասատուրեան

Ուղղում Մկրտիչ Սրբազանին

Սէվրան, 6 Մայիս 1930

Սիրեցեալ Սրբազան Հայր,

Էեղի արցունքներով է որ կը գրեմ սետողերը, ոչ թէ Զեզ մխթաբելու այլ ես մխթաբուելու Զեզմէ. ես կարող չեմ Զեզ մխթաբել, ինչպէս պիտի մխթաբեմ. լացի և լացուցի մօտ գտնուող բոլոր պարագաներս և գտնուող Հայերը:

Ես չեմ ուզեր հաւատալ երբ Դուրեանը մեռաւ ըսեն. ինչո՞ւ պիտի մեռնէր անիկա. որո՞ւ մօքէ կ'անցնէր այս անակնկալ անգութ մահը. ո՞վ երուսաղէմ երուսաղէմ, ինչէ՞ր պիտի տեսնէիր և այժմ ի՞նչ տեսար, չեմ կրնար մոռնալ և չեմ կրնար զսպուիլ, Սիրելի Հայր:

Սրբեղէք Զեր արտասուքը ո՞վ սիրեցեալ Մխալեանութիւն և եկեղեցականութիւն. չափաւորեցէք Զեր սրտերու սուզը, զի շատ գործեր թողուց Զեզ կատարելու:

Ուրեմն թող հրճուի հոգիդ ո՞վ ողբացեալ Հայր իմ. կայ և մնայ քեզ պսակն ար-

դարութեան, զոր խոստացաւ սիրելեաց իւրոց ճշմարիտ Աստուած Բիսուս Քրիստոս:

Զերդ ամենախոնարհ
սղաւոր սրտիւ
Մ. Նիկողոս ձեկայեան

Ողղութեամբ Բարդեմ Սրբազանին

Լառնաքա, 7 Մայիս 1930

Երթուսդէմայ Պատրիարք Դուրեան Սրբազանին վախճանման լուրը՝ երկաթի մը պէս տաղեց մեր սրտերը:

Դուրեան Սրբազանը՝ ո՛չ թէ միայն սիրոյ ու գուրգուրանքի, այլ պաշտամունքի առարկայ եղող դէմք մըն էր ընդհանուր հայութեան համար. Անոր յորեկինական հանդէսը ճշմարիտ փաստ մըն էր այս մասին, որ այնքան փառաւոր, բեղուն եւ արդիւնաւոր եղաւ. այդ հանդէսը իր տեսակին մէջ եզակի էր:

Դուրեան Սրբազանը հասարակ անհատ մը չէր որ ըլլար արագաշէջ ասուպ մը, եթէ Անիկա արեւ մը չեղաւ մեզի համար, գէթ եղաւ կեանքեր փրկող բեւեռային աստղ մը, իր առաքելաշնորհ պաշտօնով, անսասան հաւատքով, անխորտակելի յոյսով, անբասիր վարքով, բանաստեղծական հանճարով ու գոհար գրիչով, որուն լոյսը անմար եւ անմեռ է. ո՛վ որ կը նայի այդ լոյսին, զիրաւ կը գտնէ իր ճամբան, ո՛վ որ կը հետեւի անոր կը փրկէ իր կեանքը:

Կիրարկելով ընդհանուր հայութիւնը արժանավայել յարգանքներ ու մեծարանքներ ունեցաւ հոգեւոյ Սրբազանին համար:

Նիկոսիոյ Առաջնորդարանէն տրուած հրահանգին համաձայն, մէկ օր գոցուցան Ազգ. Վարժարանները ի նշան սգոյ. եւ Մայիս 4 Կիրակի օրն ալ մասնաւոր պատարագ ու հանգստեան աղօթքներ եղան տեղւոյ մատուռին մէջ եւ տեղի ունեցան բանախօսութիւններ հանգուցեալին կեանքն ու գործունէութիւնը պանծացնելով, Անոր հոգւոյն մէջ գտնուող առաքելական կեանքը պատկերացնելով:

Այն օրը լացաւ հայութիւնը, ըստ իր եզրօր փափաքին որ կ'ըսէր.

Եւ մահամերձն ալ կ'ուզէ երկու բան.
Նախ կեանքը, վերջը լացող մ'իր վրան:

Այո՛, ժամանակին լացաւ ծնողք մը՝ պատանի Դուրեանին համար. այսօր ալ կուլայ հայութիւն մը՝ Հայր Դուրեանին համար, որ իսկապէս արժանացած է Հայր կոչուելու տիտղոսին:

Այս լացող հայութիւնը՝ հանգուցեալին անմահ յիշատակը իր սրտին մէջ պահելով հանդերձ, կը բաղձայ օր առաջ տեսնել նորընտիր պատրիարք մը, Ս. Աթոռոյս զահուն վրայ, զոր պիտի ողջունէ իւր ցնծութեամբ, սրբելով իր դառն արտասուքները:

Գ. Բ. Չալմազեան

Ողղութեամբ Տեղապան Սրբազանին

Գահիրէ, 8 Մայիս 1930

Հայրախնամ Սրբազան Հայր,

Ի լուր պաշտելի Հայրապետա՛ Տ. Տ. եղիւնք Արք. Դուրեանի մահագուժին՝ խորին տրտմութիւն համակեց մեր հոգիները մինչ յարտաուս փղձկիլ. հապա Թրքան առաւել դուք, Միաբանութիւնդ..., որուն կը յայտնենք մեր խորին ցաւակցութիւնները, կ'աղօթենք ի սրտէ Սրբազան մեծ հանգուցելոյն հոգւոյ խաղաղութեան համար եւ կը մաղթենք Զեր հայրութեան, արժանաւոր Տեղապահիդ, ոյժ ու կարողութիւն արթնութեամբ հովուելու մեզ եւ ներշնչմամբ Սուրբ Հոգւոյն՝ ի մխիթարութիւն եւ ի փառս Հայոստանեայց եկեղեցւոյ:

Ս. եւ Զ. Մանիսալեան Քոյրեր
Հիմնադիր Տնօրէնուհիք
Համանուն Վարժարանի

Ողղութեամբ Մեսրոպ Սրբազանին

Կ. Պոլիս, 8 Մայիս 1930

Բարձրաշնորհ Սրբազան Հայր,

Ազգ. Կեդր. Ուսումն. Խորհուրդս նշելիրական պարտականութիւն կը համարի իր եւ բովանդակ հայ ուսուցչութեան խորին վիշտն ու ցաւակցութիւններն յայտնել այն անդամանելի կորուստին համար, զոր ազգովին ունեցանք Ս. Աթոռոյդ մեծանուն Գահակալին եւ ամենասիրելի Պա-

տրիարքին Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպսկ. Դուբնանի կսկծալի մահուամբը:

Ս. Աթոռոյդ արժանայարգ Միաբանութիւնը կրնայ բացարձակապէս հաւատի ըլլալ թէ այս տխուր առթիւ իր զգացած սուգին և ունեցած սրտաքնկութեանը խոր յուզումով կը մասնակցին բոլոր ազգային պաշտօնական մարմինները և բովանդակ հայ ժողովուրդը, առանց դասակարգի խտրութեան, այն սրտաբուխ մաղթանքով որ Հոգեւոյս Ս. Պատրիարքին յիշատակը անջնջնիլի մնայ իր յաջորդներուն նախանձախնդիր և արդիւնաւոր գործունէութեամբը, շարունակելու համար այն լուսաւոր ուղին, զոր մեծ Հանգուցեալը դժեց Ազգին միահամուռ հաւանութեամբը և անվերապահ աջակցութեամբը:

Մատչելով ի համբոյր Ձեր Սրբազնութեան Ս. Աջոյն և որդիական

մեծարանքներով

Ի դիմաց

Ազգ. Կեդր. Ուսումն. Խորհրդոյ

Ատենադպիր Ատենապետ

Առնոս Բ. Քեչեան Յ. Հիմդեան

լով իրերն: Աւա՛ղ, հազար աւա՛ղ, որ իմէջ մեր շատ մը կորուստներու, զժբախտութիւնը ունեցանք նաև ողբալու այդքան պիտանի Հայրիկի մը մահն և անյուսակ կերպով, երբ Ս. Աթոռն դատապարտուեցաւ կորսնցընելու իւր անստղիւտ աթոռակալն, առանց կարենալ վայելելու դեռ ևս տասնեակ մը տարիներ իւր անհրաժեշտ ներկայութիւնը:

Սրբազան Հայրիկս, կ'զգամ որ Ձեր սիրտն ալ խորապէս յուզուած է այս կորուստեամբ, Դուք որ գործակիցն էիք իւր ծրագիրներուն և իւր գլխաւոր աշխատակիցը: Տէրն մեր մխիթարէ զՁեր Դերապատուութիւն և շնորհէ երկար ու երջանիկ տարիներ: Ի՞նչ կարող ենք ընել. Տեսա՛ն մերոյ անդառնալի և անվերաքննելի վճռին առաջ, եթէ ո՛չ խոնարհիլ՝ կամք Տեսա՛ն օրհնեալ լիցի ըսելով և կրկնելով:

Մնամ յաւէտ անկեղծ յարգանօք
Յակոբ Համամեան

Ուղղում Մեսրոպ Սրբազանին

Նիկոսիա, 14 Մայիս 1930

Կերապատիւ Ս. Հայր,

Խորին ցաւով ընդունեցանք անցեալ թղթատարով Ս. Աթոռոյդ հասած մահազգը, ու անշուն վիշտը, զոր ունեցած էինք արդէն հեռագրական գոյժէն, անգամ մը ևս նորոգուեցաւ Հաստատութեանս շրջափակին մէջ:

Իր ամբողջ ծանրութեամբ ոսկի Դուբնան Սրբազանին վաղահաս շիջումը փըշրումն իսկ է ազգային շքեղագոյն փառքի մը ու անդամանելի կորուստ մը: Այդ կորուստը մեծ է մանաւանդ Ս. Աթոռիդ համար, որուն Միաբանութեան անմխիթար սուգին մասնակից կ'ըլլանք հեռուէն, և կը մաղթենք որ տեղապահական փափուկ պաշտօնին համար, որուն կոչուած էք, Տէրը Ձեր Սրբազնութեան տայ ոյժ և կարողութիւն:

Մատչելով ի համբոյր Ձեր Ս. Աջոյն
Գ. Կիրակոսեան

Ընդհանուր Տնօրէն

Միւլքոնեան Կրթ. Հաստատութեան

Ուղղում Բարգեճ Սրբազանին

Աղեքսանդրիա, 10 Մայիս 1930

Կը հաստատեմ 12 Ապրիլ թուարեալս, բերով Ս. Զատիկը շնորհաւորելով, տեղեկութիւններ տուած էի մեզ նկատմամբ:

Նոյն թուականին նաև գրած էի, մեր ոյժ սիրելի և յարգելի Պատրիարք Սըրբազան Հայրիկին ալ՝ առանց երեւակայելու որ իւր ընդունելութեան այցնտոման ստացած օրս, զժբախտութիւն պիտի ունենայի նաև լսելու իւր մահուան գոյժն, որ ի խոր վիշտ համակեց ամենուն սիրտն, նամանաւանդ զինքն մօտէն ճանչցողներունը. կը յիշեմ իւր կեանքէն շատ զըրուազներ, իմէջ այլոց, երբ կը գումարուէինք իւր նախագահութեան ներքեւ Արմաշի Խընամակալութեան նիստերու, ուր իւր հասուն խորհուրդներով և իւր երբեք չվշտացընող հեղանքներով կը բացատրէր իւր թելադրանքներն, կը լուսաբանէր խնդիրներն, կը զուարճացնէր պահ մը յուսաւրէպ եղող միտքերն, հաճոյալի դարձնե-

Ուղղուած Մեարայ Արքայանին

Փարիզ, 5 Մայիս 1930

Սիրելի եւ սգաւոր եղբայր ի Քրիստոս .

Լուր չունիմ Նրուսադեմեն այն ժամուր լուրեն ի վեր, որ զարկաւ խորհակեց զիս եւ ամենքիս հոս, որք նանչցեր եւ սիրեր էին զինքն :

Բայց անկեց ի վեր, իրմով միայն համագրաւուած, իր շուրջը եւ իրմով միայն կը դառնան ու կը հոլովուին իմ սիրսն ու միտքն :

Խոյս տուած է Բուրն աչքերէս, եւ իր յիշատակին խռովքն է որ պատճառ է հոգիս բովանդակ :

Չորեքշաբթի, պանդոկի առանձնասենեակիս մէջ, ժամուրսնէս եւ ճնուրսնէս ընկնուած, յետ միջօրեի միտքի մը մէջ, հոգեխառն տեսիլք մը իր մօտ տարեր էր զիս : Ս. Յակոբի Տանարին մէջն էինք, որ լի էր հոծ բազմութեամբ ժողովուրդի եւ հոգեւորականաց : Չախակողմի դասին կարգն էի նստած ես : Ամենքս, լուռ եւ ակնկալոյց, չէինք գիտեր թէ ո՛ւմ կը նայինք կամ կ'ըստատենք :

Յանկարծ երեւցաւ Խնք, հայրապետական զգեսաւորմամբ վեհաշուք, արքեպիսկոպոսական, բազ ի գլուխ, գաւազան ի ձեռին, իր ժպիտին օծութեամբ լուսաւորուած դէմքն :

Սեղանին առջեւը նիւտ, ուր պատարաւ գիշը կը կանգնի, բեհեզով ծածկուած արուակ մը կար . յուշիկ վեհութեամբ մը ելաւ անոր վրայ . յետոյ վերելակեց բուն իսկ սեղանին վրայ, որուն եօթը աստիճանները սպիտակ կտաւով միայն ծածկուած էին : Միառմի բարձրացաւ անոնց վրայէն վեր, կիսադէմք մասամբ դէպի դասը դարձուցած :

Երբ մօտեցաւ Աստուածամոր պատկերին եւ խաչին բռնիչովը հպաւ անոր մեղմիւ, Ս. Կուսին կենդանագիրը, ինչպէս դուռ մը՝ բացուեցաւ ինքն իր վրայ, ու ան, Բանանայապետներէն ներս մտաւ, խորհուրդի մը պէս, կարծես ի Սրբութիւնն Սրբութեանց :

Երբ նախորսին վերջին ծովն ալ Բանուեցաւ դէպի ներքին ստուերը, պատկերը դարձաւ վերսին իր տեղը, ինչպէս փեղկ մը իր օրջանակին մէջ :

Եւ անա խորանին շուրջը եւ սեղանին կեսին իբր թէ դուռած Բանդակագեղ երեւոտայ արկղերու նեղուածներէն դուրս սկսան ծորիլ կնդրուկի ամպեր, որոնց անուշահոտութիւնը զմայլեցուց ամենքս...

Արքեպիսկոպոսական, ու տեսայ թէ որչափ հեռի են Նրուսադեմեն, ուր քերեսայ միջոցին, կը խորհէի արտասուագին, կը մաներգէին իր «Դարձ անձն իմ»ը...

Գերեզմաններն են որ սեպ սիրտերը կը կապեն այս կամ այն տեղին : Նրուսադեմ, որուն կապած է համօրէն մարդկութեան սիրտը Գերեզմանը Անմահին, այսուհետեւ իրեն պիտի կապէ, աստիճան մը աւելի, սիրտերն ամենուս՝ որ հոգեւուն որդիները եղանք Անմահութեան խորհուրդին ամենքն անբիծ պատօճիկին, իր օրքներէն ըմպելով, «Իբրեւ ի հրահասան աղբերէ Հոգւոյն» յաւիտեական կեանքին խօսքն :

Այլ արցունք չունիմ զինքն լալու . միշտին կրակը չարցուց աչքերս . ու, բառամած արդէն կարծես «ի վերայ սգոյ սիրեցեղոյն», չունիմ նաեւ սփոփանքի տունչ մը կամ բառ մը, մխիթարելու համար Առաքելական Արքեպիսկոպոսական, որուն անդամները ամեն՝ իր կեանքին ամենքն նուիրագործ տարիներուն երջանիկ հաղորդութիւնը ունեցաւ :

Բայց կուգամ միացնել իմ միտքս ձերին, եւ աղօթել ձեզ հետ իր հոգւոյն համար :

Խնք միայն, զոր ոչինչ կրցաւ իջեցնել իր առաքինութիւններու բարձունքէն, իր յիշատակը միայն՝ որ պիտի մնայ ընդ միշտ անարատ, եւ իր մտածումը միայն՝ որ մինչեւ մեր տունը յետին պիտի լուսաւորէ մեր համբան աշխարհի մուրին մէջ, այս ամենքն միայն պիտի մխիթարեն զմեզ :

Շունկի եկած եմ իր անունին առջեւ, եւ կը պաղտախմ որ իր սիրոյն օրհնութեամբ, իբրեւ երկնային բալասանով մը, սրբէ իր սուգովը խոցուած մեր սիրտերուն վերքը, եւ խնդրէ Անեղեն, որ պահպանէ Ազգն ու եկեղեցին եւ իր մահովը այրիացած Արքուն ու որբացած Միաբանութիւնը, որոյ բոլոր սգակիր անդամաց կը խնդրեմ հաղորդել եւ դուք ինքնին ընդունել անհուն ցաւակցութիւն :

Ձերդ

ԹՈՐԳՈՍ ԱՐԳԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

**Արոս Ասափական
Մրցոց Յակոբեանց
Երեսօղէմ**

Փոխանորդարան Կ. Պոլսոյ

Համար 725

Կ. Պոլիս, 10 Մայիս 1930

Ուղղումը Մեսրոպ Մրբազանին

Երէկ Պոլսոյ Հայութիւնը իր խոր յարգանքի բաժինը բերաւ յաւէտ Ոգրացեալ Դուրեան Մրբազանի Յիշատակին՝ աննախընթաց չքով կատարուած Հոգեհանգիստին առթիւ:

Մայր Եկեղեցւոյ հոյակապ Տաճարն, արտաքին զաւիթներն ու Եկեղեցիին եւ Պատրիարքարանի միջև գտնուած ընդարձակ փողոցը մինչև ծովեզերք լեցուած էր կանուխէն հեռաւոր ու մերձաւոր թաղերէ փութացող հազարաւոր Հայերով այն աստիճան որ օտարներու մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւեց եւ անոնք ալ պահ մը խառնուեցան մերազնէից հետ: Իսկ կարգապահութիւնը, առանց ոստիկանի, հրաշալի էր եւ այս կ'ապացուցանէր իւրաքանչիւր հայու սրտարուխ մեծարանքը Հոգելոյս Պատրիարքին անձին նկատմամբ:

Արդէն թերթերը նկարագրեցին կարեւորը, ինչպէս նաեւ Ամեն. Նարոյեան Ս. Պատրիարքին այնքան գեղեցիկ Դամբանականը: Արարողութեանց եւ երգեցողութեան ներդաշնակութիւնն ու վեհութիւնը խոր ազդեցութիւն ըրին օտար Հոգեւորականներու՝ հիւրերու վրայ, որոնք, մասնաւորապէս Յոյներն ու Հայ Հռոմէականները մեծ հիացումով արտայայտուեցան:

Գաղափար մը տալու համար բազմութեան թիւին ըսենք թէ Եկեղեցւոյ աւարտումէն ետքը Պատրիարքարանի Դահլիճին մէջ տեղի ունեցած ցաւակցական արտայայտութիւնները գրեթէ մէկ ժամ տևեցին: Եունաց Պատր. Փոխանորդը իր Գործակատարին հետ չյաջողեցաւ մեկնիլ եւ մեր Փոխանորդարանին մէջ երկար սպասելէ յետոյ ալ չի կրցան օթօ գտնել եւ բազմութեան մէջ զիրար կորսնցուցին, որով ստիպուեցաւ Պատր. Փոխանորդը զանաւ մեր Փոխանորդարանը, ուր պահ մը եւս սպասելէ յետոյ առանձինն մեկնեցաւ:

Այսքան բազմահազար ժողովրդով կատարուած հանդիսութիւն մը առանց թեթեւան անցընելու պատիւն ալ կը պատկանի Պատրիարքարանի Պաշտօնէութեան, որ չատ իմաստուն ու գործնական կանխահոգ միջոցներով ապահովեց կարգապահութիւնը:

Հաղորդելով այս ամէնը,

Մնամ Եղբայրական յարգանքներով

Աղօթակից

Սմբատ Եպիսկոպոս

Պէյրուսի Ազգ. Վարժարանին մէջ սարժուած սգահանգիստի առթիւ իր խօսած նաւին մէջ ուսուցիչ Պրն. Գ. Ս. Դաւիթեան յայտարարած է.

Սիրելի Սաներ եւ Սանուհիներ.

Այսօր Կրօնի եւ Դպրութեան հորիզոնին վրայ յաւէտ շողացող շնորհալի Դուրեան Պատրիարքը, անդուգական տիպարն էր ինքնաշխատութեան. ասոր անվիճելի փաստն է անոր գրական եւ քնարական կարողութիւնը. անվրա հայ լեզուին հին ու նոր մասերուն տիրած էր, պարզ եւ նախնական տոհմային կրթութիւն մը ըստանալով հանդերձ, ինքնաշխատութեան ստածիչ զօրութիւնով՝ գլած անցած, գերաթռիչ արծիւը դարձած էր ճախրասլաց ուժգնութեամբ սաւառնող՝ Աւոնեան Երկնակարկառ բարձրութեան վրայ: Պատմասիրական եւ հետաքննական ուսումնասիրութիւններու մէջ կատարելապէս համոզուելու եւ յաջողելու համար՝ բացի Քրանսերէն եւ լատիներէն լեզուներէ, հին յունարէնի կամ յունարէնի գրաբարին ալ հմտացած էր, վերջապէս՝ իր պատմագէտի մեծ քերականի եւ բոլոր մեծաճոխ հմտութեան պաշարը ձեռք բերած էր՝ իր գրասէր աշխատասիրութեանէն, ուրիմն ձեզի համար ի շարս մեծագոյն տիպարներուն՝ մեծահմուտ եւ շնորհալի Պատրիարք Դուրեանը թող վեհաճաճանչ օրինակ մը ըլլայ գրասիրութեան եւ ինքնընտել զարգացումի մարզին մէջ. իրեն փառաւոր վկայականը՝ ինքնաշխատութիւնն էր. ծննդավայրը եւ զող Իւսկիւտարի մէջ նախնական ուսում ստացող պատանի մը, իր ինքնօգնութեամբ այսօր հայ մատենագրութեան թանկագին

փառապատկին ազամանդը եղած է. աղքատ և անշուք երգիքի մը տակ նուազալոյս ճրագի սովի աշխատող անշուք ուսանող մը՝ շնորհիւ յարատեւութեան և փութաշանութեան՝ այսօր մեծալոյս փարոսը եղած է Հայ Դպրութեան. սեւեռեցէք ձեր աչքերը այդ փառաւոր փարոսին, զմայլելով առէք ատոր ինքնավստահ աշխատասիրութեան լոյսը, և այդ լոյսն է որ ճշմարիտ ստեղծողն է մարդուն մէջ՝ Դաստիարակի, Գրասէրի, Գրագէտի, Բանաստեղծի և վերջապէս մեծ բարոյականի ծիածանը՝ որ թէ ի կենդանութեան և թէ յետ մահու պճնադատած էր վեհագոյն տիպարը ինքնազարգացեալ՝ ազնուական և անզուգական պաշտելի Դուրեան Պատրիարքը:

Ուղղուած Մեսրոպ Սրբազանին

Փարիզ, 4 Մայիս 1930

Սիրելի Մեսրոպ Սրբազան,

Կ'երեակայէք ի՞նչ խոր ցաւ զգացի իմանալով Դուրեան Պատրիարքի մահը: Ու ես ինքս ալ կ'երեակայեմ թէ Դուք և երուսաղէմի ամբողջ Միաբանութիւնը ի՞նչ ծանր սուգի մէջ է այդպիսի պետ մը յանկարծ կորսնցնելուն համար: Ես կը կարծէի որ իր հիւանդութիւնը անցեալ գործողութենէն յետոյ՝ որ յաջող արդիւնք տուած էր՝ բուժուած էր բոլորովին, և թէ այդ հզօր, բարի և մեծարժէք անձնաւորութիւնը դեռ գոնէ տասը տարի պիտի տարածէր իր հովանին երուսաղէմի մեր վանքին վրայ: Ծակատագիրը ուրիշ կերպ տնօրինած է եղեր: Բոլոր սրտով վշտակից եմ Ձեզի և Միաբանութեան բոլոր անդամներուն:

Վերականգնման գեղեցիկ աշխատանքը որ այնքան արդիւնաւոր կերպով կատարուեցաւ Դուրեան Սրբազանի պատրիարքութեան շրջանին՝ անշուշտ պիտի շարունակուի Ձեր և Ձեր ընկերներուն համերաշխօրէն միացեալ ջանքերով:

Սիրալիր բարեներով

Ձերդ

Ա. Զօպանեան

Ուղղուած Բարգին Սրբազանին

Նիւ եորք, 5 Մայիս 1930

Սիրելի Սրբազան,

Տեսրց կիւլպէնկեան եղբարց զրկուած թոթաբեր հեռագրէն և նոյն օրը Նիւ եորք Թայմզի հեռագրալուրէն մեծ ցաւով տեղեկացայ թէ Ս. Պատրիարք Հայրը իր հանգիստը մտած է: Երբ մէկ կողմէն խորապէս կը մորմոքիմ առաքելաշնորհ Ս. Հօր մեզմէ առնուելուն համար, միւս կողմէ ունիմ փոքր մխիթարութիւն մը թէ՛ աղքը, իր բազմերախտ զաւակները զնահատելու մէջ յաճախ յամեցող ու անտարբեր աղղը՝ Ս. Պատրիարք Հօր համար Զօրեկին նական տօնակատարութեամբ մը կրցաւ զնահատական ցոյց մը ընել գոնէ: Վստահ եմ թէ այս կէտը ինձի պէս շատերու համար ալ մխիթարար է: Այդ երջանկաբեր առթիւ նորին Ամենապատուութեան սըրտադին և իմաստալից պատգամը խորապէս տպաւորուած կը մնայ դեռ միտքիս ու սիրտիս վրայ:

Այո՛, սրտապնդիչ ի՞նչ մեծ մխիթարութիւն որ հայ ցեղը իր տառապանքի տրորումներուն մէջ ջախջախուած այս չլըջանին մէջ իսկ կրցաւ ծնիլ Դուրեաններ, որոնք և նմանները աշխարհաքարող ապացոյցներ են թէ՛ ցեղին հոգին — զտրաւոր անկիւղելի մօրենին — կ'այրի, սակայն չի սպառիր: Մեր պատուական Պատրիարքին հանգիստին առթեմ այս համազգային սուգին ու խորունկ վիշտին մէջ, սակայն, արտաքին միակ մաղթանքս այս է որ՝ Աստուած նոր Դուրեաններ յարուցանէ նոր Իսրայէլին — տառապակոծ ցեղին — մէջջէն՝ առաջնորդելու համար զայն երջանկութեան և խաղաղութեան նոր Քանանու երկիրը:

Նոյն ատեն, Սիրելի Սրբազանս, այս տխուր առթիւ կը փութամ ջերմ ցաւակցութիւններս յայտնել Ս. Յակոբայ Միաբանութեան, «Սիրոն» խմբագրութեան և Ձեր Սրբազնութեան, մաղթելով կար և կարողութիւն Ձեզ, Ձեր ազգանուէր ծառայութեանց մէջ՝ իմաստութեան իւզով վառ պահելու համար Լուսաւորչայ կանթեղը, և երկար կեանք՝ քալելու համար երջանկայիշատակ Դուրեան Ս. Պատրիարքին շաւիղէն՝ ի փառս և ի պայծառութիւն մեր մօր, Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ:

Մնամ ցաւակցութեամբ և ամենախորին յարգանքօք

Գր. Հ. Դալուսեան

Ecole Biblique
et
Archéologique Française

Jérusalem, le 27 Avril 1930.

Monseigneur,

Profondément ému, à la nouvelle de la mort de Sa Béatitude Monseigneur le Patriarche Elisée Tourian, je vous prie de vouloir bien agréer et transmettre à toute la vénérable Communauté de Saint-Jacques la très religieuse expression de mes douloureuses condoléances.

Père L. H. VINCENT
dominicain

Consulat Royal
des
Pays-Bas

Jerusalem, 27th April, 1930.

The Armenian Congregation of St. James,
Jerusalem.

Gentlemen: —

It is with deep regret that I learn that His Beatitude Mgr. Elisee Tourian K.B.E., the Armenian Patriarch of Jerusalem, passed to eternal rest.

I participate in the mourning of your Congregation and the flag of this Consulate will be flown at half mast.

To my great regret I shall be prevented from being present at the Burial Ceremony as I shall not be in town to-morrow, but I have instructed the Kavas of this Consulate to accompany the funeral procession.

May the memory of the great leader, who was dear to all who came in contact with him, live for ever in your Congregation.

Yours faithfully,

VAN VRIECLAND

Consul for the Netherlands.

Swedish Consulate

Jerusalem, 28th April, 1930.

The Secretary of the Arm. Congregation,
Jerusalem

Sir,

I have the honour to acknowledge the receipt of your letter announcing the sad news of the death of His Beatitude Mgr. Elisee Tourian K.B.E. on the 27 inst.

The flag of this Consulate has been raised to half mast as an expression of sympathy.

I am sorry that I am not able to be present at the Burial Ceremony and I take this opportunity of expressing to you and to the Congregation the sincerest condolences.

I have the honour to be,
Sir,

Your obedient servant,
H. L. LARSSON
Consul for Sweden

Consulat Royal de Roumanie
en Palestine

Jérusalem, le 28 Avril, 1930.

Monseigneur,

Je regrette infiniment en raison de mon état de santé de ne pas pouvoir assister au service funèbre célébré aujourd'hui à l'occasion des funérailles de votre très regretté Patriarche Sa Béatitude Monseigneur Elysée Tourian.

Veuillez agréer, Monseigneur, mes profondes condoléances pour le grand deuil qui frappe cruellement la Sainte

Communauté de St. Jacques, et agréez,
l'assurance de mon respectueux dévouement.

Le Consul
GERASSIMOS

Monseigneur Meguerditch
Vicaire Patriarcal,
Jérusalem.

Royal Hungarian Consulate

Jerusalem, April 28, 1930.

Most Rev. Sir,

It is with deep regret that I have the honour to acknowledge receipt of the announcement of the death of the late Patriarch His Beatitude Mgr. Elisée Tourian, K.B.E. and I hereby beg to tender my sincere sympathy on this bereavement.

It was misfortunate that the announcement reached me by mail after the funeral, otherwise I would have liked to pay my respects by personal attendance.

I have the honour to be,
Most Reverend Sir,
Your obedient servant,
ELIAS T. GELAT
Royal Hungarian Consul.

The Locum Tenens,
Armenian Patriarchate,
Jerusalem.

The Jewish Agency for Palestine

Jerusalem, 28th April, 1930.

The Executive of the Jewish Agency for Palestine and the Executive of the Zionist Organisation desire jointly to ex-

tend to the Armenian Congregation of St. James their profound sympathy in the overwhelming loss sustained by the Congregation through the death of His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem, Mgr. Elisee Tourian, K. B. E., whose memory will long be cherished in this country.

J. H. KISCH

The Secretary to the
Armenian Congregation of
St. James, Jerusalem.

General Post Office.

Jerusalem, 29th April, 1930.

The Postmaster General has learned with deep regret of the death of His Beatitude Mgr. Elisee Tourian K. B. E. Armenian Patriarch of Jerusalem and begs to express to the Armenian Congregation of St. James his sincere sympathy.

Richardson, Turtledove & Co. Advocates.

Jaffa, 29th April 1930.

G. Nourian, Esq.,
Armenian Convent,
Jerusalem.

Dear Mr. Nourian,

It is only this morning that I see from the newspaper, the announcement of the death of the Armenian Patriarch, His Beatitude Elisée Tourian.

I much regret that the sad news did not reach me in time to enable me to attend his funeral in Jerusalem.

Please accept my sincere condolences with the Armenian Community

and yourselves in particular in the grievous loss which you have sustained.

His late Beatitude stands alone among all the religious heads of Jerusalem as a man above politics, whose sole interest was the welfare and honour of the great community of which he was the head.

I feel that the official English Community of this country as well as yourselves have sustained an irreparable loss.

Yours sincerely

S. O. RICHARDSON

Latvian Consulate

Jerusalem, April 30th, 1930.

An illness which confined me to my home for several days prevented me from replying at once to your obituary notice of 27th inst. and from assisting the Burial Ceremony which took place on 28th inst.

I was very grieved at hearing that the Armenian Patriarch of Jerusalem, His Beatitude Mgr. Elisee Tourian K.B.E. had died, and my sincere condolence is offered herewith to the Armenian Congregation of St. James and to the Armenian Community at large.

Acting Latvian Consul.
CASPI

The Armenian Congregation
of St. James, Jerusalem.

35, Porchester Terrace, W. 2.

London, 29th April 1930

My dear Sir,

It was with deep regret that I read in the Press the announcement of the death of His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem.

For Monsignor Turian I had a very deep respect and a sincere friendship. His goodwill and kindness, com-

bined with his great learning, enabled him to fill his high office with the sincere regard of all classes and communities in Palestine, and with the cordial co-operation of the Administration. His loss will be deeply felt, not only by the Armenian Church and community in Palestine, but also by his many friends in that country and elsewhere, among whom I am glad to hope that I may be counted as one.

Yours very sincerely,

HERBERT SAMUEL

To The Secretary,
Armenian Patriarchate.

Government of Palestine Department of Education

Jerusalem

THE DIRECTOR OF EDUCATION

Jerusalem, 1st May, 1930.

Mr. H. E. Bowman has learnt with the deepest regret of the death of His Beatitude the Armenian Patriarch and wishes to tender his respectful sympathy to the Armenian Congregation of St. James. Mr. Bowman was absent on tour when the news was received at the Department of Education and was therefore prevented from attending the Burial Ceremony on the 28th April. Mr. Bowman remembers with pleasure the long friendship he was privileged to share with His Beatitude, and the numerous occasions on which his interest and sympathy were displayed in the activities of the Department of Education. The sudden loss of His Beatitude will be felt not only by the Armenian Congregation but by his many friends of other communities in Palestine.

The Secretary,
The Armenian Congregation
of St. James, Jerusalem.

Beyrouth, le 1 Mai 1930.
Monseigneur,

La nouvelle de la perte cruelle que la Communauté Arménienne vient d'éprouver en la personne de Sa Béatitude Monseigneur le Patriarche de Jérusalem nous a consternée. Nous partageons la douleur de la Communauté et du St. Synode. Cette perte est grande non seulement pour la nation arménienne mais une grande perte pour le pays.

Je ne peux que vous présenter ainsi qu'au St. Synode mes condoléances émues et vous prier de me croire, Monseigneur, votre très respectueusement dévoué.

JEAN AYOUB

Jean Bey Ayoub
Chef du Bureau du Service de la
Presse au Haut Commissariat de
France à Beyrouth.

Chief Secretary to Government.
of Palestine

St. James Club, London, W. I.
2 May 1930.

Reverend Sir

I have learned with deep regret of the death of His Beatitude the Patri-

arch, and desire at once to convey my condolences to the Armenian Patriarchate and Community of Palestine on the loss they have suffered by this decease of their justly beloved and scholarly Head.

I am Sir

Yours of faithfully

H. C. LUKE

Jerusalem, 7th May 1930.

To the Armenian Congregation of
St. James, Jerusalem.

Dear Fellow Christians:—

I learned of the death of His Beatitude Mgr. Elisée Tourian; K. B. E. too late to attend the funeral. I desire to express my sincere sympathy for you in your great sorrow.

His Beatitude won the regard of all by his efficient and unostentatious service. The better I knew him the more I appreciated him. I rejoiced with you on his good and efficient service. I pray Our Father's blessing upon you and His guidance in your work.

I am

Ever most sincerely yours
A. C. HARTE

ԳԵՐԵԶՄԱՆ ԵՂԻՇԷ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

Որպէսզի մահը ձիւնեղէն անջրպէտով
Համակ քրքումն ըլլայ քնարին որ կը լրտէ,
Ի՛նչ աստղերէ, ի՛նչ վարդերէ, ի՛նչ լոյսերէ
Հիւսել այս բանսն յիշատակին անըջաբով...

Ու խոնարհի՛լ աղբիւրին վրայ ձող իր դէմով
Զոր խոհուրդի ներհամալստ բոց մը կ'արեւէ.
Եւ հոն գտնել կայծ մը արտի որ կը բաւէ
Տեսնելու կեանքն իբրեւ ծընունդ՝ հրաժեշտին քով...

Կարապի վիզ մ'անդորր ալին մէջ խորատոյզ,
Եւ կամ բոչուն մը քեւամիտի, ուղեկորոյս,
Հանգրուանի նամբուն իջնող գիշերին հետ,

Կամ դարձող պարս մը ոսկեճայն դէպի մրուայ
Վաղուց արդէն լուած փերակը մեղրաւէ,
Անա՛ վախճանն անոր, քէ ա՛յս է մահանալ...

Գահիրէ

ԱՐՄԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հոգեւոյս Դուրեան եղիշէ Սրբազան կը պատմէր մեզի թէ Սիմոն Ֆէլէքեան ուզեր է սրբազրել Պետրոս Դուրեանի բերթուածները, արուեստի տեսակէտէն: Կ'ըսէր նաեւ թէ Ֆէլէքեան իր ժամանակին համարաւ ունէր իրբեւ «հայկարան» ուսուցիչ, եւ իբր ձեռքի ունեցող ուսուցիչ մըն էր, բայց չէր պատրաստուած իր պաշտօնին: Դարասր զրեթէ չէր գիտեր, բայց զրարարի դաս կուտար, եւ դասագիրքերը նո՛ր կը կարգար իր աշակերտներուն հետ: Հակառակ ասոր կրնար զրել ուսանաւորներ: Մենք քանիցս խնդրեցինք հանգուցնալ Սրբազանէն որ իր հսկողութեան ներքեւ նորէն հրատարակէ Պետրոսին բերթուածները: Սիրեց այս գաղափարը եւ նոյն իսկ բաւ թէ ինքն Պետրոսին բուն ձեռագիրներէն ալ պահուածներ ունի, եւ օր մը այն ալ կ'ըլլայ:

Աւա՛ղ, որ ուրիշ գեղեցիկ ծրագիրներու եւ ձեռնարկներու հետ, որոնց իրագործումը կախուած էր Մեծ-Վարդապետին կամքէն ու կեանքէն, այս ալ ունայնացաւ առ այժմ:

Պետրոսի մահէն ետքը, 1872ին, ԸՆԿԵՐԱՍԻՐԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կ'որոշէ հրատարակել Իսկիւտարի Սոխակին բերթուածները. ումանք, որոնց զուխը Դէորզ Զօպանեան, կ'ուզեն ինչ ինչ սրբագրութիւններ ընել ատենց վրայ, Դուրեան եղբարց ներշնչովը, Հաճի Յարութիւն Դուրեան, կը բողոքէ այդ ձեռնարկին դէմ եւ կը պահանջէ որ քացարձակ չոյնութեամբ հրատարակուին իր բանաստեղծ եղբոր բերթուածները, միայն ընդունելով որ, եթէ իրենց կարծիքով սրբագրելի բառեր կամ տեղեր կան, ծանօթութիւններ կրնան դնել ատենց մասին:

Հետեւեալը ընագիրն է Յարութիւն Դուրեանի բողոքին, զոր Սիմոն տրամադրութեան տակ դրաւ Մեծ. Ազրիպպա տէֆ. Դուրեան, որ մատուցի այն պահած էր զայն:

Դուրեան Սրբազանի յիշատակին նուիրուած Սիմոն այս թիւին մէջ կը հրատարակենք այդ վաւերագիրը, որ շատ շահեկան է ըստ ինքեան:

Դուրեան Սրբազանի նոր գոցող գերեզմանին վրայ զրական պսակ մը կարծես կը գրուի Յարութիւն Դուրեանի նախանձախնդիր ոգիէն, Ազրիպպա Դուրեանի ձեռքով, որուն վիճակեցաւ 1872ին ի վեր Դուրեան եղբայրներու շիրիմները ջօղել իր արցունքներով:

ԲՈՂՈՔ ՄԸ

Մէկ քանի շարաթէ 'ի վեր լուր կայ թէ՛ Պ. Դուրեանի երկասիրութեանց մէջ, հրատարակիչ Մասնաժողովոյ կողմանէ՛ հեղինակին ոգւոյն եւ ճաշակին հակառակ սրբագրութիւնք եւ փոփոխութիւնք ներմուծած են: Առաջին անգամ սոյն տարածայնութիւնք ինձ անհաւատալի թուեցան, եւ սաչափ միայն կը համարձակէի հաւատալ թէ՛ թերեւս այն երկասիրութեանց մէջ տառասխալներ սպրդած ըլլային, որ հեղինակ մը իւր կենդանութեանը եթէ տպագրել ուզէ, հարկաւ ուշադիր կ'ըլլար: Իսկիւտարի Ընթերցասիրաց Ընկերութիւնը՝ հեղինակին երկասիրութիւնքը հրատարակելու փափաքը ցոյց տուաւ, ես ալ հաւանութիւն տուի, եւ հաւաքուած գրութիւնքը Պ. Դ. Զօպանեանի անձնական ստորագրութեամբը նորա յանձնեցի: Հանգուցելոյն թաղմանէն ութ օր ետքը՝ Ընկերութիւնս յուր ընթերցարանը գումարում մ'ըրաւ, ուր ներկայ չգտնուեցայ բանաւոր պատճառաւ մը. սոյն ժողովը՝ 14 անգամ ներէ բաղկացեալ Մասնաժողով մ'է ընտրեր, երկասիրութեանց հրատարակմանը ձեռ-

նարկելու նպատակաւ: Յետոյ Մասնաժողովոյ առաջին նիստերուն մէջ՝ իբր թէ հեղինակին թերութիւնքը նկատուելով՝ անգամներէն մէկուն կողմանէ՛ նոյն գործոց սրբագրութեամբ եւ կամ առանց սրբագրութեան հրատարակմանը առաջարկութիւն մ'է եղեր, եւ սորա անգամներէն ոմանք սրբագրութեան կէտին ընդդիմացեր եւ ոմանք եւս հաւանութիւն են տուեր, Մասնաժողովոյն սոյն անհամաձայնութիւնը 'ի նկատի չ'ունենալով՝ կը հարցնեմ Մասնաժողովոյ թէ՛ քանի որ ես միայն Պ. Դ. Զօպանեանի՝ Պ. Դուրեանի գրութիւնքը կը յանձնեմ, ինչ իրաւամբ Մասնաժողովը սոյն գրութիւնքը սրբագրելու կը ձեռնարկէ, առանց նախապէս իմ կամքն հարցնելու, կամք մը որ՝ նոյն իսկ հեղինակին կամքն է, որ եթէ հեղինակին սոյն կամքն անտարբերութեամբ ոտնակոխ ընեմ, մինչև գերեզման խիղճս զիս պիտի տանջէ, եւ լաւ է ըստ իս, գործերն չը հրատարակուիլ, քան թէ՛ սոյն պիտի անուանարկութեամբ 'ի լոյս գալ, որ մինչև հիմայ օրինակն եւ ոչ իսկ տեսնուած է. արդեօք Դադղիոյ հոշակաւոր բանաստեղծ Վիքթօր Հիւկօի առաջին գործոց խակութիւնը՝ վերջին հոշակաւոր երկա-

սիրութեանց արատ կը բերէ: Բնաւ երբեք, միայն սա յայտնի է թէ՛ հեղինակին մեռնելէն վերջը ուրիշ գրագէտ մը՝ նորա գործերն հրատարակելու ձեռնարկէ, լոկ մութ և կամ անհասկանալի բառերու ծանօթութեամբ մը: Ինչպէս որ օրինակն կը տեսնեմք որ՝ շատ հեղինակներ՝ իրենց (գրուածոց) մութ և անխմաստ գրուածոցը համար կը քննադատուին, եթէ Պ. Դուրեանի գրուածքն ալ քննադատութեան արժանի կէտեր կը պարունակեն, թո՛ղ քննադատուին, արդէն քննադատութեան ասպարէզն բաց է, թո՛ղ որ ծաղկահասակ հեղինակն՝ իւր գրուածոց պարզութեամբը յերեան գայ: Ի՞նչպէս լռենք, Պ. Դուրեանի գրուածոց մէջ Մասնաժողովոյ մի քանի անգամոց կողմէն անխմաստ և մութ նկատուած տողերն՝ ուրիշ գրագէտներու՝ պարզ եւ հասկանալի կ'երեան: Ընկերութեանս անհուն երախտապարտ կը գտնուէի. (ինչպէս յուզարկաւորութեան հանդիսին նկատմամբ եմ), եթէ Պ. Դուրեանի երկասիրութիւնքը իւր

բնագրին պէս ամբողջապէս հրատարակուէր. իսկ գալով սոյն անիրաւ ձեռնարկութեան՝ բողոքեմ, վասն զի զինքն մինչև հիմայ Պ. Դուրեանի երկասիրութեանց հրատարակիչ կը ճանչնայի և ոչ թէ սրբագրիչ. բաց աստի, Մասնաժողովոյ ատենապետ Պ. Գ. Զօպան հակասութեան մէջ կը գտնուի, փետրուար 11 թուականաւ լրագրաց մէջ հրատարակած մէկ ծանուցագրովը՝ ուր ինքն՝ զՊ. Դուրեան, Պէշիկթաշլեանի արժանաւոր յաջորդ կ'անուանէ, և յետոյ կ'ելլէ հեղինակը անուանարկելու խորհուրդ մը կը յղանայ: Վերջին խօսքս սա է որ՝ մինչև հիմայ տպուած թերթերն՝ որոց մէջ հեղինակին ոգւոյն և ճաշակին հակառակ սրբագրութիւնք մտած են, նորէն տպագրուին, և ասկէ վերջն ալ Մասնաժողովոյ անհասկանալի տեսած կէտերը՝ ծանօթութեամբ միայն բաւականանալով՝ շարունակուի, ապա թէ ոչ բնագիրք ետ տրուին:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ԴՈՒՐԵԱՆ

1872 Ապրիլ 2

ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԴԱՄԲԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

[1930 Մայիս 10 ՇԲ. Երեկոյ]

Այց մ'ըրի այսօր դամբանիդ Դո՛ւրեան.
Այն քաւ ծաղիկներ, կակաչ, մեխակ, վարդ,
Դունաս ու քախժոս, կուլային վրադ.
— Անոնց ալ հպած էր մասը մահուան:

Ըսի ինքնիրենս. իոք մեռա՞ր Դուն.
Ի՞նչ եղաւ ուղեղդ, սիրոյ այն բարի.
Նայուածքդ անուշ ինչի՞ կը փարի
Հիմայ. ի՞նչ եղաւ ու հոգիդ արքուն:

Ա՛հ. կ'ուզէի որ նման Սոկրատի
Խօսէիր մեզի մահնիդ մէջ պառկած,
Ի՞նչ որ կ'ըզգայիր նիւղ եւ անկասկած.
— Լռեցիր դուն. խօսք մ'իսկ չըսիր մեզ խրատի:

Ըսէ՛. հոգիդ այժմ կ'ըզգա՞յ մեր հոգին,
Մեր յուզումները, մեր ցար անհուն:
Ես կը հաւատամ որ անմահ ես Դուն,
Չը մեռաւ հոգիդ մահուր եւ անգին:

Այց մ'ըրի այսօր դամբանիդ Դո՛ւրեան.
Մեռած էին հո՛ն ծաղիկներ բոլոր,
Լքած՝ հեկեկանք, երգեր սխրոր.
Բայց կ'ապրէր հոգիդ մեր մէջ աներկ'ւան:

Բ. Ե.

ՀԱՆԳԻՍՏ

Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Ե. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ի Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ

1847 — 1930

Ծն. Թիֆլիս 1847 Օգոս. 28: — Եպիսկոպոս 1882 Մայիս 9, — Կաթողիկոսական ընտրութիւն 1911 Դիսեմբ. 13. Խսկ Օծում 1912 Յուլիս 1: Վխան. 1930 Մայիս 8. ԵՇ.:

Սուգ սուգի վրայ:

Հայաստանեայց Եկեղեցին այս տարի Ապրիլ 27-ին կորսնցուց իր ամենէն հոյակապ եւ բազմաւնորհ Հայրապետներէն մէկը, յանձին Ս. Արքուդոս ողբացեալ Պատրիարք Ամեն. Տ. Եղիշէ Արքեպս. Դուրեանի, եւ անկից 11 օր ետքը անա կը կորսնցնէ իր Ընդհանրական Հայրապետը եւ Ծայրագոյն Պատրիարքը, յանձին Վեհափառ Տ. Տ. Գեորգ Ե. Կաթողիկոսի, իր ուրաւուն եւ երեւանայ հասակին մէջ:

1911 Դեկտ. 13-ի ընտրութեան մէջ Սուրենեան եւ Դուրեան գրեթէ հաւասար փոխով ընտրուեցան: Դուրեան միայն մէկ փոխ պակաս առաւ, եւ Չարը իր մասը դրաւ երկու թեկնածուներէն Սուրենեան Գեորգ Արքեպսի. անուան վրայ:

Այս տարի, երկու հայրապետներ, մին Արքեպ Յակոբեանց Արքուդին վրայ, իսկ միւսը Ս. Էջմիածնի Մայր-Արքուդին վրայ, իբրեւ ընտրելակիցներ, իրենց վերջին հրաժեշտ տուին Եկեղեցւոյն, 11 օրեւու անջրպետով մը:

Գեորգ Ե. մեծ համարում եւ յարգանք կը տածէր հանդէպ Դուրեանի, զոր Լծակից Եղբայր կ'անուանէր յանախ իր գործիւններուն մէջ: Եւ Դուրեանի Յորեղեանին առթիւ տնայած Հայրապետական Կոնդակին մէջ անվերապափորձէն գնահատեց եւ դուռատեց Յորեղեանին կարողութիւններն ու արժանիքները եւ անոր յիսնամեայ քահանայութեան պատուները: Դուրեան Արքազան ալ նոյնքան յարգանքով եւ հանդէպ Մայր-Արքուդ իր տաճած սիրոյն եւ հաւատարմութեան գիտակցութեամբ՝ ոսկեղարեան հայերէնով գրեց այնպիսի պատասխան մը, որուն մէջ Երուսաղէմի Պատրիարքը յայտնագործուեցաւ իբրեւ ամենէն համեստ եւ Մայր-Արքուդ կացութիւնը այնքան քաջ ըմբռնող հոգեւորական մը:

Դուրեան, իբրեւ Պատրիարք Երուսաղէմի եւ իբրեւ Հայ ժողովուրդի բարձր

համարումը եւ համակրանքը վայելող Բարձրասիւնան Եկեղեցական մը, իր լաւագոյնը ըրաւ Մայր-Աթոռին դիրքը եւ հեղինակութիւնը պահելու եւ պաշտպանելու համար: Միեւնոյն պատճառաւ Գորեան, մեծ սէր եւ անկեղծ վերաբերում մը ցոյց տուաւ նաեւ հանդէպ Գէորգ Ե.ի անձին:

Եւ այնպէս կ'ենթադրենք թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետն ա'յնչափ ազդուեցաւ Երուսաղէմի Պատրիարքին անակնկալ մահուան գոյժէն որ չկրցաւ դիմադրել այլեւս իր վրայ ննեող 83 տարիներու ծանրութեան:

Գէորգ Ե.ի ասեմի տեղի ունեցան չորս կարեւոր բարեփոխութիւններ Հայ. Եկեղեցւոյ Կարգապահական Կանոններուն մէջ. ա) Պատկի օրերուն ընդլայնումը. բ) Երուսաղի եւ Ամերիկայի մէջ դասարանի վճռով կատարուած ամուսնալուծումներուն ընդունուիլը Հայ. Եկեղեցւոյ կողմէն. գ) Երիտասարդ այրիացեալ քահանաներու երկրորդ անգամ ամուսնութիւնը. դ) Նոր Տոմարին ընդունելութիւնը Հայ. Եկեղեցւոյ մէջ:

Անուշտ ուրիշ բարեփոխութիւններ ալ տեղի պիտի ունենային Գէորգ Ե.ի ասեմի եթէ աշխարհաւոր Մեծ-պատեարզմը 1914-ին վերիվայր չբռնէր հայ ժողովուրդին եւ Հայ. Եկեղեցւոյն հակառակորդները եւ կարելի ըլլար ազգային մեծ ժողով մը գումարել էջմիածնի մէջ:

Մեր Եկեղեցւոյ պատմութեան ամէնէն նշանաւոր կաթողիկոսներէն մէկը պիտի հանդիսանար Գէորգ Ե. եթէ իր ժամանակին երեսան եկած պատճառական երեւոյթները իրականութեան վերածուէին ի նպաստ բովանդակ հայութեան:

Բայց դժբախտաբար Գէորգ Ե. ամէնէն նշանաւոր ՎՇՏԱՆԻ Կաթողիկոսն եղաւ էջմիածնի Աթոռին վրայ, եւ իր բոլոր հնարաւորութիւնները ի գործ դրաւ իր Աթոռին իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Գէորգ Ե. թէ՛ բախտաւոր Կաթողիկոս մը եղաւ եւ թէ՛ դժբախտ:

Բախտաւոր եղաւ, որովհետեւ իրեն վիճակուեցաւ ողջունել Հայաստանի անկախ կառավարութեան արեւոյշար, Խորհրդային Վարչութեան հաստատումէն յառաջ: Գէորգ Ե. էր որ բախտ ունեցաւ Հայ Ազգային Պատուիրակութիւն մը ստեղծելու Փարիզի մէջ, անոր նախագահութիւնը վստահելով մեր ժամանակի ամէնէն մեծ եւ հայրենասէր հայուն, Վսեմ. Պօղոս Նուպար փառայի, աղուոր յոյսերով եւ Հայ ժողովուրդին համար փայլուն ապագայի մը հաւաստիքներով . . . :

Մեր ազգային պատմութեան այս նորագոյն շրջանին մէջ անգլուգական իրողութիւններ էին Հայաստանի Անկախութիւնը Գէորգ Ե.ի ասեմի եւ Հայ Ազգային Պատուիրակութեան կազմակերպութիւնը, անոր ձեռնով: Բախտաւոր Կաթողիկոս, պիտի ըսէինք:

Բայց դժբախտ Կաթողիկոս մը եղաւ ան, որովհետեւ իր աչքերով տեսաւ անչափութիւնը հայ աշխարհի աւերածին եւ դառն դառն արցունքներ քափեց էջմիածնի մէջ տեսնելով սուրէն եւ հուրէն ելած հալածական ժողովուրդին կոտորակները, մերկութեան, անօրութեան եւ այլեւայլ մահաբեր հիւանդու-

քեանց նիբաններուն մէջ: Գէորգ Ե. «վեսալի» կ'ստրագրէր իր կոնդակները, եւ իրաւունք ունէր: ՎՇՏՍԱԼԻ՝. ամուսնի եւ դառն իրականութեան մարմնացումն էր այդ բառը, բովանդակ հայութեան կործանուած յոյսերուն եւ անփոխարինելի կորուստներուն խնայումը եւ քափանցիկ խորհրդանշանը եղաւ ՎՇՏՍԱԼԻ բառը:

Դժբախտ Կաթողիկոս մը եղաւ Գէորգ Ե. տեսնելով Հայաստանեայց Եկեղեցոյն նուաղումը խորհրդային Վարչութեան սեղմումներուն մէջ:

Ա'ն արիաբար կուրծք տուաւ այն բոլոր դժուարութիւններուն եւ վսանցներուն, որոնք սպառնացին Հայց. Եկեղեցոյն եւ Մայր-Աթոռին:

Դժբախտ Կաթողիկոս, որ իր աչները փակեց ցաւերու եւ վիշտերու մէջ, եւ ո՛ր գիտէ, քերես մուսլ ասպագայի մը ստուերներուն յառած:

Սուգ սուգի վրայ:

Ինչ պիտի ըլլայ երուսաղէմ:

Ինչ պիտի ըլլայ Էջմիածին:

Ահա՛ կենսական հարցումներ, որոնք Հայ Եկեղեցոյ առջեւ կը դրուին երկու գերեզմաններուն բացման առթիւ, մէկը հոս Սիրնի բարձունքին վրայ, միւսը անդին՝ Արարատի շուրջին սակ:

Մեծ են Հայ Եկեղեցոյ երկու կորուստներն ալ:

Երկուքին ալ քողած բացը խոռոր է, խորո՛ւնկ է:

Դեռ ապրելու էին երկուքն ալ, իբրեւ խորհրդանշանները Հայ Եկեղեցոյ ճարտար իրաւունքին եւ մեր յոյսերու իրականացման՝ լաւագոյն ժամանակներու համար:

Հայ ժողովուրդը պէ՛տք ունի երկնային լոյսի, չմոլորելու համար այս ծանրաբախիժ պահերու աղջամուղջներուն մէջ:

Հայ Եկեղեցականութիւնը պէ՛տք ունի գերագոյն իմաստութեան եւ անըստ ճշմարտութեան Ս. Հոգւոյն, չգայթելու համար իր փափուկ պարսկականութեան ճախիղներուն վրայ:

ՍԻՌՆ, Սրբոց Յակոբեանց վեսահար Միաբանութեան հետ, անկեղծօրէն կը վեսակցի Մայր-Աթոռոյ Պատ. Միաբանութեան, որուն վրայ կը ծանրանայ այսուհետեւ Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռին պահպանութեան դժուարին գործը, մինչեւ որ Աստուծային եւ Երկնաւոր ճշմարտութեան, որ միշտ կը լեցնէ իւր Սուրբ Եկեղեցոյն պէ՛տքերը, կոչէ արժանաւոր՝ Լուսաւորչի քափուր Աթոռը լեցնելու համար իր սրբութեամբ, իր մաքուր եւ ամուր հաւատքով, իր կրօնական բարձր տեսիլներով, իր անձնուէր ծառայութեամբ, իր խոհական վարչագիտութեամբ եւ իմաստուն առաջնորդութեամբ:

Աղօթենք ւրապին.

— Թաղաւոր Երկնաւոր, զեկեղեցի քո անշարժ պահեա եւ զերկրպագուս անուանող քու՛մ պահեա ի խաղաղութեան:

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԴՈՒՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Սկանդինավի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Պատուարժան Թաղական Խորհուրդը, Դուրեան Սըրբազանի Յորելինական Տեղական Յանձնաժողովի կողմէն, իր Թիւ 1497 և 1930 Մարտ 15 Թուակիր պաշտօնագրով, Դ. Յ. Ս. Յանձնաժողովին զրկած է 12,934,40 յունական տրախմի կամ 34 անգլիական սիլերլին և 9 շիլլին, իրրե «Նոր-Յունաստանի հայկական ըրջանի Հայութեան համեստ հարկը մեծանուն Յորելարին»:

Նախորդ հանգանակութեանց Անգլ. Ոսկի Շիլլին գումարը	3517.	—
Յունաստանի հայ գաղութէն	34.	9
Լիմայէն (Փէրու) Տիար Պետրոս Եէրտոնեան 3,75 ամերիկեան տոլար, կամ տասներ հինգ Շիլլին:	—	15
Համագումար	3552,	4

Ծանօթ աղղասէր հնդկահայ, Տիար Պետրոս Հայրապետ կրէտ, ինչպէս որ սակէ յառաջ Չորս օրինակ Պաափուրին Գրիսոսոսի նուիրած էր Դուրեան Մատենադարանի (տե՛ս Սիոն էջ 62), այս անգամ ալ նուիրած է Երեմ օրինակ Պաափուրին Հին Հայ Տարազին (Հ. Վ. Վ. Հացու-նիի):

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

23 Մարտ, Կիր. — Երուսաղէմի մէջ կազմուած Մաւրաթի Հայրենակցական Միութեան բացման հանդէպ Տեղի ունեցաւ այսօր, Կիրակի, յէ միջօրէի ժամը 3-30ին Սալէգեաններու վարժարանի սրահին մէջ: Պատրիարքարան ալ իրաւէր ընդունեալով ըլլալով, Գեր. Տ. Բաբգէն Ս. Եպս. Կիւլէտեան, հետե ունենալով Հոգ. Տ. Գեորգ Վրդ. Ճանսրգեանը ներկայ գտնուեցաւ սոյն հանդէսին:

25 Մարտ, ԳԵ. — Յունաստանի Ազգային Տօնի տարեդարձին եւ Անկախութեան Հաւիտանակին տօրիւ, Տեղոյս Հելլենական Հիւպատօստարանին մէջ Տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն, այսօր, ժամը 11-12, ի դիմաց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր. Փօխանորդ Գեր. Տ. Մկրտիչ Ս. Եպս. Աղանուոնի, հետե ունենալով Քարտուղար Տիար Կարպիս Հինդլեանը, շնորհաւորական այցելութիւն տուա Տեղոյս Հելլենական Պ. Ընդն. Հիւպատօսին:

26 Մարտ, ԳԵ. — Եգիպտոսի Վեն. ՖոնիԱՏ Թագաւորին Ծննդեան տարեդարձին տօրիւ, Տեղոյս Եգիպտ. Հիւպատօստարանին մէջ այսօր, ժամը 10-12 կատարուած պաշտօնական ընդունելութեան, ի դիմաց Նորին Ամենապատուութեան ներկայ գտնուեցաւ Փօխանորդ Գեր. Տ. Մկրտիչ Ս. Եպս. Աղանուոնի, հետե ունենալով Քարտուղար Տիար Կարպիս Հինդլեանը:

7 Ապրիլ, ԲՇ. — Անկլիկան Եեկեղեցիներու 7 անգամէ բաղկացեալ Պատուիրակութիւն մը, որ Ս. Քաղաք ժամանած էր, այսօր, ժամը 9ին Պատրիարքարանի Դահլիճին մէջ ներկայացաւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, եւ կարգաց անգլ. լեզուաւ ուղերձ մը: Պատուիրակութիւնը արժանաւայել կերպով ընդունուեցաւ եւ մեծաւորեցաւ, ու Նորին Ամենապատուութեան օրհնութիւններն առնելէ յետոյ մեկնեցաւ Ս. Յակոբէն:

8 Ապրիլ, ԳԵ. — Երովպիոյ Վեն. ՉԱԽՏԻՓՈՒ Թագութիւն վախճանման տօրիւ, այսօր, Հապէտայ եւ Ղպսոց Եկեղեցիներուն մէջ Տեղի ունեցան Հաղանագետան մասնաւոր պաշտօն, առաջինը ժամը 11ին (կ. ա.) եւ երկրորդը ժամը 5ին (կ. վ.): Ի դիմաց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր. Փօխանորդ Գեր. Տ. Մկրտիչ Ս. Եպս. Աղանուոնի, հետե ունենալով Հոգ. Տ. Մուրեղ Վարդապէս Հայրապետեանը, ներկայ գրտնուեցաւ սոյն արարողութեանց:

14 Ապրիլ, ԲՇ. — Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմէն Երուսաղէմի Խալաթ Երեւելիներէն Սիոնաքանկ Արիթ Փաշա էլ Տէնեանի յուղարկաւորութեան ներկայ գրտնուեցաւ Գեր. Տ. Բաբգէն Ս. Եպս. Կիւլէտեան, հետե ունենալով Ս. Փրկչի Վանքին Տեառն Հոգ. Տ. Մուրեղ Վարդապէս Հայրապետեանը եւ Ս. Արքայ Քարտուղար Տիար Կարպիս Հինդլեանը, Յուդարկաւորութիւն կատարուեցաւ էլ-Հաւրմ էլ-Շէրիմի եւ Դաւրի Թիւրպէին («Վերնասան») մէջ:

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հիւանդութեան պատճառաւ, Չասկի շնորհաւորութեան այցելութիւնները ընդունեցին, Պաշկն. Փօխանորդ Գեր. Մկրտիչ Եպս. Աղանուոնի. Չասկի ԲՇ. օրը, Գեր. Բաբգէն Եպս. Կիւլէտեան ԳԵ. օրը, Գեր. Մեարալ Եպս. Նաանեան, Լուսարարապէս, ԳԵ. օրը:

21 Ապրիլ, ԲՇ. օրուան այցելութեան. Երուսաղէմի Անկլիկան Եպիսկոպոս Մաքսիմէս Մարգան, Քաղաքիս Կառավարչի Վան. Քիւրօյ, իր օգնականը Մր. Սիւլման. Կառավարութեան բարձրագոյն պաշտօնատարներէն՝ Սուպի Պէյ, Մր. Մանրուտա, Բարձր Քօմիտէութեան պաշտօնատարներէն՝ Բուհի Պէյ Ապսէլ-Հասի: Աստուրց Փօխանորդը, Ամերիկեան, Թրական եւ Հելլենական Հիւպատօսները:

22 Ապրիլ, ԳԵ. օրուան այցելութեան. Հապէտ Միաբանութեան Մեծաւոր, Յոյն Հոռովմախանաց Փօխանորդը, Պաշկնիսի Վան. Բարձր Գօմիտէին կողմանէ իր թիկնապաճը Գօմ. Արշէլլ, Էվգաճի Միսիթը եւ Մէնլիսի Խալամիէի Նախագահը:

23 Ապրիլ, ԳԵ. օրուան այցելութեան. Ֆրանչիսկեաններու Քիւսթոսը, Յունաց եւ Լասիմաց Պատր. Փօխանորդները, Ղպսոց Եպիսկոպոսը իրենց հետեւողներով եւ Ռուսաց Եպիսկոպոսը:

22 Ապրիլ, ԳԵ. Լուսարարապէս Գեր. Տ. Մեարալ Ս. Եպս. Նաանեան, իր հետե ունենալով վարդապետներ, ի դիմաց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր շնորհաւորական այցելութիւն տուա Ֆրանչիսկեաններու Քիւսթոսին, Յունաց եւ Լասիմաց Պատրիարքարանները եւ Անգլիական Եպիսկոպոսարանը. իսկ 23 Ապրիլ, ԳԵ. օրն ալ Աստուրց, Ղպսոց եւ Հապէտաց Վանքերուն:

29 Ապրիլ, ԳԵ. — Նորին Ամենապատուութեան վախճանումին առթիւ, անձամբ Պատրիարքարան գալով իրենց ցուակցութիւնները յայտնեցին Յոյն Կաթոլիկաց Փոխանորդը եւ Հրէից Ռաբունայէքսը:

ՓՈԽԱՆՈՐԴ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պատր. Փոխանորդ Գեր. Ս. Մկրտիչ Ս. Եպս. Աղանունի, հետն ունենալով Հոգ. Ս. Ս. Գեորգ Ջանդեան եւ Կիրէղ Խորայէլեան վարդապետներ, յաճումն Միաբանութեան, պաշտօնապէս այցելութիւն տուաւ Ս. Քաղաքիս հոգեւոր պետերուն եւ հաստատութեանց եւ շնորհակալութիւն յայտնեց անոնց որ իրենց յարգանքն րոմայեցիին հնգցիլ. Ս. Պատրիարքին եւ իրենց վեսակցութիւնը բերին Միաբանութեան:

2 Մայիս, Ուր., այցելեց Յունաց Պատրիարքարանին, Զրաշխակեաններու Քիստոսին, եւ Յոյն Կաթոլիկերու Փոխանորդին:

3 Մայիս, ՇԲ., Բարձր Գովաթէրին, Երուսաղէմի Կառավարչին, Բունի Պէլին, Լասինաց Պատրիարքարանին, Ղպսոց, Ասորոց եւ Հապէւաց վաներուն:

4 Մայիս, Կիր., Մեծ Միաթիւ Էփէնիի փոխանորդին, Հրէից Ռաբունայէքսին եւ Կաթոլիկ Հայոց Փոխանորդարանին:

5 Մայիս, ԲԵ. Անկիլիան Եպիսկոպոսին, Պապական Նախարարին, Ռուսաց Եպիսկոպոսին, Գերմ. Տօմիսիօնի եւ Տօմիսիկեաններու Մեծաւորներուն:

Ը Ն Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Պ Ա Տ Ր Ի Ա Ր Ք Ա Կ Ա Ն Տ Ե Ղ Ա Պ Ա Հ Ի

Տնօրէն Ժողովոյ որոշումով Պատրիարքական Փոխանորդ Գեր. Մկրտիչ Եպս. Աղանունի, Երուսաղէմի Կառավարչի Քիթ Քօչի պաշտօնապէս հաղորդեց Ամեն. Ս. Եղիշէ Ս. Պատրիարքին վախճանումը, եւ յայտնեց միանգամայն թէ ըստ Կանոնագրի Միաբանական Ընդհանուր Ժողովը ճիշտի պիտի հրաւիրուի Մայիս 5, ԲԵ. օր, կատարելու համար Պատրիարքական Տեղապահի ընտրութիւնը:

Վսեմ. Կառավարիչը, փութաց պատասխանել այդ հաղորդագրութեան պաշտօնագիրով մը, որուն բարդմանութիւնն է հետեւեալը.

Երուսաղէմ, 1 Մայիս 1930

№ 5562—10—9

Դերուպալսի Փոխանորդ Սրբազան.

Պատիւ ունիմ յայտնել Ձեզ թէ ընդունած եմ Ձեր № 9821—23 եւ 1 Մայիս քուակիւր գրութիւնը, որով ի պաշտօնէ կը հաղորդէի ինձ Երուսաղէմի Հայոց Ողբացեալ Պատրիարք Նորին Ամենապատուութիւն Ս. Ս. Եղիշէ Ս. Արեւսպ. Դուրեանի վախճանումը, եւ կը յայտնէի, թէ համաձայն Ձեր Կանոնագրին 24րդ Յօդուածին, ԲԵ. օր Միաբանական Ընդհանուր Ժողովը պիտի

հրաւիրուի ճիշտի՝ կատարելու համար Պատրիարքական Տեղապահի ընտրութիւնը՝ համաձայն Պատրիարքարանի Կանոնաց եւ Օրինաց:

Ասիկայ պատեն առ իր կ'ընծայէ ինձ, յայտնելու Ձեզ եւ Միաբանութեանը անդամներուն, թէ ո'չափ խորապէս կ'զգամ այն կորուստը՝ զոր կրեցիք Նորին Ամենապատուութեան վախճանումովը: Ս. Քաղաքիս գալէն ի վեր Իճէ Էղած էր հոգեկան ոյժի կորուց մը եւ Հասարակութեան համար: Կ'զգամ որ՝ Իր մահովը կորսնցնուցած էր ամենէն անկեղծ բարեկամ մը, եւ Մէկը՝ որ ամենամեծ օգտակարութիւնն ունեցած էր ինձ Պատրիարքարանի վերաբերեալ բոլոր խնդրոց լուծման մէջ: Եւ յիշիլ կը մասնակցիմ Ձեր ցաւերուն, որոնց ենթարկուած էի Իր մահուամբը:

Կը մնամ, Սիրելի Փոխանորդ Սրբազան,

Ձերդ անկեղծօրէն

(ստոր.) ՔԻԹՐՈԶ

Կառավարիչ Երուսաղէմի

Այս պատասխանագիրը ընդունուելէ յետոյ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովը Մայիս 5, ԲԵ. առաւ ժամը 10ին հրաւիրուեցաւ Նիսիսի, Պատրիարքարանի Դանիւնին մէջ, նախազանոթեամբ Փոխանորդ Գեր. Ս. Մկրտիչ Ս. Եպս. Աղանունիի, օրակարգ ունենալով Տեղապահի ընտրութիւնը:

Ս. Արքուոյս մէջ ներկայ գտնուող 33 Հոգեւորական Միաբաններ գաղտնի փախարկութիւն կատարեցին, եւ 27 փախէնու մեծագոյն առաւելութեամբ Պատրիարքական Տեղապահի ընտրուեցաւ Լուսարարապէս Գեր. Ս. Մեսրոպ Ս. Եպս. Նաւենան, եւ այս ընտրութիւնը Գեր. Փոխանորդ Սրբազանի կողմէ պաշտօնագրով մը հաղորդուեցաւ Երուսաղէմի Վսեմ. Կառավարչին:

Գեր. Տեղապահ Սրբազանը իր ընտրութենէն յետոյ հետեւեալ ուղերձն ըրաւ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովին.

— Նախ եւ առաջ պարտք կը համարիմ անկեղծ շնորհակալութիւն յայտնել Պատուարժան Միաբանական Ընդհանուր Ժողովին՝ Իր փառով ինձի վստահացած այս պաշտօնին համար: Այս ընտրութիւնը՝ պէտք է խոստովանելի՝ թէ նուէր կը բաժնայ սրտերնուս վերքն ու անգամ մըն ալ կ'արքնցնէ սիրելի յիշատակը մեր Ողբացեալ Ամենապատուական Սրբազան Պատրիարք Հօր, զոր կորսնցնելու անակնկալ դժբախտութիւնն ունեցաւ Միաբանութիւնը, եւ այսօր խորապէս կը զգայ Անոր ձգած բացը՝ երբ զայն լեցնելու համար անոր տեղը պահպանող առ ժամեայ պաշտօնեայ մը կամ Տեղապահ մը կ'արգելու շխուր հարկին առջեւ կը գտնուի ան:

Ամենուս ցանկութիւնն է անշուշտ որ երկար ժամանակ քափուր չմնայ մեր Ս. Արքուր եւ շուտով վերանայ սուրի բոլոր անոր վրայէն:

Դուրս մտնելով դիտել, Պատուական Հայրեր եւ Եղբայրներ, թէ Տեղապահութիւնը ժամանակաւոր պաշտօն մըն է, ու Տեղապահին պատրաստութիւնն է՝ Օրէնքի գծած սահմանին մէջ՝ առ ժամապէս վարել Ս. Արքուրի գործերը եւ զիստուրաբար հսկել Պատրիարքական ընտրութեան գործառնութեանց վրայ: Եւ որպէսզի կարենանք յաջողապէս զլուրի հանել Միաբանութեան կամով մեզ վստահուած այս պաշտօնը՝ կը խնդրեմ

Պատուաւոյն Միաբանութենէն՝ որ ամէնդ, մեծէն մինչեւ փոքր, համեմատելի զօրմակցութեամբ օգնէ իրարու, եւ մէկդի դնելով անձնական ամէն նկատում եւ տառապանքներն՝ մէկ սիրտ մէկ հոգի բոլորով շէր ընտանեացիներէն շուրջը, բաշտելու ու աշակից ըլլալ անոր, եւ իւրաքանչիւր ու միամտութեամբ, սիրով եւ հաւատարմութեամբ կատարել իրեն ինկած պարտականութեան բաժինը, որպէսզի Ս. Արքային պատուութեան այս եղանակն իրականացնելու զօրմեզու կանոնաւոր ընթացքը ու վնաս մը չհասնի անոր վարկին ու համբաւին՝ զոր կը վայելէ Սրբաւորութիւն մէջ Հոգաւոր Կառավարութեան ու օտարներուն մօտ:

Եւ կատարելապէս վստահ եմ Միաբանութեան ողջմտութեան վրայ, թէ անկախ այնքան սիրուած ու յարգուած Պատրիարք մը եւ բարի ու առաքինի Հայր մը կործանեցնել ետէ՛ր պիտի զինայ խորապէս ըմբռնել կանոնական լիցիւթիւնը, եւ եռանդով ու նախանձախնայիւր զոյգով պատասխանել Ս. Արքային դարձուր իրաւունքներն ու իրաւասութիւնները ու անոր բարոյական ու ներքական շահերը:

Այս նպատակը իրագործելու համար, սակայն, անհրաժեշտ է փոխադարձ սէր ու վստահութիւն ունենալ իրարու հանդէպ, փայլիլ կրօնաւորական մասնաւոր ու պարզեց վարձով ու կենցաղով, յարգել իշխանութիւնը, պատկառ կենալ օրէնքներուն, ու ներողամիտ չլինել նայիլ միմեանց տարբերութեան վրայ, եւ մանաւանդ զգուշանալ՝ հոկաւակ վնասական կարգապահութեան՝ հրապարակ դնել ներքին որեւիցէ խնդիր, ինչ որ ուրիշ բանի պիտի չծառայէր, բայց միայն՝ զայնքովեցնել ու պղծել հասարակութեան միտքը, ու վերջէն Միաբանութեան վրայէն Ազգին եւ Հոգաւոր Կառավարութեան վստահութիւնը, որուն աւելի բան երբեք պէտք ունիմք ներկայ փափուկ ու դժուարին պարագային, եւ զուցէ դուռ բանալ նաեւ անդէպ ու անբաղձալի միջամտութիւններու:

Հետեւապէս դարձեալ կը կրկնեմ ու կը խնդրեմ որ Ս. Արքային շահերուն եւ նուիրական իրաւունքներուն խորունկ եւ յստակ ըմբռնումով՝ զոյշ, խոհական եւ իմաստուն ընթացք մը ունենանք՝ աշխատելով միշտ բարձր պահել Միաբանութեան պատիւն ու բարի համբաւը, մինչեւ որ յարուցանէ Աստուած արժանաւոր յաջորդ մեր հանգուցեալ եղանակապետական Սրբազան Պատրիարք Հօր, ու վերջէն սուգի բոլոր Առաքելական Ս. Արքային վրայէն ի մխիթարութիւն Միաբանութեան եւ համօրէն Հայ Ազգին:

Անգամ մըն ալ կրկնելով շնորհակալութիւնս Պատուաւոյն Միաբանական Ընդհանուր Ժողովին իմ անձին վրայ կատարած անարգամեծաւ այս ընտանեացի համար, կը մտորեմ որ Ս. Ուխտի Պատուաւորութեան՝ երկու Ս. Յակոբ Առաքելներուն՝ բարեխօսութեամբը Տէր առաջնորդէ մեզ ի բարին եւ զօրավիզ ըլլալ ամենաւս:

Նորմալ Տեղապահ Սրբազանը ապա ընդունեցաւ ներկայ Միաբանութեան շնորհակալութիւնները:

ՀԱՆԳԻՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԵՈՐԳ Ե. Ի

Վեհ. Գէորգ Ե. ի մահուան գոյժը Պատրիարքարանիս հաղորդուեցաւ Մայիս 9. Ուրբ. երեկոյ Նիքի խթի Նիւ Եօրի կեդրոնէն երուսաղէմ՝ Մր. Է. Պէթրոսի՝ բաշտած հետեւեալ հեռագրով.

Լուր տուէ՛ք Պատրիարքարանին թէ Մր. Մընո եւ Մր. Էջիսըն Մայիս 8-ին այցելած են Էջմիածին եւ տեղեկացած են որ Կարողիկոսը վախճանած է նոյն օր միջօրէին.

ԱՐՁԷՐ

Իսկ յաջորդ օրը, Մայիս 9-ին, ուղղակի էջմիածին հետեւեալ հեռագիրը ուղղուեցաւ Տեղապահ Մեսրոպ Սրբազանին:

Ամենայն Հայոց Վեհ. Կարողիկոսը վախճանեցաւ Երէկ. յուղարկուեալութիւնը պիտի կատարուի Մայիս 18-ին:

Տեղապահ

ԽՈՐԷՆ ԱՐԲԵՂԻՍԿՈՂՈՍ

Այս առթիւ Տեղապահ Գեորգ Մեսրոպ Եպիսկոպոսն հետեւեալ երկու հեռագիրները ուղղուեցան Էջմիածին, Մայիս 10-ին:

Տեղապահ Խորեն Արքեպիսկոպոս
Էջմիածին

Սրբաւորութիւն Ս. Արքային Միաբանութիւնը դառնապէս կ'օգրայ Ամենայն Հայոց Կարողիկոսին մահը: Կը մասնակցեմք Ս. Էջմիածնի միաբանութեան սուգին, եւ կը մաղթեմք որ Աստուած ինքն այցելէ իր եկեղեցւոյն, Մատթէոս Արքեպիսկոպոս. ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ Ս. Արքային Միաբանութեան՝ Ն. Ս. Օմարեան Յուղարկուեալութեան հանդէպին մէջ:

Տեղապահ

ՄԵՍՐՈՂ ԵՊԻՍԿՈՂՈՍ

Մատթէոս Արքեպիսկոպոս
Էջմիածին

Կը խնդրեմ որ հանիք Սրբաւորութիւն Ս. Արքային միաբանութիւնը ներկայացնել Ն. Ս. Օմարեան յուղարկուեալութեան հանդէպին մէջ:

Տեղապահ

ՄԵՍՐՈՂ ԵՊԻՍԿՈՂՈՍ

Ամեն. Հայոց Վեհ. Հայրապետին վախճանման լուրը զուժուեցաւ երուսաղէմի ժողովուրդին՝ Ս. Յակոբի մեծ զանգակին ընդհատ զօղանշումներով. նոյն ատեն սեւածիր մեծ ծանուցում մը դրուեցաւ Ս. Յակոբի Աւագ դրան ծանուցատախտակին վրայ՝ թէ Մայիս 11. Կիրակի առտու Ս. Պատարագի ընթացքին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի հանգուցեալ Ս. Հայրապետին համար, եւ ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ ներկայ գտնուիլ այս պաշտամունքին:

Ս. Յակոբի Տաճարին Աւագ խորանի բնմին վրայ, ղէպի հիւսիս, ճիշդ պատրիարքական սգաւոր

Աթոռին զիմացը, ոսկեգոծ աթոռ մը դրուած էր, հայրապետական զգեստաւորուամով եւ սեւասքողուած, ժողովուրդը նոր սուգի մը յուզումներուն մէջ խոնարմ էր եկեղեցին:

Պատարագին էր Հայր Խորէն ֆոտոսեան: Ճաշու գիրքին ընթերցումէն ետքը Բարգէն Սրբազան խօսեցաւ դամբանական քարոզը, սուգ սուգի վրայ, օկուածով:

Անդրադարձաւ Ամեն. Տ. եղիշէ Ս. Պատրիարքին մահուան, եւ ըսաւ թէ ասկից Տիշէ 13 օր յառաջ ինծ վիճակեցաւ ողբալ այս քնմէն Սրբոց Յարեանց Աթոռին անփոխարինելի կորուստը, իսկ այսօր դարձեալ ինծ կը վիճակի ողբալ Ս. Լուսաւորչի Աթոռին կորուստը անդին՝ էջմիածնի մէջ, յանձին Գէորգ երդ. Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց, Տասնմէկ օրուան անջրպետով գերեզման մը հոս, եւ գերեզման մը հոն:

Համեմատեց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ երկու մեծ կորուստները իրարու հետ, եւ թէ եւ, ըսաւ, իրենց իմացական արժէքով եւ իրենց ծառայութեան զիծերով, երկու Հայրապետներ չեն կրնար զուգակշռուիլ, քայց Գէորգ երդ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան կոչուեցաւ այնպիսի ատեն մը, որուն ամսիջապէս յաջորդեցին մեծ դէպքեր, աշխարհի պատմութեան համար ընդհանրապէս եւ հայ ժողովուրդին ու ազգին համար մասնաւորապէս կենսական կարեւորութիւն ունեցող մեծ դէպքեր, որոնց մէջ Գէորգ Ե. կարող եղաւ քարծր քանել իր աթոռին դիրքը եւ իր պաշտօնին հեղինակութիւնը (*), եւ դիտել տուաւ թէ Գէորգ Ե., իրաւամբ կրնար յայտարարել Սուրբ Յովնիսի պէս, թէ քարոք պատերազմը ըրի, ընթացքս կատարեցի եւ պահեցի հաւատքը:

Եւ ստուգիւ Գէորգ Ե. ի պաշտօնավարութիւնը պատերազմ մը եղաւ, բոլոր աշխարհի պատերազմական մէկ շրջանին, ներքին եւ արտաքին պատերազմ, որոնց երկուքին ալ ծանր հետեւանքները զգաց Հանգուցեալ Կաթողիկոսը իր ժողովուրդին հետ եւ իր անձին ալ վրայ:

Գէորգ Ե. կատարեց իր ընթացքը, այսինքն ո՛չ միայն իր գործունէութեան ընթացքը, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, այլ նաեւ իր կեանքին ընթացքը, 83 տարիներու նախանձելի շրջան մը բոլորելով:

Գէորգ Ե. պահեց հաւատքը, պաշտպանեց իրեն յանձնուած ազգային-եկեղեցական աւանդը, Կատարեալ աւանդապահ մը եղաւ ան, եւ ամէնէն փափուկ վայրկեաններու մէջ իսկ, երբ վտանգներ պաշարեցին իր անձը եւ Լուսաւորչի Աթոռը, Ան չթուլցաւ իր հաւատքին մէջ, եւ չլքեց իր Աթոռը, չուզեց հեռանալ էջմիածինէն, որու շրջանակին մէջ ամփոփուած էին հայ ժողովուրդին հայրամական քեկորները, թշուառութեան արճաւիրներուն նշաւակ:

Բարգէն Սրբազան կոչ ըրաւ հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն որ հաւատարիմ մնան իրենց Մայ-

րենի եկեղեցւոյն, եւ այսպիսի պահերու մէջ մահնաւոր աւելի ջերմեանդո՞ւթեամբ փարին անոր, իրենց սիրով եւ աղօթքով, եւ մաղթեց որ Աստուած արժանաւոր յաջորդներով նորէն պանծացնէ երկու աթոռները, վերցնելով ատոնց վրայէն սուգի քողերը:

Քարոզէն ետքը կատարուեցաւ Հոգեհանգստեան խորախորհուրդ պաշտօնը բոլոր Եպիսկոպոսներու, վարդապետներու, տարկաւագներու, ժառանգաւորներու մասնակցութեամբ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսական Աթոռին արգաւորութիւնը խորհրդանշող սեւասքող աթոռը պահուեցաւ քնմին վիայ մինչեւ Մայիս 18, Կիրակի, երբեման խաչի Տօնը որ էջմիածնի մէջ Ն. Ս. Օծութեան թաղման օրն է, եւ այդ առիթով ալ կատարուեցաւ երկրորդ պաշտօն մը հոգեհանգստեան:

Եզրկատոսի Առաջնորդ եւ Եւրոպայի Կաթողիկոսական պատուիրակ Գեր. Թորգոմ Ս. Արքեպ. Գուշակեան ճաշու գիրքին ընթերցումէն ետքը խօսեցաւ դամբանական քարոզ մը, շատ յուզուած եւ տխուր շեշտով: Պաշտօն ունէի, ըսաւ, Ամենայն Հայոց Ս. Կաթողիկոս Գէորգ Ե. ի վշտակցութիւնը եւ օրհնութիւնը հաղորդել Աւարեւական Աթոռի Միաբանութեան եւ Եւրոպայի հայ ժողովուրդին, Աւարեւշտոյնը Ս. Պատրիարքին յաւիտենական հանգիստին առթիւ, քայց Եզրկատոսի հողին ոտը կոխելէ ետքը իմացայ որ Հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդին սուգը կրկնապատկուած է, եւ այս պահու Սահակ Չորափորեցի կաթողիկոսը միտքս կու գայ, որ իր դագաղին մէջ ներկայացաւ թշնամի պետին խնդրագիրը իր ձեռքը, որպէս զի իր ժողովուրդը խնայուի: Գէորգ Ե. ալ այս պահուս, երբ էջմիածնի մէջ կը կատարուի իր թաղման կարգը, իր դագաղէն կարծես կը խօսի հայ ժողովուրդին թէ պէտք է պահուի այս եկեղեցին իր ժողովուրդով:

Ցիտոյ զուգակշիռը ըրաւ երկու հայրապետներուն, որոնք միասին ընարուած էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան, որոնք միասին ճաշակեցին յազգային աղէտներու դաւանութիւնը, որոնք Յիսուս-Քրիստոսի Յարութեան յաջորդող քանի մը օրերու ընթացքին իրարու ետեւէ մտան յաւիտենական հանգիստը: Գէորգ Ե. մարմնացումն էր, Խաւատի, իսկ Եղիշէ Ս. Պատրիարքը սիրոյ: Առաջինը անվրկանդ կեցաւ իր դիրքին վրայ, պահեց Թաղէսի եւ Բարթողիմէոսի աթոռը, իսկ երկրորդը, իր բոլոր կեանքին մէջ սէր արտայայտեց:

Երկու զիծեր միայն յիշեց երկու լծակից հանգուցեալներու կեանքէն: Գէորգ Ե. չշարժեցաւ իր տեղէն երբ թշնամի բանակին թնդանութեամբ զոռումով կը զոդար Արարատեան դաշտը, էջմիածնի սրբութիւնները եւ Մատենադարանի հարստութիւնները սնտուկներով զրկուեցան Մոսկուա, որպէս զի չինան թշնամիին ձեռքը: Եւ երբ կարգը եկաւ Ամենայն Հայոց Հայրապետ առաջնորդելու ապահով տեղ մը, ան ըսաւ այդ առաջարկը բերողներուն, ղուր կրնաք երթալ, քայց Հայոց Կաթողիկոսը պէտք է մեռնի իր աթոռին առջեւ: Այս լուրը ոգեւորեց լքուած հոգիները եւ պարտութիւնը փոխուեցաւ յաղթութեան, եւ Գէորգ Ե. ի այս շարժումը աւելի եւս սիրելի ըրաւ զինքն իր ժողովուրդին:

(*) Այս դամբանականին զխաւոր մասերը խրտացուած են արդէն Հանգուցեալ Հայրապետին Հանգիստին առթիւ գրուած իմաստգրական խորհրդածութեան մէջ:

Իսկ Դուրեան Սրբազան յայտնուեցաւ իրրեւ վրէժխնդիր: Իր իսկ խօսքերն են որ պիտի ըսնմ. երբ Պատրիարքարանի վեճասարահին մէջ պիտի քարձրանար պատրիարքական աթոռը, յայտարարեց, Կեցիւմ այս աթոռը վրէժ լուծելու համար, սուրբ վրէժը, որ Աստուծոյն է: Սպաննեցին հայ եկեղեցականութիւնը, ես պիտի պատրաստեմ նոր եկեղեցականութիւն մը եւ պիտի լուծեմ վրէժը: Խաղաղ եւ սուրբ աշխատանքով կատարուած վրէժ մը, որ նոր կեանքի պիտի վերակոչէր Հայ եկեղեցին:

Թորգոմ Սրբազան ջերմեռանդ աղօթքով մը վերջացուց իր քարոզը, մաղթելով որ Աստուած արժանաւոր յաջորդներով վերցնէ սուգի բողբոջ առաքելական երկու աթոռներուն ալ վրայէն:

Քարոզէն անմիջապէս յետոյ կատարուեցաւ Հոգեհմնգտեան պաշտօնը եւ պատարագիչ Հոգ. Տ. Վրթանէս Վրդ. Գասապեան ըսաւ **Հոգւոցը** յիշատակելով հանգուցեալ Ս. Կաթողիկոսին անունը:

Ս. Յակոբի տաճարին մթնոլորտը սուգի սարսուռներով կը թրթռայ Ապրիլի 27-էն ի վեր: Եւ **Մեհման խաչին** ճաճանչաւէտ փողփողումը, որ անմահութեան տեսիլը կը խորհրդաւորէ իր մէջ, չարչարանքի եւ մահերու յաջորդող յաղթութեան տանող յոյսի եւ յոյսի շաւղիներու մէջէն, մաղթելի է որ վաղուան համար իրականութիւն մը ըլլայ, երկու թափուր աթոռներուն վրայ արժանաւոր յաջորդներուն երեսումովը:

ԹՈՐԳՈՄ ՍՐԲԱԶԱՆ

Եգիպտոսի Առաջնորդ և Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գեր. Թորգոմ Ս. Արքեպս. Գուշակեան Փօր-Սախաւէն Երուսաղէմ հասաւ Մայիս 15, ԵՇ. առտու: Կայարանի մէջ զմեռուորուեցաւ յանուն Տեղապահ Գեր. Մեքուր Եպիսկոպոսի, ժողովրդ. վրձնի. ներքին Տեսուչ Հոգ. Հ. Կիւրեղ Վրդ. Խարաչեանի, Բըշնհ. Կարապետ Սրկգ. Չալգեանի և Դիւանապետ Տիար Կ. Յ. Նուրեանի կողմէն, և ուղղակի այցի գնաց Ս. Փրկիչ Վանքը հոգեւոյն Դուրեան Սրբազանի գերեզմանին, որուն վրայ ինկաւ արտասուածքոր հեկեկանքով:

Թորգոմ Սրբազան, իրրեւ ներկայացուցիչը Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին, հրահանգ ստացած էր իշմիածինէն ներկայ գտնուելու Դուրեան Սրբազանի յուզարկաւորութեան, ինչ որ անկարելի էր: Իշմիածինէն այս հրահանգը ստուած էր Թորգոմ Սրբազանին, այնպէս ենթադրելով որ Ս. Յակոբի մէջ ալ կայ այն սովորութիւնը, որուն համեմատ հանգուցեալ կաթողիկոսներու մարմինը ութը օր կը պահուի իշմիածնի մէջ, հնարաւորութիւն ընծայելու համար անոնց, որ կը փափաքին հեռավոր տեղերէ գալ եւ ներկայ գտնուիլ յուզարկաւորութեան. բայց Ս. Յակոբի մէջ չկայ այդ սովորութիւնը, հետեւաբար Թորգոմ Սրբազան Փարիզէն հեռագրեց Երուսաղէմ թէ որովհետեւ անկարելի է իրեն համար ներկայ գտնուիլ Յուզարկաւորութեան հանդէսին, քիչ ատենէն պիտի գայ Ամեն

այն Հայոց Հայրապետին ցաւակցութիւնը յայտնելու Ս. Յակոբի Միաբանութեան:

Ն. Սրբազնութիւնը Մարտիչէն ուղղակի կը հասնի Փօր-Սախա Մայիս 14ին և հո՛ն կը լսէ թէ Վեհ. Հայրապետը վախճանած է, և այսպէս կրկին սուգեւոր տակ ընկնուած հասաւ Երուսաղէմ, և յորդ փղծկումներով թեթեւցուց իր կուրծքը Դուրեան Սրբազանի գերեզմանին վրայ:

Ն. Սրբազնութիւնը Մայիս 22, ԵՇ. առտուն, Դուրեան Սրբազանի գերեզմանին այցելելէ յետոյ, շոգեկառքով վերադարձաւ Եգիպտոս: Մինչև կայարան, ողջներթի համար իրեն ընկերացան Մեսրոպ և Բարդէն Եպիսկոպոսներ, Հայր Կիւրեղ և Սարկաւազունք:

ԴՈՒՐԵԱՆ Ք

Հոգեւոյն Դուրեան Սրբազան իր անհանգստութեան մասին իր իսկ ձեռքով գրած էր Գահիրէ՛ իր եղբոր Ագրիպպաս Էֆ. Դուրեանի:

Ապրիլ 18, Աւագ Ուրբ. ստացած էր իր նամակին պատասխանը իր եղբորմէն, որ, ի միջի այլոց, կը պատմէր թէ փոքրիկն Արեգ, Ագրիպպաս Էֆ. ի թողնելը, որ սիրելին էր Ն. Ամեն. Սրբազնութեան, խմացեր է որ հիւանդ է իր Սրբազան Տէտէն, ըսեր է. «Ես դպրոցս լմնցնեմ, բիշի ըլլամ եւ երթամ աղէկցնեմ զինքն»: Ս. Գատրիարքը, որ Ապրիլ 18, երեկոյին շատ զգոյն էր իր առողջական վիճակէն, տեսակ մը սիրովանք, մահաւանդ հրճանք կ'զգար իր սիրելի փոքրիկին այս անմեղունակ բայց շատ հանճարեղ արտայայտութենէն:

Ս. Գատրիարքին վիճակը սկսաւ մոտհոգութիւն պատճառել: Տօբէն ժողովի որոշումով հեռագիր քաշուեցաւ Գահիրէ, Ագրիպպաս Էֆ. Դուրեանին, որ իր Տիկնոջ հետ Ապրիլ 25, Ուրբ. առտու հասաւ Երուսաղէմ, երբ զեռ յոյսեր մը կային Սրբազան Հիւանդին կեանքը փրկելու համար:

Դժբախտաբար շուտ ցնդեցան այդ յոյսերն ալ, երբ Ան խորատուեցուեցաւ յաւիտենական քունի մէջ...

Ապրիլ 29, ԳՇ. առտու ալ Ագրիպպաս Էֆ. ի որդին, Պրն. Սուրէն Դուրեան հասաւ Գահիրէէն Երուսաղէմ, երբ արդէն դոցուած էր իր Սրբազան Զօրեղբոր շիրմը և երկու օր յետոյ վերադարձաւ Եգիպտոս:

Հանգուցեալ Ս. Գատրիարքը և Ագրիպպաս Էֆ. ն, կորսնցնելէ ետքը իրենց երէց եղբայրները, Յարութիւնն ու Պետրոսը, իրենց պատանութենէն ձեռք ձեռքի տալով պահած են Դուրեան ընտանիքը և շնն բաժնուած իրարմէ: Ագրիպպաս, իրեն փաստաբան պատուաւոր զիրք մը գրաւած է իր ասպարէզին մէջ և շինած ընտանեկան բարեկեցիկ բոյն մը, ուր պաշտելի դէմքն էր Դուրեան Սրբազան: Ամբողջ ընտանիքը Դուրեան Սրբազանի շուրջ կը զառնար: Անոր կեանքին հանգիստն ու ապահովութիւնը կենսական հոգն էր Դուրեան ընտանիքին: Ագ-

բիւլլետեն Է.Ֆ. ին կենսակիցը, Տիկ. Ֆուլիկ, որ Քը-
րոջ մը աղապատանքով կը գտնուէր իր Սըր-
բազան եղբոր առջնորդութեան վրայ, այս ոչ ան-
խուսափելի, բայց գրեթէ յեղակարծ աղէտէն
ա՛յնչափ սրտաբեկ եղաւ որ կարելի չէ նկարա-
գրել: Ազգբիւլլետ Է.Ֆ., հակառակ որ խօսելու
արուեստին վարպետներէն է իր ասպարէզին մէջ,
բոլորովին սակաւախօս է Դուբեան Սըրբազանի
նման, աստուին շրջանակի մէջ, խորապէս աղ-
ղըւած իր հոգեհատորին մահէն, իր վիշտն ու
արցունքները կը զսպէ իր լանջքին տակ: Իսկ
Տիկին Ֆուլիկ, որ համակ նուիրում մը եղած է
իրբեւ տանտիկին իր ամուսնոյն, իր զաւակնե-
րուն եւ իր Սըրբազան եղբոր հանդէպ, տխուր է
Պետրոս Դուբեանի Լեւոնին պէս: Սըրբազանին
զառնակելի մահով, քայքայուած կ'զգան իրենց
ներքին կեանքին եւ ընտանեկան յարկին երջան-
կութիւնը:

Տէր և Տիկին Ազգբիւլլետ Դուբեան մտահոգ
եկան Երուսաղէմ եւ սուգով վերադարձան Դա-
հիբէ, Մայիս 24, ՇԲ.:

Բայց վստահ ենք որ Հոգեւոյն Սըրբազանին
վայելած համազգային յարգանքը եւ Անոր կո-
րուստին առթիւ թափուած արցունքները ամէն
կողմէն, սխալմանքի ցօղեր պիտի բլլան իրենց
այլրած սիրտերուն համար:

Իրբեւ քանատեղծ տան մը զաւակները եւ
իրբեւ քրիստոնէական մաքուր շունչով սնած հո-
գիներ, պիտի մխրթարուն Հոգեւոյն Սըրբազանի
մշտած պիտ յիշատակներով եւ աղօթքի կազդու-
րումներով պիտի փարատեն սուգի մէջն ու աղ-
ջամուղը իրենց սիրտերէն:

ՋԱՏԿԻ ԼԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ջանց կ'ընենք Զատիկ այս տարուան հանդի-
սութիւններուն նկարագրութիւնը, որոնք իրենց պատ-
մական մասնաւոր արժէքը ունին Երուսաղէմի մէջ,
մանաւանդ միջեկեղեցական իրաւունքներու դիտա-
կէտէն, որովհետեւ այս տարի մեր բոլոր հրաշափառ
հանդէսները վերջացան սուգով եւ Նոր Կիրակին Սեւ
Կիրակի մը եղաւ Ս. Յակոբի համար, Ս. Պատրիարք
Զօր յաւէտ կսկծալի բաժանումով:

ԼԱՅ ՈՒՆՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս տարի առաջին հայ ուխտաւորներ եգիպ-
տոսէն հասան Երուսաղէմ՝ Մարտ 27. եշ. օր: Լե-
տրգիստէ շատցան եկողներ մինչեւ Աւագ Շաբաթ:
Հայ ուխտաւորներուն թիւը յանգեցաւ 300-ի՝ մե-
ծամասնութիւնը Սիրիայէն, Կային նաեւ Յունաս-
տանէն, Ռումանիայէն, Բուլղարիայէն եւ Ամերիկա-
յէն եկած ուխտաւորներ:

ԺԱՌԱՆԴԱՒՈՐԱՅ ՎԱՐՃԱՐԱՆԸ

ՆՍՐԸ ՄԵՏԱՆԿ Կը ՇԱԽԻ ՄՐԵՃԱԽԱՂԻ ՄԷՋ

Նախընթաց տարիներուն պէս Երուսաղէմի մէջ այս
անգամ ալ Մայիս 15ին Ն. Վ. Տիկին Զէնոբիի նա-
խագահութեան ներքեւ տեղի ունեցաւ Մարմնամարդու-
թեան Միջկղզեցային Զրդ մրցախաղը, որուն մասնակ-
ցեցան 13 վարժարաններ:

Միջիններու մէջ մեր Ժառ.Վ. Վարժարանը շահե-
ցաւ 20 թիւ, իսկ Ռամաւայի Ֆրէնս դպրոցը՝ 21՝
բարձրագոյն թիւը, հետեւաբար եւ Միջիններու Բաժակը:

Ժառ.Վ. Վարժ.ի Դրդ Դասարանի աշակերտներէն
Կարապէս Թննուկեան շահեցաւ առաջնութեան երկու
արձաք մետալներ, մին՝ երկայն ոստովի (long jump)
միւսը՝ 440 եւրսա վազքի մէջ:

Իսկ Դրդ Լրացուցիչ Դասարանէն Սեօր Մարտի-
րոսեան շահեցաւ Բ. աստիճանի մետալը՝ 100 եւրսա
վազքի մէջ եւ Երարդ Եղաւ 220 եւրս վազքի մէջ:

Մեր զաւանէրէն դոճաւաւի մասնակցեցան՝ Կա-
րապէս, Սեօր, Պետրոս Քէօնօղլանեան (Դրդ Դասա-
րանէն) եւ Յարութիւն Հասիսեան (Ա. Դասարանէն),
եւ երկուրդ հանգիստանալով՝ չորսն ալ առին Բ. աս-
տիճանի մետալներ:

ՊՐՆ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՆԵԱՆ

Պրն. Լեւոն Զէնեան, որ Կիլիկիոյ Վեհափառ
Կաթողիկոսին հովանաւորութեան ներքեւ Սիւրիոյ
մէջ հայ Կիրակնօրեայ Դպրոցներ կը կազմակերպէ,
երուսաղէմ եկաւ, Մայիս 17 ՇԲ. երեկոյ, իր աշ-
խատութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութիւնները
նկու համար: Պրն. Լեւոն Զէնեան աւելի կանոնաւ
պիտի զար երուսաղէմ, նախորդ տարի եղած կար-
գադրութեան համեմատ, բայց չնքնցին իր գրա-
դումները: Հոգեւոյն Դուբեան Սըրբազան, որ ջերմա-
պէս քաջալերած էր Պրն. Զէնեանը, իր մայրենի ե-
կեղեցւոյն մատուցած այս ծառայութեան համար,
կը հետաքրքրուէր անոր աշխատութեան եղանակով
եւ ձեռք բերուած արդիւնքով: Պրն. Զէնեան պիտի
մնայ Երուսաղէմ մինչեւ այս դպրոցական տարւոյն
վերջը եւ պիտի կատարէ իր ուսումնասիրութիւնները
Բարգէն Սըրբազանի ուղղութեան տակ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Մայիս 21, ԴՇ. Կէսօրուան Ժամը. 12.50ին,
երկրաշարժի վայրկեանական զօրաւոր ցնցում
մը անջնառ անցաւ Երուսաղէմի մէջ:

ՄԱՏԱՆԱԴԱՐԱՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բարերար Տիար Դաւուտ Կիւլպէնկեանի ծախ-
քով շինուելիք Մատենադարանին գետնին մաք-
րութեան համար բրէշներ գործի սկսան Մայիս
24, ՇԲ. առտու:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Դարերու քախտորոշ հոլովումին մէջէն, հայ ժողովուրդը կրցեր է անցնիլ, առաւելապէս շնորհիւ իր եկեղեցիին ու եկեղեցականներուն՝ որոնք հանդիսացած են արժանեւորի փայտաններ ազգային նկարագրին եւ սրբութեանց պահպանումին, ինչպէս նաեւ իմաստուն առաջնորդներ ժողովուրդին քարոյական ու հոգեկան զարգացումին:

Նիկոմիդիոյ նախկին եւ Գուլկարիոյ այժմու Առաջնորդ Գեր. Ստեփանոս Սրբազան՝ երջանկայիշատակ Ներսէս Գատրիարրի առաքինազարդ ձեռնասուր՝ մեզ կը ներկայանայ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ խնկիկի սրբութեանց որպէս խորհրդանշիչ եւ կենդանի օրինակը: Ան՝ հաւատաւոր եւ սրբակեց հոգեւորական իր բովանդակ կեանքով նուիրուած է խունկի ու աղօթքի, պահքի ու ծովի եւ իր կոչումին ծառայած է անաղարտ հաւատարմութեամբ: Հայ եկեղեցական տարեգրութեանց մէջ աննախընթաց կորովով մը, ամբողջ կէս դար, ներքին ու արտաքին ամէն դժուարութեանց կուրծք տալով, իբր Առաջնորդ մեծ ձեռնհասութեամբ կոտորակուած է Նիկոմիդիոյ ընդարձակ ու քաղմապահանջ թեմը, վայելիլով անսահման ժողովրդականութիւն եւ անվերապահ համակրութիւն:

Ստեփանոս Սրբազան եղած է ժողովրդանուէր եւ պարզուկ հովիւ մը՝ իր հօտին հետ շնչած, անոր համար ապրած եւ անոր հետ տարագրութեան ցուպը ձեռք առնելով, զացած է մինչեւ Սուրբիոյ անապատները: Ազգին ու եկեղեցիին ծառայութեան մէջ վերջին ծայր անշահախնդիր, ոչ ինչք եւ ոչ ալ դրամ ձանցած է. իրեն բերուած նուէրները բաժնած է որրերուն, չքաւորներուն եւ քարեգործական հաստատութեանց:

Սրբազանին գործունէութեան տիրական եւ յաւէտ յիշատակիկի զիծը եղած է շինարարութիւնը: Նիկոմիդիոյ քաղմաթիւ գիւղերուն մէջ կառուցած է եկեղեցիներ ու դպրոցներ, շինած է աղօթիւններ եւ նոյն խի ճամբաներ: Այս անգամ էլ, իր արտայայտած փափարին համաձայն, իր Յորելեանէն զոյանալիք նիւթական հասոյթը պիտի յատկացուի Սօֆիայի մէջ Ազգ. Վարժարանի մը կառուցման՝ որուն այնքան զգալի պէտքը, այլեւս անտեղիտալի պահանջ մը դարձած է:

Ազգին ու եկեղեցիին համար նուիրուած վաթսուներեք այս անշեղ ծառայութիւնները, կ'աբժէ որ յիշատակուէին հանդիսաւոր առիթով մը, երբ Սրբազանը այլեւս կը գտնուի իր կեանքի վերջալոյսին մօտ:

Գուլկարիոյ ազգայիններու եւ արտասահմանին համակիրներու արտայայտած բուռն քաղձանքին ընդառաջ երթալով՝ Գուլկարահայոց Թեմական Խորհուրդը, Սօֆիայի Թաղականութիւնը ու Ազգ. Վարժարանի Հոգաբարձութիւնը միասնաբար՝ պարտականութիւն զգացին ձեռնադրող Սրբազանին քահանայական վաթսուներեք յորելեանի կատարել, իրեն զնահատում Ն. Գերապատութեան քաղմապատական կեանքին եւ իբր քաջալերութիւն հայ եկեղեցական դասուն:

Այս նպատակաւ, տարւոյս Յունվար 14ին, Սօֆիայի մէջ կազմուեցաւ Յորելեանական Կեդր. Յանձնաժողով մը, որ տուաւ հետեւեալ որոշումները.

1.— Գեր. Ստեփանոս Արքեպս. Յովակիմեանի Յորելեանի օր հռչակել, Տ. Յունիս 1930, Հոգեգալուստի օրը:

2.— Գուլկարահայ թեմի կարեւոր քաղաքներուն մէջ, Յորելեանական օժանդակ մարմիններ կազմել, նշանակել օրուան մէջ տօնելու Սրբազանին Յորելեանը:

3.— Յորելեանի յիշատակը յաւերժացնելու համար, այդ առթիւ զոյանալիք նիւթական հասոյթը, յատկացնել Սօֆիայի մէջ Ազգ. Վարժարանի մը կառուցման: ՅՈՐԵԼԵԱՆԿԱՆ ԿԵԴՐ. ՅԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎ:

ՅՈՐԵԼԵԱՆԿԱՆ ԿԵԴՐ. ՅԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎԻ ԱՆԿԱՍՏԵՐ

Գեր. Երուանդ Եպս. Փէրտահեան, Արժ. Տ. Խորէն Ազգ. Բեն. Ճամեան, Արժ. Տ. Մեսրոպ Ազգ. Բեն. Անտոնեան, Վեր. Յակոբ Շահվէլէտեան, Ինժ. Իմամնուէլ ձէրահօֆ (Ատենապետ Թեմական Խորհուրդի), Երուանդ Յակոբեան, Սեղբակ Գաբաշեան (Ատենադպիր Հոգաբարձութեան), Տիրան Մուրատեան, Գրիգոր Զաքարեան, Հայկ Թօփաքաշեան, Մարտիկ Տ. Սարգիսեան, Գեորգի Աճեան, Միրզան Տէրաբեան, Յարութիւն Փափազեան, Յակոբ Մարթեան, Միհրդատ Սարգսյան, Գէորգ Մեսրոպ, Մելքոն Դաւիթեան, Յարութիւն Գոզոսեան, Տիգրան Մարտիրոսեան, Երուանդ Տ. Մեսրոպեան, Մարտիրոս Գօլուեան, Անդրանիկ Տօթոսեան, Շաւարշ Գալուստեան, Ներսէս Մինասեան, Մկրտիչ Բօբարեան:

ԳԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՅԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎԻ

Գեր. Երուանդ Եպս. Փէրտահեան (Նախագահ), Արժ. Տ. Խորէն Ազգ. Բեն. Ճամեան (Փոխ Նախագահ), Գրիգոր Զաքարեան (Ատենապետ), Սեղբակ Գաբաշեան (Ատենադպիր), Ա. Գ. Կիւլպէնկեան (Գանձապահ)

Յորելեանական Կեդր. Յանձնաժողովը իր մէջէն ընտրած է Գործադիր Մարմին մը հետեւեալ կերպով կազմուած.—

Յարութիւն Փափազեան (Ատենապետ), Տիգրան Մարտիրոսեան (Ա. Ատենադպիր), Մարտիրոս Գօլուեան (Բ. Ատենադպիր), Գէորգ Մեսրոպ, Յարութիւն Գոզոսեան, Շաւարշ Գալուստեան, Մելքոն Դաւիթեան

Բոլոր գրութիւնները ուղղել Գործադիր Մարմնոյ Ատենապետ Յարութիւն Փափազեանի անուան, հետեւեալ հասցեով՝ Monsieur HAROUTIOUN PAPAZIAN, 12, Rue Pirotzka SOFIA (Bulgarie)

Իսկ դրամական բոլոր առաքումները ուղղել Կեդր. Յանձնաժողովի Գանձապահ Տիրան Ա. Գ. Կիւլպէնկեանի, հետեւեալ հասցեով՝ Monsieur A. B. GULBENKIAN, 3, Rue Banski SOFIA

ՍԻՈՆ ՆՈՒՐՈՂՆԵՐ 1930-Ի ՀԱՄԱՐ

Մանուկեան Արփիար Սարկաւագ Երուսաղէմէն՝ Տէր Մարտիրոսեան Ա. ին (Niagara Falls, N. Y.)

Մխարեան Գրիգոր Երուսաղէմէն՝ Տէրունեան Բ. ին (Խարզում)։

Իփէքեան Աղասի Աղեքսանդրիայէն՝ Որբունէիներու Տան (Աղեքսանդրիա)։

Առաքելեան Մատթէոս Salem - Depot. N. H. էն՝ Պաքաեան Մ. ին (Nashua, N. H.)

Ներսէսեան Յ. Pittsburgh, PA. էն՝ Գալֆայեան Որբանոցին (Կ. Պոլիս)։

ՍՏԱՅՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ

10. Ամիրսոյիսի Ամսայիսոյ ԱՆԳԻՏԱՅ ԱՆՊԷՏ կամ Բառարան Բժշկական Նիւրոց, ի լոյս էած հանգերձ ծանօթագրութեամբ Կ. Յ. Բառարանի, Փոխ Աստիճակի Պարիսի Հայ Բժշկական Միութեան, Վիեննա, Միսիթարեան Տպարան, 1927, մեծ 8° էջ XIV+LX +766 և 2 Տխտ.։ Գինն է՝ 150 Ֆրանս. Ֆր.։
11. ՀԱՄԱՐԱՐՁՈՒՄ ԵՐԱՄԵԱՆ Յուշարձան Վան — Վասպուրականի Հրատարակութիւն «Յուշարձան»ի Կեդր, Հրատ. Յանձնարարութիւն։ Հատոր Ա. մեծ 8° էջ 502. Տպգր. Արամ Գասպեան, Աղեքսանդրիա, 1929։ Հատոր Բ. մեծ. 8° էջ 542, Տպգր. Արամ Ստեփանեան. Աղեքսանդրիա, 1929։ Երկու հատորներու գինը՝ 100 Եգ. Դահ. կամ 5 Տօլար (Թղթակազմ), 120 Ե. Դ. կամ 6 Տօլար (Լաթակազմ)։
12. Հ. ԱՐՄԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ, Մի՛ գրէք... Այլ գրեցէք... Հայ լեզուի ուղղագրութեան դասեր, Երկրորդ Տպագրութիւն, բոլորովին փոփոխուած, Վեներիսի, Միսիթարեան Տպագրութիւն, 1930, 8° էջ 310. հասցէ. Imprimerie Armenienne, St. Lazare, Venise (Italie)։
13. ՄԻՋՆԱԳԱՐԵԱՆ ՏԱՂԱՍԱՅ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՂԻՐՄԵՏԻ և իր քերթուածները, ուսումնասիրութեամբ հրատարակեց Հ. Մ. Պոտուրեան, 1924—30, Տպ. Պուքրէշ — Ֆրանսոսա, 16° էջ 60, Գին 20 Լէյ = 4 Ֆրանք։
14. ՀԱՆՐԻ ՌՕՐՏԱ, Մանկավարժ յի սիրտ յղալը. Թարգմանեց Պ. Գէորգեան, Հրտկ. և Տպգր. Հայ Դպրոց Պրնէէն և Ժընէկ. Զուիցերիա, 1930, 8° էջ 130, Գին՝ 1,25 Ֆրանք Զուից.։
15. ՎԱՀԷ-ՀԱՅԿ, ՀԱՅՐԵՆԻ ԾԽԱՆ, Արձակներ, Հէքեաթներ, Պատմուածքներ. Տպ. 1930, Ֆրէզնօ, Քալիֆորնիա, 8° էջ 126, Գին 75 Աննթ.։
16. Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻԻՆ, Հիմնուած 1908ին ի Գահիրէ. և վերակազմուած 1924ին ի Լօզան. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ և ՀԱՅՈՒՆԵԿՇԻԹ 23րդ Շրջանի (1928). Տպ. «Մասիս» Փարիզ, մեծ 8° էջ 96։
17. ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԶԱՅՆԸ, կազմեց Գր. Գ. Գուտուրեան. Հրտրկ. Զէյթունի Հայրենակցական Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան, Տպ. ԱԶԱՏ Պէյրութ, էջ 16. Գին 5 Ֆրանք։
18. ՏՐՈՎԱԴԱՅԻ ՀՐԴԵՀԸ [Կատակախաղ մէկ արար]. Հեղ. Աւուստ Թուրքի, Թարգմ. Յակոբ Յ. Պուճիգանեան, հրտկ. Միշոն Մատենաշարի, Թիւ 1. Տպ. Կ. Տօնիկեան, Պէյրութ (1930), 8° էջ 25. Գին 3 Ֆրանք։
19. ԱՐՅՈՒՆՔՈՏ ՓՈՒՆՋ ՄԸ ՏՈՔՈՐ ՏԻԳՐԱՆ ԱԼԼԱՎԷԼԻՏԻ Անտոնաց Յիշատակին (նուիրուած իր զաւկին կողմէ). Տպ. 1930, «Մասիս», Փարիզ, 8° էջ 54։
20. ԾՐԱԳԻՐ - ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ Հայ ոչ-կուսակցական Միութեան. Տպ. 1929, Ա. Ստեփանեան, Աղեքսանդրիա, 8° էջ 12+4։
21. Բիւզանդ Թօփալեան — Արձան, ԱՅԳԱՀԱՆԴԻՍ. Քերթուածներ, 1924—1929. Տպ. «Արաքս» — Բ. Թ., (Հալէպ) 1930, 8° էջ 40, Գինը՝ 6 Ֆրանք։
22. The Sunny side of the Armenian People; Its Past and Present. By Mesrob Bagdasarian [Formerly of McMaster University, Toronto]. Dedicated to the Memory of the Armenian Martyrs of the World War. Published by the Armenian Union of Canada, 34 King Street East, Toronto. 8° P.
23. An ancient Race, By the General Secretary, M. S. C. C. 8° P. 12.